

CAMILLI PLAVTII

PAEZONIS IVRISCONSULTI

FONTANELLATENSIS

& in Ticinensi Academia Interpretis

ordinarij subtilissimi, in d.

Barbarius. ff. De officio

Præto. præclara

commentaria.

ad simonem

Reiter

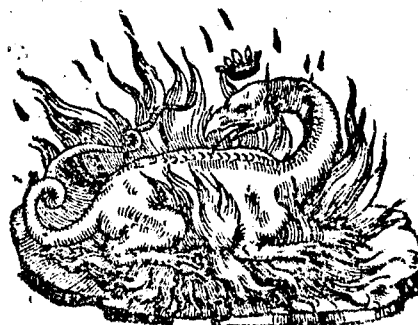
Præstantissimo Viro D. Cassiano

de Puteo Vercellarum

Præsidi dignissimo

dedicata.

Emisit Ioannes Franciscus Faraudus Nicensis.

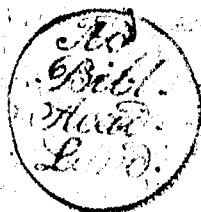

Patauij apud Gratiosum Perchacinum.

M. D. LIIII.

416 082 394 800 16

2

INTEGERRIMO SPLENDIDISSI-
MOQUE VIRO D. D. CASSIAMO
de Puteo, vercellarum Præsidi
equissimo,
Ioannes Franciscus Farautus
Nicensis P. O. F.

ETSI multa sint dignissi-
me Præsides, quibus nobis
patere potest maxima in
rebus sustentandis naturæ
industria, eorum tamen minimum nequaquam
esse arbitror, quod cum aduertisset ratio
nale animal cuncta discussurum, quæ illi fa-
cile accidere possent, timens ne tædio affe-
ctum, fortasse in seipsum sciret (quod
plerisque Philosophis accidisse legimus)
uarias scientias in medium attulit, ut quod
calamitates afferent, illud animi uirtute
extirparetur. Sed cum immensa quædam
ignauia humanos appetitus possideat, eue

A 2

me, ut quamplurimi relicta ipsa uirtute
id sectentur, & beluino instinctui cōuenire
uideatur. Quo fit, ut hi soli mihi uideantur
egregia agere, qui præclaras animi do-
tes amplectuntur, & illis non aliter con-
tra perturbationes utuntur, q̃ strenuus
miles clypeis & thoracibus ad repellen-
dam uim sibi ab hoste illatam. Sed inter
alias præclaras scientias, animæ dotes,
semper mihi principatum obtinere iussa est
Iurisprudentia. Ipsa .n. mediante Cui-
tates, Prouinciæ, & deniq; omnis Poten-
tatus eo rectissime regitur, & deciduntur
controuersæ, quibus adeo alligata est or-
minum malorū radix, ut unum sine altero
esse non possit. Docemur Deum colere,
Principibus parere, proximum beneficio
assficere, & (ut uno uerbo concludam)
ius suum unicuiq; tribuere. Mirandum

itaq; non est, si uideamus omnes qui dili-
gentissime huic studio operam dederunt,
ab omnibus in summo haberi honore, cum
eorū finis ad publicam tendat utilitatem,
neq; Principes (de prudentibus loquor)
aliter q̃ illis uideatur agant. Quæ omnia
ita in te cernuntur, ut omnes optima tua
fortuna ad ipsam Iurisprudentiā alliciat:
quæ posteaquam aduertit te non doctissi-
mum tantum, sed & æquissimum ab ipsa ue-
ra Philosophia redditum esse, in illud te
erexit dignitatis fastigium, quod non solū
non admittit maius, uerum nec æquale.
Quantum uero ad me attinet, sacratissi-
marum legum aggressus sum studium, non
quidem istis, aut maioribus dictū facilis
impellentibus (prohibebat .n. immatura
ætas ea ī muolucro cogitationis uertere)
sed potius excellentissimi Caroli Ducis

noſtri foeliciſſimæ memoriæ impulſu, cui
tantū beneficiorum nomine deuictus ſum,
ut nihil ſupra. Omitto Deum optimum
maximum eundem mihi meīſq; Principem
dediſſe, qua ratione omnia poſt Deum de-
bentur. Sed dum per tempus aliquod Il-
luſtriſſimus Emanuel Philibertus eiſdē
filius nunc autem Dux magnanimus me
Niceæ dilexiſſet, parenti tradidit excel-
lentifſimo, qui me in Flādriam duxit, nunq̃
deficiente præceptore, quem eiſ clemen-
tia mihi præpoſuerat. Cum aut̃ reuerſi
eſſemus, me in pubertate conſtitutum te-
ſuadente Bugellā miſi, ubi per quadren-
nium operam humanioribus literis dedi,
quo tempore elapſo, cum Bugella Ver-
cellas eſſem proſectus, me examinandum
curauit, ex quo illi notum eſſet, poſſem ne
adhuc Iuriſprudentiæ elementa deguſtaſ-

4
re, necne, quā re cognita (ut amor mihi
antea notus, notiſſimus eſſet) literas Il-
luſtriſſimo & Excellentifſ. Coſmo Flo-
rentiæ Duci dedit, ut mihi liceret in nume-
ro ſuorum collegiatorum connumerari.
Hiſ omnibus peractis Auinionem petij,
ubi audiui Aemylum Ferrettū, cui nec
Italiæ, nec alij mundi parti parem in-
terpretem noſtra dedit ætas. Et cuius
immatura mors tam apud me odioſa fuit,
ut non aliter eſtimarem dolorem quem ſu-
ſceperam ſubleuari poſſe, niſi regione illa
relicta, in qua publice proſitentem inter-
pretum Principem iam audieram. Itaq;
Italiam denuo petij Vercellas uerſus,
& cum eiſdem Excellentifſ. Ducis cle-
mentifſimas deoſculatus eſſem manus, ad
Piſanam academiam iterū acceſſi, in qua
non licuit tempus multum conſumere, nam

imminebant bellorum angustiae, quas nunc
illis in partibus regnare uidemus. Me
ergo Papiam contuli, ubi nonnullos audi
ui, & facundissimos quidem interpretes,
inter quos laude minime caret Camillus
Plautius praesentis operis autor subtilis
simus, neque huius rei me tantummodo cer
tum reddidit uiua eius uox, sed et eiusdem
scripta, et praecipue quae nuperime edidit
in .l. Vnicam. C. de Sententijs, quae pro
eo quod interest profer, quae proculdu
bio ea laude sunt digna, quam mereri ait
Marcus Mantua Bonantius nunc meus
praeceptor. Quo fit, ut cum intellexissem
eundem autorem non uulgaria quidem scri
psisse in .l. Barbarius. ff. De Officio
Praetoris, mecum uoluens haec minoris
non esse ponderis quam alia inuenissem, totis
curauit utribus exemplum aliquod obtine

re, quod mihi non sine magno labore concessum
est. Opus etenim fuit ab illis optatum con
sequi, qui uix partem (ne dicam totum)
possidebant integram. Et sic cum omnia
coadiunxerem, nihil tenere uidebar, quia non
solum literas, ac dictiones, uerum in aliqui
bus locis, integras clausulas deesse facile
advertebam. Qua ratione saepissime allo
quutus sum praectorem, quaerens quida
nam dixisset in illis locis in quibus dubius
eram, quod ea respondebat humanitate, quae
erga omnes uti solius est. Et sic factum
est, ut quae scripturarum deprauatione
apud me dubia erant, continuis, doctissi
misque responsionibus manifesta sint facta.
Toto ergo opere perfecto, non aliter apud
me residebat, quam apud inuentorem thesau
rus. Postremo, cum decreuissem Patavium
accedere fama illius uniuersitatis impulsu

sus, factum est, ut quod carū mihi antea
erat, sit carissimum factum. Veruntamen
(quia non solum nobis: sed & alijs nati
sumus) non potui diutius tanto opere so-
lus frui, imo aliquibus doctissimis commili-
tonibus illudmet cōmunicavi, qui dum cer-
tos aliquos reddidissent doctores euenit,
ut quod antea solus habebam, mihi soli de-
esse uideretur. Hinc orta est carendi eo
non parua suspicio, timebam .n. ne ali-
quis furtim hoc opus in lucem suo emitte-
ret nomine, & sic autor debita fraudare-
tur laude, & ego oleum et operam per-
didissem. Visum ergo tutius fuit, pruden-
tissimorum aliquorum uirorū sententiam
sequi, quæ erat ut ego (sub nomine tamen
authoris) id agerem quod timebam. In q̃
partem facilius eo declinaui, q̃ cū animad-
uertissem quamplurimas opiniones ab ipso

6
præceptore inuentas in eodem volumine
cōtineri, de quibus nō solum prior ætas nō
scripsit, uerū nec cogitauit, inciuile duxi,
solus ea habere, quæ cū laude inuentoris
omnibus prodesse possent. Huc accedunt
ad leges acutissimi intellectus, qui nec scri-
pti inueniuntur, nec ab aliquo (si eius au-
ditores excipiamus) auditi. Id quod inter-
pretis proprium puto esse munus, nihil .n.
facilius esse arbitror, quā multorum scri-
bentium in medium adducere opiniones, a
quibus nulla ratio euellere eos possit, cū
magis illi attendant quid alijs interpre-
tando placuerit, quam qualis sit legū sen-
sus. Et per contrarium nihil difficilius
(comitantibus tamen legibus & rationi-
bus) nouarū opinionum sensuumq̃ inuen-
tione, quæ leges quæ alijs inter se dissen-
te uidebantur, concordēs reddantur, sic.

namq; fit, ut auditores subtiliores fiant,
nec tantum stetur cōmuni opinioni, quæ non
rarò cōmunis est error. Me uerò terre
re nō potuit imperitorū aliquorū petulā-
tia, quæ in hoc solū exercetur, ut dū ipsi
nihil in lucem emittūt, satis se fecisse arbi-
trantur, si maledictis aliorū scripta inse-
quantur. Arbitror. n. candidū lectorem
nō aliter iudiciū laturum, nisi toto opere
perlecto, et diligenter (ut eos oportet qui
iudicare uolunt) excussō. Quod si cū alijs
æquiparabitur, nō dubito, quin ualde ue-
niat comendandus autor, ut qui ea præsti-
terit q̄ a nemine hactenus præstita fuerit;
& ego nō improber, qui in gratiā studio
sorū ea cōmunicauerim, quæ antea pro-
pria erant. Quod cū decreuissem, iterum
sub incudem reduxi, ut ultimam adipiscere
tur manum, qua mendis (si quæ remanser-

7
rāt) purgaretur. Quibus peractis, mihi
superesse uidebatur; ut more oīum opus
hoc alicui grauisimo Virō dedicarem, cu-
ius fama hoc ipso immortalis redderetur
& detractores tanto patrono electo im-
probendam relinquerent consuetudinem.
Cumq; aliquantulum cogitasset, neminem
inueni, q̄ Iurisprudentiæ doctrina, aut re-
rum experientia, uel qua alia uirtute tibi
par esset. Coegerunt ulterius innumera
beneficia, qbus me tibi deditissimum esse iā
diu agnosco. Accipe igitur Præses pru-
dentiss. quæ tibi dedicata sunt ab eo, cui ni-
hil iocundius accidere posset, q̄ tibi in ali-
quo rem gratam facere. Quæ si laudari
aut saltim nō uituperari intellexero, &
tibi deditus erit q̄ hæc inuenit, et ego pro-
uehar ad propria. fortasse nō cotēnenda.
Vale ergo Præses grauisime, et eo me

*semper amore prosequare, quo in præ-
sentiarum facis, ut certum me reddidere
elegantissimæ tuæ tabellæ, superioribus
diebus. Papiæ mihi reddite. Optāda dent
tibi Superi. Patavij kl. Septem. 1554.*

Bibliopola optimo Lectori.
NON parvis detinebar impedimentis Candide
Lector, cum se se attulit studiosus Iuuenis Ioan-
nes Franciscus Faraudus, cum aliquibus scriptis sui
eximij Præceptoris Camilli Plautij. Quæ etsi mere-
rentur in lucem prodire (ut ab alijs doctissimis uiris le-
gerentur) Attamen susceptis perficiendis, excudere mi-
nime posse (quamvis satisfacti) putabamus. Verum, cum
ab eodem sæpius assereretur, hoc opere emissio futurum
esse, ut qui legibus sacratissimis incumbunt, maximas
haberent gratias: mutauimus sententiā, cum ipsius ope-
ris autore, de quo tanta prædicauit qui præsens opus
mihi ostendit, ut à quamplurimis iam optari uideretur,
tum ob uerā doctrinam, legum acutam interpretationē,
atq; facilitatē, quæ omnia in hoc uolumine esse me certū
reddidit eruditissimorum hominū iudiciū in hoc opere
adhibitū. In bonam ergo partem accipe studiose lector,
quæ Io. Fran. Faraudus tui causa in lucem emittit, pro
prias optandasq; epulas daturus, nisi alia eū remoretur
sententia. Ex officina nostra kl. Septemb.

8
CAMILLI PLAVTII PÆZONIS
FONTANELLATENSIS
Iurisconsulti, & in Ticinensi
Gymnasio Inter-
pretis
ordinarij celeberrimi,
IN .L. BARBARIVS .FF.
De officio Præt. singularia
commentaria.

VERBA LEGIS HÆC SVNT.

Ulpianus libro 28. Ad Sabinum.

BARBARIVS
Philippus, cum seruus fugi-
tius esset, Romæ prætu-
ram petijt, & Prætor desi-
gnatus est: sed nihil ei seruitutem obsti-
tisse ait Pomp. quasi Prætor non fuerit:
At qui uera etiam prætura eum fun-
ctum. Et tamen uideamus si seruus q̄
diu latuit, dignitate prætoria functus sit.

Quid dicemus? an quia dixit, quae decre-
uit nullius fore momenti, an fore, pro
pter utilitatem eorum, qui apud illum ege-
runt, uel lege, uel quo alio iure? Et pu-
to nihil eorum reprobari, hoc enim hu-
manius est; cum Populus Romanus,
etiam seruo potuerit decernere

hanc potestatem, sed et si

sciisset sexum esse,
liberum esse.

fecisset.

Quod ius in Imperato-
re multo magis ob-
seruandum
est.

Consuetudo

⁹
CONSUETVDO est
optima apud scribentes
in ueterata humanissimi eu-
ditores, ut antequam mate-
riam aliquā enucleandam
officiant, de eius (si que
sit) admoncant difficultate;
sic namque sit, ut auditores
atentiores redantur, et ad

euoluendos Interpretes propitiores. 1. Bart. itaque;
hoc in loco in prima lectu. hanc legem subtilem esse atte-
statur, et solenne hoc est famosam, idem etiam i. petit
Iason. et certe negari non potest quin sit difficilis ualde
in tex. contra morem Vlpiani, qui facilis et elegans admo-
dum esse solet in suis conuentarijs, negari etiam non potest,
quin contineat elegantem, ac quouiliam, et frequentem
materiam, ideo diligentius insistere oportet, ac plenius
attingere iuxta tex. in l. legau. ff. de liber. legat.

2. In primis scire oportet, quod ad perfectionem cu-
iuslibet negotij seu actus, duo requiruntur, secundum
Boet. scilicet consensus et potestas facientis, hoc sentit, tex. in
cap. super abbacia, in uerb. posset et uellet de offi. de leg.
et tex. in cap. super inordinata in uerb. possunt et uo-
lunt de prae-bend. not. glo. in l. si filia in uerb. donauit. C.
de donat. ante nupt. tradit Bald. in l. omne uerb. col. ij.
in uerb. si. Not. tex. nu. viij. C. communia de legat. ubi ait, quod
potestas et uoluntas canonizant omnem actum, idem ibi
probat And. sic. in addit. ex auctoritate Boetij, idem Bald.
in l. multum col. ij. circa fin. num. 4. C. si quis alt. uel sibi,
idem tradit Abb. in d. c. cum super col. i. nu. vij. in quarto

B

COMMENTARIA

not. de offi. deleg. ubi ait, q. ad utilitatem actus concurrere debent uoluntas & potestas, ubi autem simul aduersantur, nihil potest explicari, quod uiribus subsistat, subiiciens illum text. quod ad hoc allegari: Idem tradit Abb. in cap. Si sacerdos circa fi. nu. 14. de off. ord.

3 Scire etiam oportet, potestatem populi liberi seu Principis esse maximam, omnia enim potest, quæ sibi placet, & quicquid constituit, ratum habetur. l. i. in uerb. placuit ff. de const. Princip. l. ij. §. nouissime, ibi quod constituit set ratum esset. ff. de orig. iur. & in §. sed & quod Principi Inst. de iur. nat. gent. & ciu. & ego dixi superioribus diebus in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. quæ licet loquantur de potestate Principis, tamen idem dicendum est de potestate populi liberi, cum non aliam habeat potestatem Princeps quam eam, quam sibi dedit populus, & quæ ante populo compete. l. ij. §. cum. n. C. de uet. iure enucl. Et tanta est potestas populi seu Principis, ut instar sacrilegij estimetur, si quis dubitet an ualeant gesta ab eo. l. ij. C. de crimi. sacril. l. sacrilegij. C. de diuers. rescriptis. qui text. loquitur de his qui adepti sunt magistratum uel dignitatem à Principe, nam illis (qualescunque sint) parendum est, nec debemus querere an sint digni uel indigni. l. i. C. de domest. et protect. lib. xij. facit text. in l. quidem consuebant. ff. de re iudic. Nec causa ab eo querenda est, sed presumitur, adeo ut nec possit probari contrarium, ut late Fel. in cap. quæ in ecclesiarum col. xix. nu. 60. uersic. Quinta conclusio de constitutione. Et potest etiam seruo alieno dare libertatem ex causa, ut est exemplum in l. si quis in grau. §. utrum. ff. ad Sena. consult. Syllan. et in l. penul. & fin. C. qui mili. poss. uel non lib. xij. Faciunt

IN L. BARB. 10

ea quæ late tradit Fel. in d. c. quæ in ecclesiarum col. viij. nu. 26. uersic. Tertia conclusio de constit. & expresse probat text. nosster in uersic. sed & si sciisset.

4 Item scire oportet, q. licet soleat dici, q. error tollit consensum, & q. errans non consentit. l. Si per errorem & ibi not. Bart. Alex. & alij. ff. de iur. om. iud. ad idem est text. in l. ij. in princ. ff. de iudic. l. nihil. §. non uidentur, & ibi Docto. ff. de reg. iur.

Tamen error non uitiat quando uersatur in causa, seu ratione, ita tradit Bald. in l. ij. col. iij. nu. 7. circa fi. C. quæ sit longa consuetud. & scribit Bal. in l. cum testamentum col. i. uersic. glo. opp. C. de iur. & fact. igno. Item error non uitiat nec impedit consensum, quando uersatur in qualitate, seu in conditione hominis, si non erratur in corpore. l. demonstratio falsa. ff. de cond. & demonstr. ubi si quis legauerit Stichum sutorem, qui reuera non erat sutor (dummodo constet de quo Sticho senserit) ualebit legatum, perinde ac si nullus error interuenisset, ita procedit text. in d. l. si per errorem, ubi ait gl. q. aditus fuit Urbanus Prætor pro peregrino, & sic erratum fuit in corpore, ad idem facit text. in l. cum quæ §. si iniuria. ff. de iniur. ubi si quis facit iniuriam Titio, putans illum esse Seium, tamen iniuriarum actio Titio datur, nec nocet error, quia certus erat ille Titius, & certum corpus cui facta est iniuria, licet fuerit erratum in nomine, & sufficit, q. non erretur in eo, in quo principa liter fit, & propterea ex hoc infero, q. licet populus errauerit in conditione Barbarij, & sic in qualitate hominis, tamen non errauit in corpore, intendebat enim populus dare magistratum illi certo homini, & illi corpori

COMMENTARIA

certo et illi Barbario qui candidatus in conspectu populi, & ante eorum oculos uersabatur, & præturam petebat, circumeundo, & singulū quemq; orando et obsecrando, pro ut candidatus, & magistratum petitorum facere consueuisset, scribit Bud. in anot. post. in Pandect. in l. si quis ob honorem. ff. de pollicitat. fo. 52.

5 Itē scire oportet, errorē in Legislatore (quādo consistit in causa) nunquā considerari, maxime in his quæ sunt iuris positui, in quibus Legislator habet liberum arbitrium ex mero placito dependēs d. l. i. in uerb. placuit. ff. de const. princp. iuncta l. quia poterat. ff. ad trebellia. tradunt Fel. & Dec. in c. si quando de rescrip. & ideo solemus dicere, q. error Principis facit ius, sufficit. n. q. sic cōstituatur Princeps, licet ex falsa causa moueatur, de hoc est text. expressus in l. iij. in fin. ff. de suppl. legat. Ideo ualet consuetudo inducta per errorē sufficit. n. consentire populum seu Legislatorem in cōstituendo, licet erret in causa uel qualitate, ut est tex. in l. quod nō ratione & ibi hoc not. glo. ff. de legib. & consuetud. Ideo dixit Bal. in l. ij. col. 3. num. 8. uers. ex hoc not. q. quando populus ignorans litigat coram Iudice incompetēti, inducitur prorogatio iurisdic. quia per huiusmodi actus secundū eum inducitur cōsuetudo, quæ pōt dare nouā iurisdictionē qd reputat singulāre Ale. in d. l. si per errorem nu. ij. et expresse probat in c. si. col. xi. nu. 12. uers. Tertio requiritur de consuetud. quod ualeat consuetudo inducta per errorem, licet sit restringenda ad illum casum tantum, in quo inducta est, dummodo non sit tantus error, qui tollat consensum, licet argo erraret populus in conditione personæ, tamen er-

IN L. BARB.

11

ror ille in Legislatore non impedit consensum constituti, et transferendi præturam in Barbarium, et hæc nota, quia Barbarium uerum fuisse Prætorem tenebo.

6 Scire etiam oportet, quod error potest nō esse in uno, subest tamen consensus in alio, & eo casu ualebit id in quo subest cōsensus, id autem in quo subest error, uiribus non subsistet, hoc probat egregiē glo. not. quam ibi menti tenendam mandat Bart. in l. i. §. si legatarius ff. ad l. falcid. ubi est exemplum de eo herede qui soluerat legatario per errorem plusq; per legem falcidiam liceret, ait lex, quod non reuocabitur res tota, sed id qd ultra dodrantem datū est repetetur, subiicit gl. in uerb. errantis, quod hæres ille consensit in soluendo legatum, sed errauit in quantitate, & in eo quod superfluit non consensit, & sic inquit glo. nihil prohibet quin in uno errans, in alio consentiat, idem probat Bart. in d. l. si quis per errorem in secunda oppo. ff. de iur. om. iud. & hoc probat tex. in d. l. eum qui. §. si iniuria. ff. de iniur. & etiam probat tex. in l. sed si hac. §. patronum. ff. de in ius uocan. ubi libertus celans conditionem suam ex rescripto Principis arrogādum se præbuit, ualet quidem eo casu arrogatio, & redigitur in alienam potestatem, sed non efficitur ingenuus, rationem subdit text. quia hoc actum non fuit, ex quo celauit conditionē suam, uult dicere, quod ex quo Princeps ignorabat eius cōditionem & hoc celabat ipse libertus, nec petebat se ingenuum fieri, non fuit factus ingenuus, & sic errans Princeps in conditione personæ, non mutauit quidem conditionem, (quia hoc nō agebat) tamen arrogationi uires dedit, quia hoc agebat, & hæc quoque sunt notanda, quia ego tene-

COMMENTARIA

bo, q. Barbarius adeptus fuit prætura ueram, quia hoc agebat populus, decreuit. n. & potuit decernere, ergo translata est, quia in hoc concurrunt uoluntas, & potestas, quæ sufficiunt ut dixi.

Tenebo tamen, quod libertatem non fuerit affectus, quia ex quo populus ignorabat eius conditionem, nec hoc agebat, ut ei daret libertatem, & ideo eam dedisse non intelligitur, per supradicta, quæ tamen latius infra explicabuntur.

7 Scire etiam oportet, quod seruus (licet ad magistratus, & ad dignitates aspirare non possit, ut l. cum Prætor. §. pen. ff. de iudic. l. ij. C. si seruus uel libert. ad decur. aspira. lib. x. l. seruus. C. de iudic. c. sciscitatus de rescript. & ibi omnes Do.) tamē hæc inhabilitas est iuris ciuilibus, non autem iurisperitorum, aut naturalis, ita loquitur tex. in. d. l. cū Prætor. ff. de iud. & ibi gl. in uerb. receptum, quæ ait, quod hoc ex consuetudine introductum est, & probant omnes Doct. in. d. c. sciscitatus, & sic cōtrario iure ciuili facile tolli potest §. sed naturalia inst. de iur. nat. gent. & ciuilibus.

8 Item licet receptum sit, quod non fungantur ciuilibus officiis, tamen non est constitutum, quod si secus factum fuerit, non ualeat traditio facta à Legislatore, sequetur ergo quod ualebit, prout etiam ualeat lex facta contra formam, de qua in l. humanum. C. de legibus pro ut ibi not. Bar. Idem de statuto tradit Bar. in. l. omnes populi in. 4. quæst. tertiæ principi. quæst. col. x. uers. non obstat. ff. de iust. & iur.

Prohibitio. nulla facta est in præiudicium serui, ut sit indignus, & etiam ne ab inferiore id assequi possit,

IN .L. BARB. 12

sed nō tollit potestatem Principis, seu populi liberi quæ hanc prohibitionem sibi non fecit Princeps, nec populus, cum sit solutus legibus. l. Princeps. ff. de legibus. nec sibi imperari possit l. pen. ff. de arbit. facit tex. in. l. diuus §. licet. ff. de iur. codicill. seruus, ergo non est incapax respectu Principis, sed indignus, & sic potest capere à Principe, & a populo libero, nec refert utrum sciat, uel ignoret populus conditionem serui, quia etiam seruis potest dari magistratus à populo, absque eo, quod in libertatem producantur, ut hoc in loco sentit manifeste text. noster in uerb. potuerit, ubi loquitur de populo ignorante, & ego infra latius explicabo, quid. n. si populus tollat tantum illam consuetudinem, quæ arcet seruos à magistratibus gerendis: proculdubio nemo negabit, quod futurum sit, quod serui poterunt gerere magistratus, et gerendo remanebunt serui, & quod seruus magistratui gerens, non semper sit liber probat tex. in. l. ij. pen. & si. C. qui milit. possunt lib. xij. & in. l. ij. C. de sent. et tex. in. l. ij. C. si seruus aut libert. ad decur. aspi. lib. x. et text. noster in uerb. latuit. Stante tamen consuetudine prohibitoria (de qua supra traditum est) refert utrum populus sciat Barbarium esse seruū ab initio, quando illi præturam dicernit, an uero ignoret, nā si ignorans præturam tantum decernit, et transferet iurisdictionē, et magistratum, si uero certior sit factus, eum intelligitur tacite liberum efficere, ut hic ait tex. in uers. sed & si sciuit fecit, facit tex. in. l. quidam consulebant. ff. de re iudi. & ibi late Alexan. col. ij. de qua re infra latius tractabitur, & hæc notate, quia ego tenebo, q. licet Barbarius fuerit uerus Prætor, tamen erat indignus, ac priuatus &

COMMENTARIA

poena dignus propter obreptionem. l. ij. C. si seruus uel libert. ad de.urio. aspi. lib. x. l. pen. & fin. C. qui milit. poss. uel non lib. 1. 2. & tenebo etiam quod necessaria sit sententia priuatoria, nec sufficiat declaratoria, quia uerus fuit Prætor, & ueram gesit præturam, & ueram habuit iurisdictionē, & uerum imperium, ideo uero iure ualuerunt gesta a Barbario, de quibus infra latius tractabitur.

9 Item scire oportet decisionem legis nostre non esse fundatā in cōmuni errore, immo cōis error attulit causam dubitandi, & dubitauit Iurisconsultus utrū ualuerint gesta Barbarij, quia populus ignorabat Barbarium esse seruū, quæ ignorantia, & qui error, uidebatur tollere cōsensum populi in tribuēdo iurisdictionē, adeo quod si cessasset hæc ignorantia, casus fuisset indubitabilis, ut sentit text. in uers. sed & si sciuisset, & sic non potest colligi ex isto textu, quod communis error faciat ius, decisio autem fundata est in potestate populi, quia populus potuit dare præturam seruo, & dedit, ergo ualuerunt eius gesta, de qua re infra latius tractabitur.

10 Itē scire oportet, qd error et ignorantia siue sit particularis, siue sit uniuersalis omnium aut plurimorum, nihil omnino unquam tribuit, nec ius facit, si uersatur in his quæ omnino tollunt consensum, sed error parit dissensum errantium, nec ulla mihi uidetur esse differentia inter errorem particularem et uniuersalem, nisi quod in errore particulari unus tantum dissentit, in uniuersali omnes dissentiūt, de particulari supra uisum est, de uniuersali tradit Abb. in. d. c. fin. nu. 1. 2. col. xi. uers.

IN .L. BARB. 13

Tertio requiritur de consuetudine si uero non tollit consensum, tunc si populus non possit facere ius per expressum consensum & scienter, ridiculum est dicere quod constituat ius ex tacito consensu & per ignorantiam si uero sit populus liber uel Princeps qui potest ius constituit. dico quod non debetis admittere quod error ipse et ignorantia ipsa ius constituat, quia ius nunquam constitui potest sine cōsensu uel expresso uel tacito. l. de quibus. ff. de legi. error autem (licet interdum non tollat seu non impedit consensum) tamen nunquam parit consensum alicui, quia errantis nulla est uoluntas. l. cum testamentum. C. de iur. & fact. ign. & ibi glo. & Bal. not. & idem Bal. in l. ij. col. pen. nu. 7. circa fin. uers. Ad id quod. C. quæ sit long. consuetud. & hoc est indubitissimum & si quando deprehendatur quod errans consentire uideatur, intrepide dicatis, quod consensus ille non nascitur ex ipso errore, sed error illo in casu non impedit consensum aliunde prouenientem, & ita declarantur omnia iura, quæ uidentur sentire quod errans obligetur uel contrahat uel constituat.

11 Ideo dico quod error populi liberi, seu Principis, non parit consensum alicui tacitum nec expressum, & per consequens ius non constituit, sed factum Principis uel populi, in quo præsupponitur consensus bene constituit ius, licet uoluntas illa, et consensus ille ex falsa causa & sic ex errore originē sumpserit, & ideo factum Principis uel populi per errorem facit ius, ita procedit text. in d. l. iij. in fi. ff. de suppellect. legat. Ita etiam procedit text. noster, nam decretum populi per errorem ualuit, & contulit præturam ueram Barbario

COMMENTARIA

non obstante errore. i. non obstante quod consensus & voluntas populi originem sumpserit ex ignorantia qualitatis Barbarij, sufficit. n. quod non errat in decernendo præturam, & sic melius concipitur conclusio, quod error Legislatoris nõ obest quominus ualeat ius ab eo constitutum, aut decretum per ignorantiam, & hæc notanda sunt, quia ego tenebo, quod communis error ius non constituit, tenebo tamen quod nõ obest quominus ratum sit ius quod constituitur ab habente potestatem constituendi, tenebo etiam quod in populo non libero, hæc non procedunt, nec in inferiore à Principe, quia cū careant potestate frustra conantur ius constituere, per ea quæ tradit Bald. in l. cum testamentum num. 2. C. de iur. & fact. ign. & tenebo quod communis error nunquam facit ius, ex quo sequetur maxima utilitas in practica, & cessabunt magnæ, et ferè inextricabiles difficultates excitatæ à Docio.

12 Scire etiam oportet, circa communem hunc errorem, seu ignorantiam, Glossatores uario modo locutos esse, & Doc. plures uarias ac inter se discrepantes conclusiones confunderunt, & turbauerunt, & ex pluribus unicam constituerunt, ex qua confusione in errores innumerabiles & inextricabiles uelint nolint prolabantur, aliquando. n. dicunt, quod communis error facit ius, glo. hic in uerb. functus, et in uerb. reprobati, et ita loquuntur hoc in loco omnes Doc. ita etiam loquuntur Doc. in. c. cum dilecta de rescript. et in. c. ad probandum de re iudic. et in. c. sciscitatus de rescript. et hoc casu ego tenebo intrepide contra communem, quod error non facit ius, aliquando dicunt, quod communis error excusat

IN L. BARB. 14

& damnum excludit, ex scientia incurrens, ita loquitur gl. in l. iij. ff. ad macedonianum, tunc ingrediendus est campus latissimus ignorantie, quæ non est materia nostra, dico tamen in hoc casu, quando particularis ignorantia excusat, iustificatur, & coloratur ex communi errore, et tunc dicitur probabilis, ignorantia, ita loquitur tex. in d. l. iij. ff. ad maced. Aliquando dicitur possessorum alicuius qualitatis, seu iuris, pro inde haberi, ac si possideret ius illud, quod possidet, quo ad fructus & quo ad exercitationem, ita loquitur Abb. in. c. consultationibus de iure pat. de hac loquitur tex. in d. l. iij. ff. ad macedon. & tex. in l. i. C. de testam. & instit. eod. tit. S. sed cum aliquis & tex. in. c. cum persone de privileg. lib. vi. & in. c. ad decimas de rest. spolia. & Doc. in locis allegatis, & alibi sæpe Doc. quia est alta materia, et multumplex, & minime pertinet ad materiam legis nostræ, tamen quia inculcantur hic multa à Doct. ego nonnulla perstringam infra, cum disputabo an uires habeant instrumenta cōfecta ab imaginario, seu (ut uulgo) dicitur putatiuo tabellione, qui privilegio caret, Aliquando dicunt, quod error Principis, seu Legislatoris ius constituit, ita loquitur tex. et glo. in l. iij. in fi. ff. de supell. leg. de hac etiam loquitur tex. noster, de qua re multa ego iam antea locutus sum, & infra pertractabo hoc enim casu concludo cum lege & cum glo. q. error Legislatoris facit ius intelligendo, q. factum per errorem à Principe ius cōstituit, et ratum habetur, (dummodo sit talis error, qui non uitiat consensum) prout est error in qualitate, qui consensum non uitiat, nec impedit. l. demonstratio falsa. ff. de cond. et demonstrat. de hoc errore loquitur

COMMENTARIA

tur tex. noster, nam populus ignorabat conditionem Barbarij, tamen non errabat in corpore, nec errabat in decreto, et sic non potest negari, quin intercesserit voluntas et consensus populi, in decernendo præturam Barbario, pro ut etiam aperte sentit Bald. hic in prima lectu. col. 4. nu. 8. uer. licet forte ex falsa causa moueretur, seu ex errore, item præter uoluntatem potestas confrendi suberat, nam poterat populus etiã seruo decernere præturam, ut hic ait tex. cum ergo uoluerit dare præturam & potuerit etiam ignorans eam seruo decernere, & decreuerit, profecto, trãslata est in Barbariũ uera prætura, & uerus magistratus, non obstante errore Legislatoris, quia Legislator etiam errando ius cõstituit, & sic ego concludo, q. error Principis facit ius.

Et ex his patet, quod sunt quatuor termini diuersi, et quatuor conclusiones inter se summopere discrepantes quadam tamen uicinitate seu similitudine quodammodo connexe, & ferè eadem uidentur, quas pessimo exemplo confundunt Doct. & propterea in maximos errores prolabantur, cauendum igitur erit, ne patiamur nos ex una in aliam proripi, aut detrudi, ne aliquin simili bus erroribus inuoluamur.

13 Habet hæc lex (secũdum antiquos) duplicẽ sensum, ego tertium addam, qui forte non displicebit (& ni fallor) uerissimus omnium. In compendium ita redigi potest secũdũ sensum glo. & Bart. Propter publicam utilitatem, et communem errorem, prætura seruo decreta, eum Prætorem effecit, obidq. ualent eius gesta, nec non et liber ipse effectus est, qd procedit in eo qui Prætore creatus est à Pop. Ro. & multo magis idẽ obseru-

IN .L. BARB.

15

bitur in Imperatore. Alter est sensus vltromontano- rum quem magis crebriori suffragio cõprobant Doct. secundum quem lex ista ita in compendium redigi seu summari potest. Valent agitata coram Prætore non idoneo, propter utilitatem publicam, & propter auctoritatem constituentium, & communem errorem, hunc sensum refert hoc in loco Bar. in .i. lect. col. 2. circa fi. tamen eum non sequitur, probant tamen hunc sensum Old. Pet. Cyn. & Gul. de cun. & Bald. hic col. ij. circa fi. in .ij. lect. & Albe. & Ias. qui alios refert & est, communis sensus.

14 Differentia inter ambos sensus magna est, quia secundum glo. & Bart. præsupponitur quod Barbarius iste uere fuerit Prætore, & liber, sed secundum aliorum sensum magis communiter receptum præsupponitur q. Barbarius nec uere Prætore fuerit, nec liber tamen gesta eius scdm utrunque sensum uires habent.

15 Ego neutrum ex his sequor, sed mihi magis placet sensus inter utrunque medius, qui ita se habet, Seruus à populo etiam ignorante, uel à principe ad magistratum assumptus, assequitur dignitatem illam, & magistratũ illũ, licet maneat seruus, ac ualent eius gesta.

16 Sanè quia diuisio plerũque utilis esse solet, ut tradit glo. in probem. inst. in .s. igitur in uer. easdem, & Cagnol. in probem. ff. in princip. num. 1. et religio- sissime mos iste obseruatur ab antiquis & recentioribus Doct. ego qui id semper non facio, in hac lege non puto diuisionem seu partitionem esse negligendam, & potissimum rationem, quia ferè tota difficultas legis nostræ consistit in uerbis, & in structura, adeo ut nisi in

C O M M E N T A R I A

partes scindatur & distribuatur, difficile factu puto, ut uerum eius sensum assequamur.

17 Diuiditur itaque textus noster communiter in quatuor partes Ias in sex seu in septē distribuit, ac paritū est, alij aliter diuidunt, prout sibi commodius uideatur, ego in quinque partes diuido, seu distribuo, in prima ponitur Thema, seu casus, seu species, prout ex facto contigit, scilicet, q. Barbarius fugitiuus Romæ Prætor à populo designatus, magistratum gessit.

In secunda parte quæ est in uers. Sed nihil, ponitur decisio Pomponij, in qua respōdet tacite quæstioni, quæ descendit & suboritur, ex casu & ex specie proposita, & concludit secundum Pompon. q. Barbarius iste uera prætura functus est, & uere Prætor extitit non obstante seruitute.

In tertia par. quæ est in uers. Attamen uideamus, reuocat in dubium id quod à Pomp. decisum & determinatum fuerat, & disputat de eius ueritate, & disputando prolabitur in aliam quæstionem, antea quā. n. determinet quæstionem propositam super prætura, ingreditur aliam, & quærit an ualuerint gesta Barbarij, uenit. n. sibi in mentem, q. si non ualuit prætura, consequens est etiam, ut non ualeant gesta inhabilis, & incompetens Iudicis, et sic ostendit utilitatem, quæ ex quæstione præture resultabit.

In quarta, quæ est in uers. & uerum puto, ponitur conclusio seu decisio, & resolutio ipsius Iuriconsulti, cum ratione decidendi, concludit. n. ualere omnia, & subdit duplicem rationem, prima est quia hoc est benignius, secunda & iustior, quia Popul. Rom. potuit etiam

I N .L. B A R B.

16

ignorans seruo decernere præturam, & sic cōcludit & determinat utranque quæstionem, tam circa præturam, quā circa ualiditatem gestorū.

In quinta, extenditur dispositio huius legis à populo ad Principem, ut. s. quod habet locū in eo, cui populus decreuit etiā ignorans magistratū, procedat etiā in eo, cui Princeps solus etiā ignorans idē decreuerit, et sic error solius Principis æquiparatur errori totius populi.

18 Scire etiam oportet, q. hoc in loco quæritur principaliter tantum, an Barb. iste uere Prætor fuerit, & an ueram præturam gesserit. & sic conuenit titu. sub quo lex est collocata. l. si uno ubi Bart. ff. locati, & quæritur, an populus potuerit facere hunc Prætorem, ut patet ex uers. fin. ubi dispositionem huius leg. extendit ad Imperatorem, ut quod potuit populus, idem etiam possit Imperator, ex hac quæst. dependet & desluit altera scilicet, an gesta ab eo, q. diu latuit seruitus, uires habeant. Ideo dum de prima disputat, in cōsequentiam quærit de altera. s. an gesta ualuerint, quia solutio unius dependet ab altera. nam si fuit uere Prætor, ualent eius gesta, si non fuit Prætor non ualuerunt gesta, & e contra, si ualuerunt gesta, Prætor fuit uerus, si nō ualuerunt, nō fuit Prætor. demū concludit ualuisse gesta Barbarij duplici ratione (ut dixi) primo dicit, q. hoc est humanius, quia ratione si fuisset contentus, magnū nobis scrupulum reliquisset, quo ad ipsum magistratum, sed ea non contentus secundam subiicit, quæ tollit omnem scrupulum, & ait ideo ualere gesta Barbarij, quia populus etiā seruo potuit decernere hanc potestatem, & sic determinat utrumq. dubium, & utranq. quæstionem.

COMMENTARIA

19. Quod autem potuerit Pop. Rom. hanc potestatem seruo decernere, ostendit per argumentū a maiori, de quo in l. non debet. ff. de reg. iur. Et ibi Doct. Et nec in ea §. sed qui ff. de adul. Et in ea cui licet de reg. iur. lib. vi. Subijcit. n. tex. q. si popu. sciisset Barbarium esse seruum, liberum cum esse: uult dicere, q. populus potest maiora q. magistratū seruo decernere, nam etiam illi potest dare libertatē, quod est maius q. magistraturam illi dare, nam hoc casu nemini aufert ius suum, neminem ledit, sed ius ciuile merum aufert. l. cum Prætor. §. pen. ff. de iudic. quod facile est Principi inst. de iur. nat. gent. Et ciuil. §. Sed naturalia, at in libertate danda auius suum aufert, quod non fieri licet. l. si priuatus. ff. qui Et a quibus Doct. in cap. qui in ecclesiis de constituto.

20. Subijcit tex. q. Pop. Ro. Barbario libertatem dedisset, si illum sciisset esse seruum, non uult dicere, q. populus omnino illum effecisset liberum si sciisset seruum esse, ea ratione quia illum ualde carum haberet, ac magno amore, magnaq. beniuolentia prosequeretur, nec quia huic faueret seruo, nec quia sciat Iuriconsul. quo animo esset populus erga Barbarium. ridiculū. n. est diuinare, quo animo futurus fuisset Pop. Ro. erga seruū, si sciisset esse liberum. Imo credendum est, q. indignū ad tantum honorem non extulisset, nec ad tantum dignitatis fastigium euexisset, nec domino dominium serui abstulisset, sed illum reddi, ac etiam puniri potius iussisset, ut in l. ij. C. si seruus uel libert. ad decurio aspi. lib. x. Et in l. pen. Et fin. C. qui milit. possu. uel non lib. xij. ad demonstrandam igitur magnam populi liberi potestatem, Et ad ostendendum q. populus potuit etiam seruo durante

IN L. BARB.

17

seruitute præturam decernere, dicit etiam libertatem seruo dare potuisse, ut mirari desinamus, an potuerit ei præturam dare, ait itaq. q. si illum sciisset esse seruum, qm̄ decernebat præturam, ita decernendo. Et liberum effecisset. i. decernendo præturam seruo cognito, illum fecisset liberum, seu si non decreuisset præturam, liberum non effecisset, Et sic cessant difficultates hic motæ per Bald. in prima lect. col. vi. prope si. uersi. Queritur ergo, ubi ualde anxius est Bald. de hac re.

21. Ex hoc apparet, q. Iuriconsultus in hac l. in uers. Sed Et si sciisset. loquitur de bono animo, quo affectus erat populus erga Barbarium, nec de amore, aut beniuolentia, qua eū prosequeretur, sed loquitur de magna populi potestate, ut desinamus mirari, an poterit seruo decernere præturam, nam longe maiora potest, cum possit priuato dominium rei suæ auferre, quod maius est, quam seruo honorem publicum decernere, Et in quo forte aliqui contrarium dixissent, per tex. in l. Si priuatus. ff. qui Et a quibus. sed hoc potest populus, liber ac Princeps ex causa, per ea quæ tradunt Doc. in cap. quæ in ecclesiis, de consuet. Et in proposito nostro tradit hic Bald. in secunda lect. col. iij. in si. uers. Venio ad secundam, sic etiam alias lex dat libertatem seruo alieno. l. Si quis in graui. §. utrum. ff. ad Syllan. uult ergo dicere q. Pop. Rom. si sciisset eo tempore, quo præturam decernebat Barbario, illum esse seruum, Et hoc non obstante nihilominus decreuisset, illum etiam effecisset liberum; idem facit Imperator, quando dominus sciens seruum in dignitate manere, permittit, uel ad dignitatem extollit. l. pen. Et l. fin. C. qui milit. possu. uel non lib. xij. eam etiam

COMMENTARIA

quia nō dico, q. Po. Ro. eum expresse effecisset liberum, sed tacite per solam n. honoris designationem à sciente factam intelligeretur libertate donatus .l. quidam consulebant ubi Ang. in si. ff. de re iudic. & ibi Alex. col. ij. nu. vi. uersi. Et sic not. ex isto, ubi ait q. quando scienter summus P̄sifex sacerdotium tribuit, uel Princeps gratiam, priuilegium induget in capaci, intelligitur eum legibus soluere, seu dispensare, ad idem est tex in .l. idem. Vlpianus in si. ff. de excuss. tur. ad idem tradit Bar. in d. l. ij. C. si seruus uel liber, ad decurio. asp. lib. x. ad idem facit tex. à contrario sensu, in .l. sed si hac. §. patronum. ff. de in ius uocan. ad de glo. in cap. statutum in prin. in uerb. literarum, & ibi Franch. not. col. ij. nu. xij. de rescrip. lib. vi. tex. est in cap. cum uigesimū & ibi not. per Doct. de offi. delegat. uide quæ tradunt Doct. in cap. ex ratione de etat. & qualit.

22 Hæc uera sunt, quo ad libertatem donandam seruo, oportet. n. q. popu. eum sciat esse seruum, & eo casu decernendo præturam, tacite cōfert libertatem, ratio exprimitur in .l. si. circa princip. C. qui milit. poss. uel nō lib. xij. ita loquitur tex. in uersi. Sed & si. Sed quo ad magistratum transferendum & tribuendum seruo, non est necessaria scientia Principis, aut populi, sed sufficit uelle dare, & q. det. tunc n. etiā ignorans transfert, & hoc probat tex. hic in uerb. potuerit, ubi semper loquitur de populo ignorante.

23 Est etiam aduertendum, proposito themate statim poni decisionem Pompo. per quam respondetur tacite quæstioni, ait. n. Pompo. sentire, q. Barba. fuit uerus Prætor, & ei non obstuisse seruitutē, uult dicere, q. licet

IN .L. BARB. 18

fuerit, et perseuerauerit esse seruus, tamen hoc nō obstante, uera prætura functus est. i. uerus Prætor fuit, postea ipse Iurisco. in uersi. Attamen, reuocat in dubium hanc decisionem Pompo. & super ea disputat, & sic quærit, an q̄liu latuit seruitus, dignitate prætoriâ functus sit, & de hoc quodāmodo dubitat. Ideo ait, Quid dicemus? quasi dicat, si admittimus q. non fuerit Prætor. Quid erit? quid dicemus? an ex hoc etiā sequetur, ut non ualeant ea, quæ dixit, quæ decreuit, an uerò licet nō fuerit Prætor, dicemus tamen ea quæ gessit fore alicuius momenti, ob utilitatem eorum qui apud ipsum egerunt?

24 His ita propositis & disputatis concludit ipse Iurisco. nihil horū reprobari. i. omnia quæ dixit quæq. decreuit uiribus subsistere, rationem subiicit, quia hoc humanius. i. benignius est, & sic in dubio benignior opinio amplectenda est, facit tex in l. benignius. ff. de legib. l. semper in dubij. ff. de reg. iur. l. in omnibus quidem eod. titu. cum similibus. Non contentus hac ratione, ad aliam transit, & ait ualere decretā Barbarij, quia Pop. Ro. potuit etiam seruo dare hanc potestatem, quia ratio ne (meo iudicio) nulla melior, aut efficacior adduci potuit, & proinde est, ac si diceret Popu. Rom. seruo præturam decreuit, & potuit decernere, ergo ualet, & translata est & sic uerè fuit Prætor, & per consequens ualent etiam eius decreta, alias nō ualitura, tanq̄ à priuato & Iudice incōpetenti facta. l. i. in uerb. nihil agit, & l. ij. ibi firmitatem iudicati non habet. C. si non à compt. Iud.

25 Subnectenda est nunc ratio dubitandi, nam (ut inquit Bal. in .l. si tutores. C. de compensat.) si quis nō intelligit rationem dubitandi, non potest intelligere ratio-

COMMENTARIA

nem determinandi, nec percipere intentionē legis, hoc. n. ex authorit. Arist. probat Cag. in l. si quis maior col. ij. nu. iij. C. de trāsac. quæ inuestigatio (si ullo unq̄ tempo re, aut ullo casu necessaria, aut utilis uisa est, in hac lege proculdubio nullo pacto negligenda est) quia ea cōper ta, ac etiā rationē decidendi inuēta, cessabūt multæ alioz qui inextricabiles difficultates excitare à Doc. et multæ conclusiones falsæ, quæ à Doct. pertinacissimè etiā usq; ad aras defendūtur, sua spōte corruēt & iuhuerentur.

Ratio seu causa quæ in casu proposito dubitationē afferebat, ea est, quam etiam supra in præfationibus ostē di, & paulo ante perstrinxi, uidelicet q̄ nobis insinuat tex. in uer. Nec obstitisset seruitutem, & reuertit in uerb. q̄ du latuit seruitus. Ratio autē effrax, & potissima ad decidendum ea est, quam insinuat tex. in uerb. potuerit.

26 Videbatur. n. dicendum, Barbariū Prætorem non fuisse, quia seruis porte non patent dignitatum. l. si si seru. uel liber. ad decu. aspi. l. non mutant. C. de liber. caus. l. generali. C. de Tabula lib. 10. l. cum Prætor. §. pen. ff. de iudic. l. seruus. C. eo. c. sciscitatus, de rescript. & ibi Doct. & pro nihilo habent l. qui testamento à se cundo. §. seruus. ff. de testam. Nec Barbario opitulā ri uidebatur potestas populi, de qua non est disputandū, ut l. sacrilegij. C. de diuer. rescript. §. l. ij. C. de cri min. sacrileg. Quia in sciente illa uidetur procedere, & ita expresse scribit gl. in l. sacrilegij & in l. uniuersū C. de præcib. imp. offi. & est tex. in l. idē. Vlpia ff. de exa cus. tut. & in l. sed si hac. §. patronū ff. de in ius uocan.

27 Ignorans autem populus nō uidebatur dedisse seruo ueram præturam, quia Princeps ignorans nūq̄

IN .L. BARB.

intelligitur legibus soluere, seu dispensare, secundū com munem sententiam Doct. de qua per Alex. & alios in l. quidam consulebant. ff. de re iudic. & per cano. in c. sta tutum in princ. in uerb. literarum de rescript. lib. iij. Bal. in l. imperialis. §. sed: & si talis. C. de Nupt. & hæc ratio ignorantie summo opere urget, et mouit ipsum Iuriscōs. al. ambigendū de magistratu Barbarij Ratio ergo du bitandi sola consistit in ignorantia, & in errore populi, quia uidetur populū ignorantem nō potuisse decernere seruo præturam, uel saltem non habuisse animum decer nēdi, uidetur enim Barbariū dolose obrepisse populo, celando suā conditionem et propitiæ. a nihil profecerit, l. pen. C. si contra ius uel utilitatem publi. c. super literis et ibi Doc. de rescript. Ex his sequebatur, q̄ non uale bāt gesta Barbarij tanq̄ decreta incompetētis iudicis. d. l. i. ubi Bald. col. pe. nu. xix uers. Deinde not. & l. ij. ubi idem Bald. not. C. si non à comp. iudi.

28 His nō obstantibus determinatur cōtrarium. s. q̄, imo Barbarij decreta, & sententiæ ualuerūt, ratio est, quia hæc decisio est benignior, ideo præferēda in dubio, ut dixi. Et aduerte, nam aliud est dicere, sententiam con trariā de rigore esse ueram, aliud q̄ hæc sententiā est hu manior, cū. n. dicimus priorem sententiam esse ueram de rigore iuris, fatemur, contrariam non posse sustineri mero iure, sed cū dicimus, q̄ hæc sententiā est humanior, non fatemur non posse sustineri mero iure, nec fatea mur, alterā sententiā esse ueriores stricto iure, sed præa supponimus, iustum esse id quod est benignū, nam ius est ars boni, & æqui. l. i. §. i. ff. de iust. & iur. & in l. ius plu ribus, ubi ius dicitur quod est semper bonū, & æquum.

COMMENTARIA

ead. ti. facit tex. in l. cum nec patronos, ibi iuris æquitas permittit. C. de iniur. uel salte præsupponimus, q. res ambigua est, & q. in utraq. partem plura adduci possunt, & sic non est clarū, quæ sententia sit uerior, tamen hæc est benignior. Ideo in dubio amplectenda, alioqui si clarum ac perspicuum esset, contrariā sententiam mero iure uerioresse, illam sequi debemus, non alteram (licet forte hæc benignior esset) quia hæc benignitas in ambiguis tantum spectatur, non in claris. l. in ambiguis. §. quoties. ff. de reg. iur. l. semper in dubijs eo tit. l. proxime ff. de his quæ in testam. delent. in claris autem sequimur legem ipsam licet duram. l. prospexit. ff. qui & a quibus nec in claris disputationi locus est, aut coniecturis. l. ille aut ille. §. cum in uerbis. ff. de lega. tertio. l. continuus. §. cum ita. ff. de uerb. oblig.

29 Hoc anotare obiter uolui, ut intelligatis non recte sentire Doct. hoc in loco, dum existimant totam hanc legem nostram, super sola æquitate fundatā esse, & quia ex mero iure contraria sententia sit uerior. Ex quo deinde inferunt Barbarium non fuisse Prætorem, & alia deteriora multa inculcant, quæ omnino fugienda sunt, ut potè falsa, & quæ nos in maximos errores raperent, nam non fatetur hoc iurisconsultus, quod contraria sententia stricto iure sit uerior (ut dixi) id etiam ex alio euentius apparet, nam non contentus iurisconsultus ea ratione, quam primo loco adduxit, scilicet quod hæc decisio in fauorem gestorū benignior est, alteram adducit, per quam tuetur hanc sententiam stricto iure, ait enim decreta Barbarij ualere, quia populus etiam seruo potuit decernere præturam, uult etiam

IN .L. BARB.

29

go dicere, quod ex quo populus potuit dare, & dedit, ualuit præture datio, & per consequens ualuerunt omnia decreta, & pronunciata ab ipso Prætore, & sic mero iure, & hæc sunt rationes decidendi in lege nostra, scilicet benignitas: q. in dubijs præualeat, item potestas populi: quæ tanta est, ut etiam seruo potuerit decernere honorem, non obstante ignorantia.

30 Quæ omnia summopere notanda sunt, quia ratio decidendi non consistit in errore, nec in ignorantia populi, sed potius in eo consistit ratio dubitandi (tamen non obstante isto errore) præualeat ratio decidendi & sic error & ignorantia communis, hoc in loco mouet dubitationem, tamen re uera non obstat, nec impedit translationem uere præturæ in seruum, licet autem non impediatur (ut dixi) tamē ipse error non tribuit hanc potestatem, nec consensum aliquem inducit, sed tantum non obstat, non nocet, non impedit. Placuit aliquanto diutius (et fortè uerbosius q. fas sit) super his immorari, quia in his uertitur cardo rei, illud. n. omnibus uiribus contendendo, ut intelligatis ex cō. errore ius non fieri, nec in casu legis nostræ communem errorem quicquam profuisse Barbario, aut eis decretis, sed tantū non obfuit, nec sustulit consensum, aut potestatem populi, seu Principis.

31 Ex his sequitur, quod cum dubitatio in casu nostro profluxerit ex errore, & ex ignorantia populi quo magis aberit error, eo minus erit dubitabilis casus, & sic cessante errore, cessabit dubitatio, si igitur non fuerit populo celata, nec ignota seruitus Barbarij, sine dubio multo magis transferetur prætoris dignitas in eum, & ualebunt gesta, nam hoc casu interuenient om-

COMMENTARIA

nia, quæ desiderari possunt, scilicet scientia, uoluntas, et potestas, quæ tria (ex sententia Aristotelis) ad perfectiorem eorum quæ geruntur exigit Bald. in l. cum testamentum nu. ij. C. de iur. & fact. igno. & sic confunditur sententia Doct. sententium, q. nisi interuensset error populi, non ualissent gesta Barbarij, ego dico omnia non ualuisse, & quod res esset minus dubia, & careret omni scrupulo, & esset casus indubitabilis, si cessaret error, & in hoc ego insisto, & sæpe inculcabo, quia res est magni momenti, & primus ego hanc uiam aperui, contra omnium ueterum opiniones, quas adeo plerique imberunt, adeoque infixas in animo habent, ut longa ac sæpe repetita & inculcata oratione uix uelli posse cõsiliam, dabo tñ operaretur quoad fieri poterit laborabo, et intendam pro uiribus, ut ueritas patefacta uobis elucescat.

32 Nec terreat uos authoritas ueterum, nam tametsi his multum tribuendum esse scio, tamen ueritate comperta à ueterum sententijs discedere licet, id Labeanis exemplo nobis ostendit Iuriscultus in l. ij. §. pen. ff. de orig. iur. & ibi Ias. num. 565 & sæpe reprehenduntur ueteres à recentioribus, ut est exemplum in l. dicere. ff. de arbit. & in l. i. §. adipiscitur. ff. de acqui. poss. & in l. illud quodq. ff. de petit. hære. & futentur omnes quod illi sententiæ adherere oportet, quæ meliori ac subtiliori ratione suffulta est, per tex. in l. ij. ibi non ex multitudinem. C. de uet. iu. enu. et in c. Capellanus in uerb. Subtiliori ratione de ser. latè Fely. ubi ait ita omnes sentire in c. i. col. pen. nu. 54. in prima limitat. de constitutionib. & Io. Neuiz. in solu. nupt. lib. v. in. 3. limit. fo. ccviii. col. 4. in princ.

IN L. BARB.

21

33 Not. primo ex isto tex. in uers. Sed nihil, seruitutem non obstare, quo minus quis honorem ac magistratum adipiscatur à populo libero, seu à Principe si illi decernatur, quod manifestius ostendit paulo infra Iuriscultus, ibi cum Populus Rom. potuerit etiam seruo decernere hanc potestatem, sic etiam alia extant exempla, quibus manifestum est, seruos gessisse magistratus l. ij. C. si seruus uel libert. ad decur. affir. au. lib. x. l. non mutant. C. de liber. caus. l. pen. & fin. C. qui milit. possu. uel non lib. xij. & hoc procedit ex ui, & ex potestate legis, cui nil obstat, & nihil inhabile est, aut incapax quo ad eius uim, penetrat. n. omnia, & ubique parit effectum suum, & hoc est, quod paulo infra subiicit tex. dicens quod Populus Rom. potuit etiam seruo decernere illam potestatem, facit tex. in l. quidam consulebant. ff. de re iudic. ubi princeps dans magistratum minori (& sic inhabili ex ætate) omnia decernit, facit tex. in l. cum furiosus ff. de iudic. ubi furiosus potest dari iudex, et datio ualet, licet quamdiu mentis impositus fuerit, iudicare non poterit, facit tex. in l. fin. C. de test. milit. ubi pupillus potest esse tribunus militum, cuius potestas est consularis l. ij. col. v. prope fin. uers. deinde cum post aliquot ff. de orig. iur. & not. Bald. in d. l. fin. pupillum posse habere dignitatē, & subiicit, q. populi Gallie ci. salpinæ sæpe sibi dominos asciscunt filios impuberes et infantes ueterum militum, facit glo. in c. statutum in uerb. canonicis de rescrip. lib. vi. quæ dixit, summum Pontificem causam pupillo delegare posse. Nulla ergo reperitur incapacitas respectu legis, et sic quo ad legem ipsam omnia recipiunt, & admittunt uim suam. Ideo seruus po-

COMMENTARIA

tuit creari Prætor à populo, nec obest ignorantia, quia non est necessaria scientia in his, in quibus ignorantia non tollit, nec impedit consensum l. demonstratio falsa. ff. de con. li. & demonst. l. iij. in fin. ff. de suppl. legat. & dixi. in præfationib. ob ita temperanda est sententia Arist. de qua meminit Bal. in l. cum test. C. de iur. & fact. igno. ubi ait, q. non sufficiunt in actibus gerendis consensus, & po testas, nisi etiã scientia interueniat.

34 Idem dico de Regibus & Ducibus perpetuis, qui eadem possunt in suo regno, quæ Imperator, ut est Dux Mediolani, de quo loquitur Pau. cast. in consi. 34. in fin. uol. ij. & probat Fel. in c. quæ in ecclesiarum col. xi in fin. nu. 32. de consil. multo magis in his, qui non re cognoscunt superiorem, quales sunt Veneti, de quibus loquitur Pau. cast. in cons. cccxvii. col. v. in pri. nu. 5. uol. primo, & Fel. in d. c. quæ in ecclesiarum col. xij. nu. xxxij. uersi. Tertius casus.

35 Aduerte tamen, quia licet serui isti & similes (ut dixi) recipiant dignitatem, & magistratum sibi lege delatum (quia quo ad legem non sunt inhabiles) tamen si Principe ignorante id assequuntur, sunt indigni, ideo detecta seruitute sunt priuandi l. pen. & fin. C. qui mili. poss. lib. xij. l. ij. C. si seruus uel liber. ad decur. aspi ra. lib. x. & eos esse indignos probat tex. in l. non mutant. C. de liber. caus. Imo si per dolum obrepando impe trauerint, ueritate cõperta puniendi sunt d. l. ij. C. si seruus, uel liber. ad decur. asp. facit tex. in l. si quis obrepse rit. ff. ad l. cornel. de fals. & l. generali. C. de tab. libr. x. interdum tamen tollerantur, & in magistratu persevera re permittuntur, si idonei Principi uisi fuerint, ut in d.

IN L. BARB.

22

l. fin. C. qui milit. poss. & tradit glo. in d. l. ij.

36 Secundo not. ex eod. uer. Sed nihil, q. Barbarius remansit seruus, licet magistratum adeptus fuerit, id clarius apparet infra ex uers. Sed & si sciisset, ubi ait, q. si populus seruũ hunc esse sciisset, decernendo præturam: liberum effecisset, ergo à contrario, ex quo ignorauit: non effecit liberum, faciunt ea quæ tradunt Doct. cõmuniter, & præcipue Alex. col. ij. nu. 6. in l. quidam consu lebant. ff. de re iudic. ubi concludunt q. Princeps ignorans non intelligitur in capacem legibus soluere, idem tradit hic Bald. col. v. circa fin. uersi. Paucis concludendo, idem tradunt Doct. in c. ex ratione de eta. & quali. & Fel. in c. cum uigesimum de offi. delegat. facit tex. in l. sed si hac. §. patronum. ff. de in ius uocan. & non est nouum seruum adipisci magistratum, & eo assecuto, remanere seruum, hoc exprimit tex. in l. non mutant, C. de lib. caus. exemplum est in l. pen. & fin. in uerb. spoliari, & in uerb. priuari. C. qui milit. poss. uel non lib. xij. de qua re infra latius tractabitur, glo. & Bar. in contrarium iuerunt sententiam, tamen hæc sententia glo. est crebriori suffragio comprobata, & est uerior, ut uidebimus.

37 Not. in uersi. At qui uera, Barbarium fuisse uerũ Prætorẽ, et hoc exprimit tex. noster. si nõ cauilletur & in fine etiam idem ostendit in uers. Cum populus, ubi ait, q. Pop. Ro. potuit hanc potestatem decernere, quod uerbum potuerit, ad iuris effectum pertinet c. sciscitatus & ibi Doct. de rescip. Doct. in l. Gallus in princ. ff. de lib. & posthu. hoc idem probant hic glo. & Bar. contra rium tam. n. communiter tradunt Doct. ideo infra la tius disputabitur.

C O M M E N T A R I A

38 Quarto not. ualere gesta serui in magistratu constituti iure iure, ratio est expressa in l. quidam consuebant in fi. ibi Princeps. n. ei cui magistratum dedit omnia agere decreuit. ff. de re iuli. Et licet Doct. ibi existiment q. tex. ille loquatur de eo cui Princeps magistratum dedit, sciens illum esse inhabilem, tamen tex. ille mihi probat indistincte in omni casu, in quo magistratus fuerit translatus à Principe, sed illa est sola differentia inter scientem, et ignorantem Principem, quia à sciente, licite capitur, et efficitur liber. in his in uers. non est sic habilis etiam in futurum, et ad futuros magistratus. Si uero ab ignorante suscipitur, improbe suscipitur. l. non mutant. C. de lib. caus. et indignus est, ut per glo. in l. ij. C. si seruus uel liber. ad decu. ass. lib. x. et parum metetur ueritate conuicta, d. l. i. nec efficitur liber, nec habilis in futurum, d. l. non mutant, Doct. tamen communiter tenent, futurum non ex iure, sed ex æquitate, de quo infra tractabimus.

39 Aduerte tamen, quia uidetur, q. hæc acta non ualent contra contumacem, si admittimus Barbarium non fuisse uerum Prætozem, minusq. habuisse ueram iurisdictionem, prout communiter hic concludunt Doct. nam negari non potest, quin Barbarius sciat conditionem suam, cum sit fugitiuus, et sic scit se non esse Iudicem, et hoc casu nunq. ualet processus contra absentem, nec in causa principali: nec ad contumaciam puniendam. Idem est si fateamur, habere iurisdictionem, sed quæ elidi poterat per exceptionem, ut multis placet, nam etiam hoc casu non ualet processus contra absentem, ex quo Iudex sciebat iurisdictionem suam elidi posse. Ita Abb. in c. fi.

I N . L . B A R B .

23

duobus col. iij. in fin. nu. 14. uers. Primo casu. et col. sequen uers. Venio ad secundum, nu. 16. de appell. Franch. ibid. col. vi. uers. Tertio queritur, nu. 29. et Fely ibid. col. ij. circa fi. nu. 7. uers. Circa quatuor, et col. ix. cir. fi. uers. circa secundum nu. 11. et Dec. ibid. et ibi cōter Doc.

40 Hæc est magna restrictio ad legem nostram (si uera est.) otia rium ut imo ualeat processus etiam contra contumacem; tenet hoc loco Bal. in iij. oppo. col. v. ante med. et in casu nostro ego credo ualere omnia gesta Barbarij quia hæc lex indistincte ait; nihil ex his reprobari, quod uerbum nihil, est uniuersale negatiuum, et uniuersaliter debet operari. l. ultimo ff. de lib. et posthul. si is qui ducenda § utrum. ff. de reb. dubi. c. Deus omnipotens ij. q. i. not. glo. in § i. in uerb. parum in Auth. de hæred. et salc. Tiraquell. in l. si unq. in uerb. susceperit liberos. C. de reuoc. donat. nu. 70. debemus ergo fateri, q. Iudex uerè, et q. non potest excludi per exceptionem, sed debet adiri superior, ut detrudatur à dignitate d. l. ij. C. si seruus uel libertus.

41 Illud etiam nolo omittere (ut interim aliquid cogitandum habeatis) q. in hac materia in qua tractatur de ualiditate gestorum Barbarij, proponuntur à Docto. uarie communes conclusiones, quæ adeo inter se pugnant, ut uix coherere, aut concordari possint, hæ sunt uidelicet. Communis est conclusio q. contra Iudicem ordinarium toleratum inhabilitas iuris positiui à litigatoribus obijci non potest, licet secus sit in delegato, glo. est communiter approbata in d. c. sciscitatus de rescrip. et ibi Anch. in tertio not. et Imol. co. pe. nu. 27. uers. Circa tertium. Abb. col. ij. nu. 7. uers. Sed circa. Fel. ibid. col. i.

COMMENTARIA

nu. i. uerſi. Crimen, & eſt crebrior & receptior opinio, ut ibi atteſtatur Fel. & de communi atteſtatur And. ſic. ibid. col. x. nu. 59 & ſic ualeat proceſſus ordinarij tolerati, licet partes obijciant inhabilitatem iuris poſuim, ſecundum ueram ſententiam a qua nihil excipitur, niſi exceptio excommunicationis, q̄ obijci poſſe ordinario traditum eſt ex quo apparet, ſeruitutem obijci non poſſe. et obiecta non releuare, ut per Imol. in d. c. ſciſcitatus col. fi. nu. 2 i. & ibi Anch. & eſt communis conſuſio, licet Abb. & Fel. y reſclament, & ſic in hoc caſu præſupponitur, ſaltem partes ſcire inhabilitatē, alioquin fruſtra queritur an poſſint illam obijcere, & an obiecta releuent.

42 Alia eſt conſuſio cōmuniter recepta. q. quādo litigatores ipſi notam habent inhabilitatem iudicis, q̄ tamen alij ignorant, nihil hoc proderit litigatoribus, nec ualebit proceſſus in eorum fauorem factus. Imol. in d. c. ſciſcitatus col. iij. nu. 16. uerſi Si uero quo ad, & ibid. Abbas col. v. in ſi uerſi. Tertio caſu, nu. 13. quia huiusmodi ignorantia nō eſt probabilis, & tales ignorantes habentur pro ſcientibus glo. not. in cle. i. in uerb. ſcienter de conſang. & affi. glo. in c. i. in uerb. ſciens quib. mod. feud. amitt. tex. eſt & ibi not. in c. quōſi de præſumpt. & ibi tradit Abb. nu. iij. & Fel. nu. v. & ſubijcit Abb. in d. c. ſciſcitatus, per hoc eleganter limitari iſtum tex. quod etiam probat idem Abb. in c. ſi duobus de appellation. & Fel. in d. c. ſciſcitatus col. iij. nu. 5. uerſi. Diſpoſitio. Conſidera quomodo hæc poſſunt ſtare ſimul mihi uidentur ex diametro pugnare, & ſudabit qui has duas conſuſiones cōmuniter receptas concordare uoluerit. Fortē tamen aliqui reſpondebunt tuendo utranq. opinionē,

IN .L. BARB.

24

q. hæc ultima opinio habet locū: quando concurrit cōmunis error: & ſcientia partium, cum. n. uelint partes ſe tueri ex cōmuni errore, non admittuntur ſcientēs, & eſt, quando omnes notam habent inhabilitatem, tam ſcilicet ipſi: q̄ cæteri omnes, tunc non ſe tuentur ex cōmuni errore, ideo ualebunt geſta ordinarij tolerati.

43 Ex hac ratiocinatione conſidera. q. inferitur neceſſario alia conſuſio cōtra cōmunem, ſcieri. n. oportet, q. ſiue ſubſit cōmunis error, ſiue non ſubſit, tamen ſemper tolerantur geſta Barbarij, ſeu ordinarij inhabilis, nam primo caſu propter cōmunem errorem tolerantur, ut hic per omnes Doct. ſecundo caſu errore iam pateſceto ualent geſta ordinarij, ſiue pars opponat, ſiue non, ſecundum aliam cōmunem opinionem, quia ualent geſta ordinarij impediti impedimento non occulto, ſecundum cōmunem opinionem ſupra relatam, & ex hoc ſequitur: q. cōmunis error non facit ualere geſta, & q. non eſt neceſſarius (ut præſupponunt cōmuniter Doct.) alio qui ceſſante cōmuni errore, ceſſaret ualiditas geſtorū, id tamen falſum eſt ut uidimus; Alia eſt conſuſio cōiter recepta, ut quando omnibus, ſeu pleriq. nota eſt inhabilitas iudicis ordinarij, nil poteſt opponi, & obiectum non releuat, q̄dū tolerantur à Principe, ſed ualent proceſſus huiusmodi iudicis, tradit Fel. in d. c. ſciſcitatus col. i. uerſi. Crimen de reſcri. et eſt communis opinio, ut ibi per Fel. licet And. ſi. & Doct. reſclament.

44 Alia eſt conſuſio, ut quando omnes ſciūt hūc eſſe inhabilem, & ſoli litigatores id ignorant, non ualent geſta in eorum fauorem, quia præſumuntur ſcire, cum hæc ignorantia non ſit probabilis, per ea quæ pau

COMMENTARIA

10 ante adduxi et sic habentur pro scientibus, tamen hoc casu non ualent gesta, in superiore proximo ualent, cum tamen nihil magis delinquerint hi litigatores in secundo q̄ in primo casu, nam si pro scientibus habentur, cur nō sunt in ea conditione, in qua sunt uere scientes? Alia est etiam conclusio, quando omnes ignorant inhabilitatem, quæ tamen ignorantia sit supina, non ualent gesta, quia hæc non est tolerabilis ignorantia, & sic habentur pro scientibus Abb. tradit in d. c. sciscitatus, & ibi Moder. sequuntur in addit. subiiciendo Inno. & alios ideam tenere, et sic est cōmunis, quæro ergo cū habeantur pro scientibus, cur nō ualent gesta, quæ admodum ualerent si patēs esset & oībus nota hæc inhabilitas, ut supra uisum est?

45 Considera etiam absurdū, resultans ex supra dictis tam uarijs, & tā pugnantibus cōclusionibus, quō n. admittimus, omnibus scientibus inhabilitatem Barba rii (exceptis litigatoribus) non ualere gesta, quæ tamen sunt ualitura, si etiam ipsi cum alijs id notum habeant? Item cur nocet illis scientia alijs ignorantibus, quæ non est nocitura si etiam cæteri sciant? Item, cur non potius paratur litigatoribus scientibus & tacentibus id, quod alij tolerant ignorantes, q̄ quando alij omnes sciunt, & tolerant, cum primo casu ob scandalū uitandū taceāt?

46 Item si cōs. error facit ius, ut concludunt omnes, & probet titulum, et habilitat personam, ut hic per Bal. in ix. oppo. in prima lect. Idem in secunda lect. col. pen. post med. nu. 7. uers. Sed opponitur, & ex generali opinione quis efficitur habilis, ut ait idem Bal. in l. ij. cō. i. nu. 1. C. de sem. g. cōmunis error dicitur subesse, quando pleriq; ignorant, licet non omnes ignorent. l. iij. ff. ad maced.

IN .L. BARB.

25

maced. 10. fab. in §. sed cum aliquis in §. de testam. Bar. in l. i. col. ij. propē si. in uers. Item quia C. de testa. ibid. Bal. col. iij. circa princ. uers. Quæro tertio nu. 9. & ibi Ale. col. i. nu. 3. uers. In tex. & col. sequenti, et ibi las. col. ij. in princ. nu. 2. glo. q̄ ibi sequuntur Bart. & Bal. & Alex. in l. inter omnes ff. qui satisfd. cogan. & latius Tiraquel. in tract. de legibus cōnubial. in l. xv. in glo. vi. fol. 189. nu. 157. & sic non desinit esse cōmunis error licet aliqui id sciant, quæro ego: quō ex particulari scientia paucorum tollitur illa habilitas, & ille titulus, quē etiam expresso consensu pauci isti priuati tollere nō potuissent? l. priuatorum C. de iur. om. iu. iuncta glo. in l. i. in uerb. incohata C. ubi de crimin. ag. oport. Item, si nō potest obijci exceptio inhabilitatis ordinario, & obiecta non releuat, ut concludunt omnes, uelim scire, cur partibus noceat tacere id, quod expressum non releuat? quod. n. non dependet à potestate alicuius, nihil refert siue ille taceat siue reclamet, ut inquit glo. prox. alleg. q̄ sequitur Abb. & alij in c. sciscitatus de rescript.

47 Quinto not. g. humanior sententia in dubio est amplectenda, facit tex. in l. proximē uers. Sed in re dubia ff. de his quæ in testa. delent. ibi in re dubia benignio rem interpretationem sequi; non minus iustum est q̄ tutum, facit tex. in l. benignius ff. de legib. & in l. si fuerit in fin. ibi hoc ualere benignum est ff. de leg. tertio, et tex. in l. semper in dubijs, & ibi Dec. & Cagno. ff. de regu. iur. latē idem Dec. in l. in omnibus quidem, eo ti. Scias at q̄ in casu nostro illa dicitur humanior, quæ fauet ualidi tati actōrum, pro quo facit illud quod uulgo fertur, interpretatio in dubio fit, ut actus ualeat l. quoties ff. de

COMMENTARIA

reb. dub. & ibi Soc. nu. 3. & in l. ubi uerborum in quar-
to not. eo. tit. Marfil. l. i. §. si seruus el. secundo nu. 19. ff.
de quæstion. uerfi. ult. Accedat q. nullitas actorum cen-
setur esse pœna, ut tradit Alex. post Bart. in l. Prætor
in princ. nu. v. ff. de ope. no. nunc. per tex. in l. senatus ff.
de contrahend. empt. Bart. in l. sanctio col. ij. in prin. ff.
de poen. & illa dicitur benignior opinio, quæ excludit
pœnam, ut tradit Abb. in c. cum tu, col. fin. uerfi. Ex præ-
dictis de testib. ideo in dubio, & in cōstitū opinionum
debemus amplecti opinionem, quæ susinet acta Barba-
rij, quæ benignior est, de qua æquitate uide multa quæ
tradit Io. Neuiz. in syl. nupt. lib. v. in 4. limit. fol. cccxi.
& hæc benignitas consideratur non solum ex utilitate
priuatorum, sed etiam ex potestate populi, ne uideatur
fecisse decretum inualidum, quia Principes nunq̃ uolunt
errare, imo uolunt q. suos errores (.i. facta per errorē
ab ipsis) ius constituent l. iij. in fi. ff. de suppell. lega. &
de populo est exemplū in l. quod non ratione ff. de legib.

48 Sexto not. ex uerfi. Cum populus, q. Po. Ro. &
ignorans potest dare seruo præturam, facit tex. in l. iij.
in fi. ff. de suppell. legat. ubi Princeps etiam errans ius
cōstituit, & sic patet Principē nolle errare, nec uelle da-
re alicui ansam tergiuersandi, quominus pareatur his,
quæ ab ipsis constituta fuerint, cum etiam facta per er-
rorem aires habere uelint, quo ad hoc ut parere & ob-
seruare teneamur, hic quadrat id quod scribit Innoc. in
c. transmissam de electio. ubi ait magistratui seu ordina-
rio Iudici existēti in possess. iurisdictionis sciēte et patē-
te Principe, nihil posse opponi a subditis, quia ad eos nō
pertinet, uentilare factū superioris, id etiam probat hic

IN L. BARB.

26

Bald. col. iij. post med. uerfi. Sed hic quæritur, licet ipse
quo ad seruitutē aliud sentiat, de quo postea uidebimus.

49 Sanē non est nouum, ut etiam priuatus igno-
rans aliquid faciat, ut hic ait Bal. col. v. ij. in prin. alleg.
tex. in l. si ita stipulatus fuero hanc summam ff. de uerb.
oblig. quod euenit, quando error nō uersatur in his quæ
consensum tollunt l. demonstratio falsa. ff. de cond. & de
monst. & hoc est quod hic colligit Ias. col. ij. uerfi. Item
potes. s. quando concurrunt potestas, & uoluntas ēt tā-
cita uel præsumpta, actus ille sortitur effectum, ualeat at
id in quo fuit consensus, licet in alio sit erratum, ut ait
glo. in l. i. §. si legatarius ff. ad l. Falcid. & sic licet fuerit
erratum in libertate, non tamen fuit erratum in datione
magistratus, ideo hæc datio ualebit, de libertate uerō ni-
hil actum intelligitur, arg. l. sed si hac. §. patronum ff. de
in ius uoc. Licet autem nolit Princeps ea quæ cōsti-
tuit contemni, etiam si per errorem facta sint (ut uisum
est) tamen interdum non egrescit si supersedeatur, et mo-
neatur Princeps, & expectetur secunda iussio §. fin. in
Aut. de iudicib. & in §. et hoc uero iubemus. In Auth. ut
nulli Iudi. Ias. in l. nec damnoza C. de præcib. imp. offe.
Dec. in cons. cxxxvii. col. ij. ante med. nu. i. latē Neuiz.
in syl. nupt. fol. cclii. col. iij. ideo in casu isto (licet pa-
reri debeat Barbario) tamen poterit moneri Princeps,
ut ipse deliberet, quia meretur ut sibi auferatur prætu-
ra quasi indigno, ut hic ait Bald. col. iij. c. med. uerfic.
Quid dicemus? poterit etiā adiri iudex maior, ut in l.
ij. c. si seruus uel liber. ad decu. asspi. libro decimo.

50 Septimo not. ex uerfi. Sed & si sciuisse, q. Po.
Ro. decernendo præturam scienter seruo, illum efficit li-

COMMENTARIA

berum, facit tex. in l. fin. in uers. Cui. n. ferendum C. qui mil. poss. lib. xij. facit tex. in l. quidam consulebant ff. de re iud. ad idē facit tex. in l. idem Vlpi. in fi. ff. de excusat. tut. Ideo tradit Bar. in l. ij. C. si ser. uel libe. ad decu. assi. q. quando aliquis incapax eligitur à Principe sciente eius incapacitatem, intelligitur eum legibus soluere, latē hic tradit Ias. col. iij. propē fin. uers. Item not. ex eod. et col. sequen. ubi omnino uide. Idem tradit Ang. in d. l. ij. Idem est secundum Bart. si uerisimile est quod sciat hęc tamē (ut inquit Bar.) non procedāt in his qui non habēt potestatem dispensandi, et probat ibi Ang. et ibi sequitur Ale. in add. facit quod tradit Ias. in l. uniuersis c. fi. C. de precib. imp. offi. ubi ait, si populus aliquid facit non seruata forma tradita à statuto, ualebit illud quod gestū est, si populus poterat derogare statuto, quia intelligitur derogata.

51 Inferior non intelligitur dispensare, ex quo nō habet potestatem, ut hic ait Bald. col. iij. in 1. lect. nu. 7. uers. Not. tamen, imo (dato etiam q. sibi data esset hęc potestas) requiritur in eo causę cognitio, per Bald. in loco allegato, et latē per Alex. in l. quidam consulebant col. ij. in fi. nu. 9. et col. sequen. ff. de re iud. et ideo tacitē dispensare non potest inferior, quia sine uerbo dispensare non potest secus in populo, ut hic per Bal. col. iij. nu. viij. uers. Et q. De hac materia, an et quando Princeps aliquid faciens, uel dans incapaci: intelligatur cum dispensare, seu legibus soluere, uide tradita per Imol. et Ang. et Alex. in l. quidam consulebant ff. de re iud. glo. in c. cum ecclesiis de except. glo. in l. imperialis in uerb. oportet. C. de nupt. glo. in c. statutum in uerb. harum de

IN L. BARB.

27

rescrip. lib. vi. et ibi Franch. col. pen. nu. 13. Fel. in c. cū uigesimum de offi. deleg. Abb. et alij in c. ex ratione de eta. et quali. ubi etiam not. an inhabilitas perpetuo tolleratur, an uero quo ad illum actū tantum, tamen (quicquid sit in alijs) dico in casu nostro tolli perpetuo seruitutē, et omnino effici ingenuum, nō ad unum actum tantum, ut hic ait tex. q. simpliciter loquitur et indistinctē, nec est dispensatio ista, sed pura et simplex traditio libertatis, quicquid dicat hic Ias. col. v. c. prince.

52 Not. ultimo, q. dispositio legis nostrę habet locum non solum in populo, sed etiam in Imperatore, et sic nō minus ualebit electio Prętoris inhabilis facta ab Imperatore ignorante, q. si facta fuisset à populo, equi paratur itaq. potestas populi, et potestas Imperatoris, et rectē, nam id ius quod hodie habet Imperator olim habebat populus l. i. ff. de const. prin. l. i. §. cum. n. antiqua C. de uet. iur. enuc. equiparantur etiam error Imperatoris et error populi, ex quo apparet, q. etiā si solus Princeps erret: ignorando conditionem Barbarij, ceteri omnes id sciant, ualebit prętura designatio, et ex quo tolleratur à Principe: debet etiam ab alijs tolerari, ut ait Bald. in l. ij. col. antepen. nu. 73. uers. Nunc de quinto C. de seruit. et aq. Hoc tamē improbat Ias. hic col. xv. ij. in fi. uers. Quarto istam, et col. seq. tamen uerior est sententia Baldi, quā comprobat hic tex. expressē qui cauillari non potest, facit etiam tex. in l. ij. in fi. ff. de sup. pell. legat. ubi factum Principis per errorem facit ius, de qua re infra latius tractabitur.

53 Glo. in uerb. designatus opponit cōtra textum dum dicit, Barbarium pręturam petiisse, nam uidetur

COMMENTARIA

ambiēdo honorem seu magistratum incidisse in crimen legis Iulie de ambitu l.i. §. i. ff. ad l. Iul. de ambitu : facit tex. in l. si quemq. C. de Epis. audien. ad idem est tex. in l. fin. C. de crim. sacrileg. ad idem est tex. in l. unica C. ad l. Iul. de ambi. & in Auth. ut Iudi. sine quoquo suffrag. §. cogitatio, glo. multipliciter soluit cōtrarium, secundam solutionem probat hic Bart. §. licere palam petere, non clam, cōcordat glo. in l. i. §. i. in verb. iustam ansam ff. de pollicit. & glo. in l. si quis ob honorem eo tit. & glo. in l. eos ff. de decur. & glo. in l. i. in verb. contra ff. ad l. Iul. de amb. probat etiam Bal. in 2^a lect. col. i. c^o fin. & col. sequē. & las. col. v. c^o med. uers. glo. in verb. designatus, & inuehitur Bald. contra eos : qui clam ambiunt dignitates, & latē distinguit, aliam distinctionem tradit Bar.

Concludit Bart. honores peti posse palam non clam : arg. l. non existimo ff. de adm. tu. licet pro consequenda dignitate, seu honore, pecuniam polliceri licere, dūmodo palam detur, aut promittatur, ita procedit secundū eum tex. in l. i. §. i. ff. de pollicit. Fallit si clam petatur, ita procedit tex. in d. l. i. ff. ad l. Iul. de ambit. Fallit in sacerdotio d. l. si quemq. & tex. in Auth. qūo op. Epis. §. sed neque. Item fallit in magistratu seu alia dignitate, cui annexa est iurisdictio, d. §. cogitatio, & cum hac distinctione ui detur transire las. hic col. v. c^o med. in uers. Glo. in verb. designatus. Albe. tamē improbat id, quod admittūt Doc. de eo qui palam ambit honores, cum secundū eum, quando sumus in prohibitis non minus peccet qui clam, q̄ qui palā delinquit, ut in furto, quod etiā puniatur & quidem grauius, q̄ quādo palam fit, l. ij. ff. de furt. & §. poena manifesti in d. de oblig. quæ ex delicto, id tamen las. tutum

IN .L. BARB.

28

non existimat, sed mihi uidetur improbiorem impudentiorem esse, & ambitiozem qui palam ambit (peſſimo exemplo) quā qui occultē delinquendo, alijs exēplum delinquendi non præbet.

54 Dic ergo, simplicem petitionē honorum nunq̄ fuisse uetitam, & illos peti posse probat hic text. noster exemplo Barbarij, probat etiam tex. in l. eos. ibi nō sunt prohibiti honores petere ff. de decur. Idem probat tex. in l. si quis ob honorem ff. de pollicit. Imo consueuerant Romæ qui ad magistratus aut ad sacerdotia aspirabāt, cādidati publicis comitijs in publicum prodire, & totis uiribus exorare, ut sibi honor ille decerneretur. Quod etiam Augustum fecisse scribit Suet. in august. Quoties (inquit) magistratuum comitijs interesset, tribus cū candidatis suis circumbat, supplicabatq; more solemnī, ut etiam refert Bul. in annot. in priorib. Pandect. in l. i. ff. de offi. quæst. sol. §. 3. à terg. merito idem Bud. in posteri. annot. fo. 52. in l. si quis ob honorem ff. de pollic. irridet Accur. & Bart. qui existimauerunt non licuisse peti magistratus aut sacerdotia sine metu legis Iulie de ambitu & subiicit, petere honorem, aut sacerdotium, nunq̄ lege Romana prohibitum fuisse, sed contra leges de ambitu latas petere, id denu erat uetitum, hoc est pecunia tribusim cēturiatim promissa aut tributa. Moris enim fuit apud Romanos, ut candidati & magistratuum petitores, non modò publicē, palamq; , sed etiam sigillatim unūquodq; orando, obsecrando, & præhensando peterēt.

55 Pecunia aut (ut dixi) dari promittit non poterat ob honorem, seu sacerdotiū, ita loquitur text. in d. l. i. ff. ad l. Iul. de ambit. & l. fin. C. ad l. Iul. repetun.

COMMENTARIA

et tex. in Auth. ut Iudi. sine quoquo suffrag. §. cogitatio col. vi. nec quicquam aliud ita loquitur text. in dicta l. fin. ibi ambitione uel pretio C. ad l. Iul. repetun. licet glo. uerbū ambitione pro precibus exposuerit in d. l. i. in uerb. contra ff. ad l. Iul. de amb. sed potius capitur pro quacumq; alia re præter pretium data uel promissa, nec refert palam an secreto hoc fiat, modo petantur honores sine ambitione, quia hoc non erat prohibitum, ergo non refert quō fiat, licet Bart. hic existimet palam peti debere, sed hoc nulla lege cauetur.

56 Fac regulam indistincte, licet petere magistratum sine sordibus, siue palam siue secreto. Ita procedat tex. noster et tex. in l. eos ff. de. Decurionib. et hoc procedit siue petantur magistratus, siue honores, siue sacerdotia quæ peti non prohibentur d. l. eos ff. de decurion. et hac l. nostra, et de sacerdotio loquitur text. in l. si quis ob honorem ff. de pollicitat. Fallit quando pecunia uel aliquid aliud pro magistratu uel sacerdotio datur, aut promittitur, l. i. §. i. ff. ad l. Iul. de amb. l. i. C. eo. tit. l. fin. C. ad l. Iul. repetun. et in Auth. ut Iudic. sine quoquo suffrag. §. cogitatio. Quod restringitur non habere locum in eo, qui honorem petit à Principe, d. l. i. in principio ff. ad l. Iul. de amb. d. §. cogitatio in Auth. ut Iud. sine quoquo suffra. Restringitur et ut non habeat locum in republica, hoc est: quā datur seu promittitur aliquid reipub. quod ad publicum usum, seu ad publicam utilitatem reducere debeat, ita loquitur text. in d. l. i. §. i. ff. de pollicit. et in d. l. si quis ob honore eod. tit. licet glo. et Bar. aliter et male intelligant has leges, ratio est, quia respub. et Princeps æquiparantur, ut in

IN L. BARB. 29

hac l. nostra, et sicut non cadit crimen ambitus cū Princi-
pe d. l. i. in prin. ff. ad l. Iul. de ambi. ita in populo, dico in
uniuerso, quia uniuersus populus representat Principē
non autem singuli de populo.

57 Committitur ergo crimen ambitus, dando seu
promittendo singulis, quod ad priuatam utilitatem per-
tineat, secus si uniuersitati, quod ad publicā utilitatē per-
tineat iuribus allegatis. Hodie tamen iure nouis. non licet
etiam Principi dare pecuniam pro magistratu d. §. co-
gitatio. Fallit 2. regula principalis in casu de quo in
l. fin. C. de crimin. sacrileg. ubi quis in sua prouincia nō
pōt petere off. Fallit 3. in casu de quo in l. unic. C.
ad l. Iul. de ambit. ubi quis non pōt petere magistratum
semel gestum, et per obreptionem impetratum off. adi-
mitur, et punitur impetrans. Fallit 4. in episcopatu
seu sacerdotio ex iure nouis. l. si quēquā C. de episc. et
cler. quia isti debent perquiri, et assumi etiam inuiti, ut
ibi ait tex. tamen si sacerdotium etiam hodie petatur si-
ne pecunia, et sine ambitione, non incidit in crimen am-
bitus, licet non recte faciat, d. l. quemquam.

58 Glo. in uerb. sanctus disputat, an Barbarius in
casu proposito fuerit uerus Prætor, an imaginarius, et
post multa concludit, eum fuisse uerum Prætozem, con-
trarium tenent hic cōiter Doct. pro quorum opinione
primo adducitur: q. Barbarius erat seruus, et sic inha-
bilis ad præturam, ut est expressum in l. cum Prætor. §.
pen. ff. de iudic. l. ij. ibi ob curiæ dignitatem seruli ma-
cula uiolata C. si seruus uel libert. ad decur. aspira. lib.
x. Bal. hic col. 2. c. med. uers. item ex in 2. a. lec. et sic de
iure cōi non est Prætor ut ait Bal. ibid. col. 2. c. a. fi. in

COMMENTARIA

uers. Præterea, sed nec etiam ex dispensatione est Prætor, ut ait Bald. ibid. col. 2. c. si quia non potest intelligi legibus solutus à populo, ex quo populus ignorabat eum esse inhabilem, et tunc sequitur conclusio, quod ignorans etiam Princeps non habilitat, Bal. hic in 2. lectu. col. 2. prope si. uers. Præterea Doct. præcipue Alex. in l. quidam consulebant col. 2. ff. de re iudic. facit tex. in l. sed si hac §. patronum ff. de in ius uocan. et sic non est adeptus præturam, seruo. n. non competit publicum officium, l. seruum ff. si quis caution. l. seruus C. de iudic. Bal. hic in 2. lectu. col. 2. in 3. oppo. quod aut habilitatio non fiat nisi à sciente, tradit Ias. hic col. ij. c. si. uers. Facit quia et magis diffuse col. 4. prope fin. uers. item noto ex eodem, et col. seq. et quod non sit Prætor, uidetur expressum in l. Herennius ff. de decur. quem text. hic allegant omnes præcipue Bald. in 1. lect. col. iij. in 3. oppo.

59 Secundo præsupponitur hic acta Barbarij ualere ex benignitate per hunc tex. in uerb. humanius, quod si præsupponimus Barbarium fuisse uerum Prætorē, proculdubio, non ex benignitate, sed mero iure ualebunt, et hoc argumentum præ ceteris stringit ut tradit Bar. in lect. col. pen. in princ. eodē argumēto utitur hic Ias. col. vi. post med. uers. Ad idem, ubi ait si Barbarius fuisset Prætor, nulli dubium, acta ualuisse, et quidem ualerent de rigore, tamen tex. dicit, ualent ex benignitate, ergo fieri oportet Barbarium non fuisse uerum Prætorē, Bal. hic col. 2. in 2. lectu. c. med. uers. item oppo. si Barb. iud. si fuit Prætor, frustra queritur an ualeant gesta, quia hoc indubitabile est, Bal. ibid. col. 2. prope si. uers. Præterea, et hoc maxime urgere Bart. uisum est, ut hic ipse

IN L. BARB.

30

ait in lectu. 1. col. 3. nu. 2.

60 Tertio Barbarius per obreptionē assumptus est ad magistratū, ergo nihil profecit, nec magistratum est adeptus, l. fin. C. si quis contra ius uel util. pub. c. sup. literis et ibi Doct. de rescript. facit tex. in l. i. ff. de nata lib. restituend. et tex. in l. sed si hac §. patronum ff. de in ius uoc. Bal. hic in 2. lect. col. 2. uers. item oppono iste. Immo pœna falsi puniendus est, arg. l. eos §. q. se ff. de fals. l. as. hic col. ij. c. fin. ubi exempla adducit, uel saltem alia pœna affligendus est, ut in l. ij. C. si seruus uel libert. ad decurio. ass. lib. x. ad idem facit quod ait hic Bal. in 2. lect. col. ij. añ. med. uers. Et ita, quod ex quo habuit furtiuū ingressum, non fuit Prætor, alleg. text. in l. fin. C. de primicer. lib. xij. qui tñ nihil probat, sed melius facit text. in l. i. eo. tit. et longe melius text. in l. i. C. ut dignit. ordo seruet. tamen (meo iudicio) nullus probat indignos non assequi dignitatem, sed quod puniendi sunt, si perperā et contra legis præcepta dignitates assecuti fuerint, Idē Bal. tradit hic in 2. lect. col. iij. post med. uers. Oppo. quod acta, quod ex quo Barbarius sciebat se improbē procedere, non adipiscitur dignitatem.

61 Item si fateamur Barbarium fuisse uerum Prætorē, hoc nihil aliud esset, quod multiplicare inconuenientia, quod pati non debemus, ut hic ait Bald. in 2. lect. col. 2. c. fin. uers. item non debemus, credo sentiat inconueniens esse, ualere gesta non ueri Prætoris, et quod etiam sit magis inconueniens, aliquem ex dolo suo honorem assequi.

62 Pro eadem opinione adducitur aliud, nam præsupponit Doct. detecta seruitute Barbarium detrudi ex officio, declarando illum non esse Prætorē, non etiam per

COMMENTARIA

sententiam priuatiuā, ut p Bald. ibid. col. iij. añ med. uers. Et ideo. Itaque sateri oportet uerū Prætorē non fuisse, alioqui non declaratoria, sed priuatoria sententia opus esset ad illum deiciendum, Idem de sententia declaratoria repetit in lect. 2. col. 3. añ med. uers. Et ita, & in ead. col. post med. uers. 2. oppo.

63 Item secundum Doct. æquitas, & publica utilitas sunt rōnes huius legis, quæ non debent fauere Barbario, licet faueant gestis, & sic acta ualent, sed Barbarius nō fuit Prætor, est enim fur & criminosus l. i. C. de seruis fugit. & obrepfit populo l. ij. si seruus uel libert. lib. x. l. sed si hac §. patronum ff. de in ius uoc. & subintel ligitur tacite conditio, si est capax & dignus l. quāquā ff. de rit. nupt. & suscepti fasces non patrocinantur indigno l. iulices C. de dignit. lib. xij. l. Cassius ff. de senat. hac aggregat Bald. hic col. iij. in p^a. lectu. in 4. oppo. & propterea concludit: Barbarium non fuisse uerum Præto- rem, quo ad se, nam publica utilitas (quæ est ratio legis nostræ secundum Doct.) cessat in Barbario, qñ agitur de eius cōmodo. & honore, ut hic ait Bal. in p^a. lect. col. v. post med. uers. Ad idem, sed publica utilitas uersatur tantum quoad litigatores, ut ait Bald. in 2. lect. col. 2. post med. uers. Item oppo. ratio, Ideo cum cesset ratio cessare etiam debet dispositio legis, & ex his concludit Bald. hic in 2. lect. c^a. fin. secundum Gul. de cun. & Cyn. Barbarium non fuisse uerum Prætorē, sed imaginariū e u putatiuum tantum, & q. propter auctoritatem publicam, & utilitatem multorum, & cōmunem errorem, uoluerunt r acta eius, idem firmat Bald., col. iij. añ med. uers. Sed Inno.

IN L. BARB.

31

64 Item errauit populus decernendo præturam homini, cuius cōditionem ignorabat, & sic non cōsensit in Barbarium, quia nihil est tam contrarium consensui q̄ error, nec cōfertur iurisd. errando l. si per errorem ff. de iur. om. iud. & ibi Alex. in princ. & Ias. in 2. not. & l. ij. in princ. ff. de iudi. nec consentiunt qui errant, l. nihil consensui §. non uidetur ff. de reg. iur. & nullus est errantis cōsensus l. non ideo C. de iur. & fact. igno. & nulla est erratis uoluntas l. sed hoc ita ff. de aq. plu. arc. notat glo. Dec. & Cagnol. in d. §. non uidentur, & propterea uidetur: q. populus errando nō cōtulerit dignitatem aut iuris dictionem seruo, quam putabat se tribuere libero, ex quo uidetur sequi, Barbarium non fuisse uerum Præto- rem.

65 Hanc opinionem contra glo. & Bart. quod Barbarius non fuerit uerus Prætor, tenent Gul. de cu. & Cyn. proximè relati per Bald. eadem tenet Inno. in c. cū dilectus de elect. ut refert Bald. hic in p^a. lect. col. iij. añ med. uers. Sed Inno. & eam ipsemet Bal. firmat, eadem tenet Iaco. de are. & Iac. de belui. & Old. hic & Albe. qui plenè examinat, & cōmunem esse attestatur, firmat etiā idē Bald. ibid. in 4. col. añ med. uers. Cōcludamus. idem Bald. hoc probat in l. ij. in fin. C. de sent. ubi ait, quod licet ualeant gesta Barbarij, tamen Barbarius uerè non erat in substantia officij, quia ens & uerum cōueriuntur, idem Bal. in l. ij. col. fin. nu. 85. C. de seruit. & aqu. eadē sententiam probat hic late Ful. Idem probat Ias. hic col. v. ante med. uers. Contrarium, ubi ait hanc esse cōmunem opinionem, quod sæpe repetit Ias. in commentarijs huius legis.

COMMENTARIA

66 Contrariam sententiam tenet hoc in loco glo. in uerb. Functus quod immo Barbarius fuit uerus Prætor, eadem sententiam probat hoc in loco Bar. in p^a. lect. & ante eum iacob. butriga. ut refert Bart. hic in lect. col. pen. in princ. in uers. Ex hoc ipse, refert etiam Bal. in p^a. lectu. col. iij. in princ. refert etiam ias. in col. v. i. in princ. eandem sententiam probat Bald. more suo sibi contrarius in p^a. lect. col. iij. c^a. med. uers. Quid dicemus, hoc idem sentit immo. in c. Transmissum de elect. pauci alij sunt secuti, ut hic ait ias. Videamus ergo, quis iustius induat arma, & quæ pars uerius sentiat.

67 Utilitas ex ueritate questionis non mediocris resultat, nam secundum ias. hic, si Barbarius Prætor non fuit, consequens est, ut priuatus magistratum gesserit, & propterea incidit in poenas legis iuliæ maiestatis. l. iij. §. fin. ff. ad l. iul. maiest. licet poenam falsi sustinebit, de qua in leos §. si. ff. ad l. iul. de fals. quas poenas euitabit, si ueram præturam cum gessisse probatum fuerit, ut hoc in loco monet ias. Alta utilitas mihi succurrit, quia ualebunt eius gesta mero iure, non autem ex benignitate nec ex iure singulari, preterea detecta seruitute non erit priuatus ipso iure sed perseverabit in off. donec toleratus fuerit a Principe ut in l. fin. C. qui milit. poss. uel non lib. xij. nec proderit aut nocebit quo ad ualiditatem gestorum uel scientia uel ignorantia paucorum, immo nec multorum, ut postea uidebimus.

68 Pro hac opinione glo. & Bart. quem ego secutus sum contra communem; scilicet q. Barbarius fuerit uerus Prætor, strigit text. noster in uers. Sed nihil, ubi ait tex. quod seruitus nihil obstat quominus fuerit

IN L. BARB.

32

Prætor, quod uerb. fuerit significat substantiam, & effectum l. his uerbis in princ. ff. de hered. instit. & rei substantia hoc uerbo perfectissime includitur, nullum enim uerbum sum es est substantialius inueniri posse arbitror, prout expresse tradit Bal. in tract. schismat. quem posuit sub tit. C. si quis aliquem test. prohib. in iij. part. princip. quæ incipit Sed in contrarium col. iij. propè fin. xlii. loquitur igitur iurisconsultus de uera substantia præturæ, & ait seruitutem non obstitisse Barbario, quin Prætor fuerit, id est substantialiter & in effectu, & sic expresse determinat tex. iste (secundum sententiam Pomponij) quod Barbarius fuit uerus Prætor, non obstante seruitute, & sic seruitus non impediuit substantiam præturæ, & quod de substantia præturæ agatur, patet ex eo quod ait lex, nihil obstitisse seruitutem. Vtitur enim uerbo nihil, quod est uniuersale negatiuum, & debet uniuersaliter operari l. ultimo ff. de lib. & posthu. l. si is quid uenta §. utrum ff. de reb. dub. c. Deus omnipotens ij. q. i. not. glo. in A. ut de hered. & Falcid. in princ. in uerb. parum nihil, & ideo, ad hoc ut uerificetur hæc uniuersalis negatiua, oportet seruitutem non obstitisse in aliquo etiam minimo: nam negatiua uniuersalis in uno falsa, est tota falsa, ut tradit Bart. in l. si necessarias §. si annua in princ. ff. de pigno. act. Bal. in l. qui duos homines ff. in ius uocat. ut eant, sed si dixerimus obstitisse in hoc tantum, ut substantia ueræ præturæ non fuerit translata in Barbarium, licet non obstituerit quoad factum, & quoad administrationem, seu exercitationem præturæ, proculdubio falsa est hæc uniuersalis negatiua, nec potest uerificari quod nihil obstitit

COMMENTARIA

rit, nam imo multum obstitit, & quidem nimium, si fateamur q. impediuit substantiam præturae, præterea superflua essent, & omnino ad nos ludificandos adiecta huiusmodi uerba, nam quis nescit seruitutem non impedimento fuisse exercitationi, & administrationi, quæ in facto tantum consistit? profecto nemo dubitat, nec quidē puer de hoc ambigit, aut ergo nos ludificat Pomponius, aut fateri oportet, loqui de iuris effectu, & de substantia dignitatis, & sic nihil obstitit seruitus, quominus Barbarius Prætor fuerit. s. uerè & substantialiter, & in effectu iuris, & ad hæc non potest responsum congruè accommodari, nisi negetur et probetur, Pōponij sententiā, et decisionē nō esse ueram, quod tamen nunq̃ probabitur.

69 Hanc eandem sententiam mihi probat tex. noster. in uersi. Atq; uera, ubi ait q. secundum Pomponij sententiam Barbarus uera Prætura functus est, non dixit text. imaginaria, aut putatiua, sed uera prætura functus est, quæro à nostris Docto. quō uerificari possunt hæc uerba, in eo qui non est uerus Prætor, sed de facto tantum exercuit officium præturae? profecto si ipse est falsus seu imaginarius Prætor, necesse est fateri falsam seu imaginariam præturam exercuisse, & administrasse, nam ens & uerum conuertuntur, ut ait ipse Bald. in l. ij. in fi. C. de sent. ubi ergo non subest ens, ibi non subest uerum, & ubi nō subest uerum, ibi non subest ens, si ergo exercet seu administrat præturam quæ non est, non potest dici exercere uerā præturam, et ideo si in Barbario nō inerat uera prætura, sed imaginaria, non potest dici q. exercuerit uerā præturā, sed exercuit præturam quæ non suberat, & sic falsam, uel imaginariam.

Item

IN .L. BARB.

33

70 Item substantia & ueritas sunt idem, ut in l. ij. s. si sub conditione & ibi glo. in uerb. ueritatem & s. si pupillo ff. de usucapio pro empt. qui ergo fungitur prætura uera, dicitur fungi substantia ipsius præturae, licet uerum et falsum seu imaginarium opponantur l. si quis legatum. ff. de fals. c. cum humilitatis xxii. q. 2. & omne quod non est uerum, dicitur esse falsum quo ad substantiam, Bart. in l. quid sit falsum ff. de fals. probatur in l. si is qui ducenta s. utrum ff. de reb. dub. & in Aut. de instrument. c. autell. & fid. in princ. & ibi glo. in uerb. immutatio, cum ergo dicit lex q. Barbarius functus est prætura uera, hoc etiam dicit q. nō imaginaria nec falsa functus est. Item ex quo lex dicit, hunc functum fuisse prætura uera, præsupponit eius contrarium esse prætura imaginariam, seu falsam, & q. quis potest fungi prætura falsa, seu imaginaria, ponamus ergo q. lex dixisset hūc fuisse functū prætura imaginaria seu falsa, quid aliud sentiremus, nisi q. prætura qua functus est, non erat uera? profecto nihil aliud significari cōienderemus & recte, igitur à contrario, cum dicit lex Barbarium fuisse functum prætura uera, fateri oportet præturā quam administrauit, non fuisse imaginariam nec falsam. Item si admittimus, illum dici fungi uera prætura, qui nō est Prætor, quæro ego exemplum de eo, qui imaginaria prætura seu falsa fungi dicitur? quando & quō hoc uerificabitur? profecto mihi exemplum ullum subuenire nō potest, i quo hoc uerificetur, nisi quādo administrator iste qui fungitur est priuatus, et uerè non est Prætor, tamen in magistratu degit & pro magistratu se gerit, prout in l. iij. in fin. ff. ad l. iul. maies. tunc. n. recte dicitur fungi

B

COMMENTARIA

imaginaria seu falsa praetura, ex quo sequitur Barbarium (cū dicatur uera praetura functus esse) uerè Prætorē fuisse.

71 Non omitto uerbum atqui, hoc in loco significare imo certè, ut exponit Alber. in suo Repert. in uerb. atqui, & de eadem re tractat, de qua in proximo uersic. tractatum est, & amplificat, seu auget, & declarat præcedentem orationem, dixerat. n. ex Pomponij sententia q. seruitus nihil obstitit, quo minus Barbarius fuerit Prætor, subsequitur declarando, & exaggerando, seu amplificando, atqui &c. quasi dicat, imo uera prætura functus est, cum. n. dixisset nō obstitisse seruitutē quin Prætor fuerit, ueritus ne forte aliqui imaginarium Prætorē fuisse existimarem, subiunxit atqui. i. sed seu imo uera prætura eū functum esse, & est sensus seruitutē nihil obstitisse, quominus Prætor fuerit, imo uerus Prætor fuit, & uera prætura functus est, & sic, hic uersic. exaggerat, & declarat præcedentem orationem, et tollit dubitationem omnem, quid enim si quisq. cauillando fassus esset, non obstitisse quidem seruitutem, quominus Prætor fuerit, tamen per hoc non concludit q. fuerit Prætor, potuit. n. alio impedimento Prætor nō fuisse, & ut propter ignorantiam populi, & sic propter defectum consensus populi, ad has dubitationes tollendas subiunxit Pompeius q. uera prætura functus est, cum autem in præcedenti de substantia præturæ tractetur (ut antea ostensum fuit) idem dicendum est tractari in hoc uersic. & sic perinde est, ac si dixisset Barbario nō obstitisse seruitutē quominus fuerit Prætor, imo certè fuit uerus Prætor, et hæc est sententia Pomponij hic ab Vlpia. relata, q. deinde cōprobat idem Vlpia. paulo infr. in uersic. Et uerum puto.

IN .L. BARB.

34

22 Absit ergo, ut hunc uersiculum sequentem qui adiectus est ad exaggerandam, & amplificandam, ac declarandam præcedentem dispositionem, ita interpretemur, ut corrigat, aut emendet, uel imminuat dispositionem præcedentem, contra tex. in l. legata inutiliter & l. si ex toto in princ. ff. de leg. primo. Alex. in l. serui electione §. si. eo. tit. l. cum uinum & ibi Alber. ff. de uin. tritic. oleoq. legat. l. legata ff. de adimen. legat. l. cum tali. §. fin. ff. de cond. & demonst. c. cum inter de except. c. suggestum, & ibi Imol. de appell. Tiraquel. in tract. de retract. fol. 481. nu. 51. & fol. 663. nu. 7.

73 Non omitto etiam, q. uerbum functus etiam iuris effectum præ se fert, seu in se continet, non autem merum factū (quicquid hic dicat Ia. col. vi. aliorum errorem sequutus) probatur in l. cum Prætor §. pen. ibi receptum est, ut ciuilibus non fungantur officiis ff. de iudic. & in l. iudex in fi. ibi officio functus est ff. de re iudic. et functio pro honore accipitur in c. fundamenta c. fin. de electio. & functio non est sine iuris effectū, de qua loquitur tex. in l. ij. ff. si cert. petat. & sic cessat illa difficultas, super qua summopere inuitantur hic Doctores, dum aiunt q. aliud est esse Prætorē, aliud fungi prætura, nam ego credo, q. quis possit esse Prætor sine functione, puta si ante adeptam possessionem magistratus moriatur, uel magistratu abdicetur, sed illud contendo, q. nemo dici potest functus uera prætura, seu uero magistratu, qui prætura uel magistratu caret, & uerè nō est Prætor (dicat alij quicquid uelint) qui solū mihi uidetur captare uerba, & pertinacissimè cauillari ut quo iure quaq. iniuria tueatur opiniones falsissimas, & à iure prorsus aberrantes.

COMMENTARIA

74 Non omitto etiam puerilem admodum ridiculamq; esse hanc Doct. animaduersionem, quod etiam sentit hic Bar. & senserunt omnes & excitauerunt difficultatem, deinde insolutam relinquentes sicco pede transeunt in communem sententiam, quasi sibi illud sufficiat, q. sint plures numero pro illa sententia, & hac ratione sint omnino, etiam sine ratione superaturi, ridicula inquam est animaduersio hæc à Doctoribus excogitata, dum dicit q. Barbarius de facto administravit, non de iure, & sic ex hoc textu probant suam sententiam.

75 In primis n. dico, ex supradictis abunde & satis superq; patere responsionem ad hoc fundamentum, quod omnes argutissimum existimant mihi uidetur ad id puerile, ut non mereatur responsum, tamen quero ad ipsos, an existiment Pomponium delirasse? aut nos ludificasse? profecto si hæc uerba ad factum, & ad meram excitationem referenda sunt, nihil aliud hic facit Pomp. nisi q. super facto testimonium dicit, & sic ex Iuriconsulto effectus est testis, profecto nemo ambigit, quoniam Barbarius fuerit designatus Prætor, cum hoc in legis initio fuerit propositum, nemo item dubitat, quin Barbarius multa fecerit in magistratu ipso, multa decreuerit, multa interlocutus fuerit, hoc pro comperto omnes habent, & pro constanti ponitur, sed queritur quo iure hæc fecerit, & an tantum uerus Prætor fecerit, & an facta ualuerit. Itaq; Iuriconsultus respondet de iure, non autem super facto altercatur, hoc n. proprium est Iuriconsulti officium, ut de iure respondeat, non autem de facto, ut etiam sentit hoc loco Bart. col. pen. c. med. uers. Non obstat. tex. ex sententia Iac. butrig. & probat Bal. in 2. lect. col. iij. in

IN L. BARB. 35

prin. & Ias. col. vi. in prin. nec postea quisq; respondet ad hoc argumentum, licet multi ex his transeant in contrariam sententiam, et q. Iuriconsulti officium sit respondere de iure, non autem super facto altercari, pulchre colligitur ex tex. in l. cum quem temere §. i. ff. de Iudic. ubi ait: Iudicibus de iure dubitantibus præcides respondere solent, sed de facto consulentibus: non debent præcides consilium impartiri, & subdit ibi glo. in uerb. de facto, factum poni pro constanter, quando de iure consulitur, etiam ibi alia glo. in uerb. solent, sentit hoc idem, scilicet q. responsio de iure fieri debeat, hoc idem probat tex. in Anth. de Iudicib. §. pen. incip. si quid autem & ibi glo. in uerb. dubium expresse dicit, superiorem consuli debere de iure, non de facto, ita etiam probat tex. in l. solent in §. legatos iuncta glo. in uerb. respondere ff. de off. procons. & hoc notum est Ippis & tonsoribus, concludendum est igitur, hoc in loco Pomp. respondere de iure an Barbarius fuerit Prætor, non autem asseuerat q. de facto gesserit præturam (quia de facto nemo dubitat) sed dubitatur de iure, & sic concludit Pompo. q. Barbarius Prætor fuit, & uera prætura functus est. de iure, non obstante eius seruitute.

76 Idem probat (& clarius) tex. noster in uersicu. Subsequenti ibi attamen uideamus &c. ubi Ulpianus refert in dubium decisionem Pomponij, ait n. uideamus an seruius quamdiu latuit, dignitate prætoris functus sit, quæ uerba proculdubio ad ius non autem ad factum sunt referenda, licet non desint qui cauillentur, præcipue Ias. hic col. vi. qui putat ad factum referri, sed si hunc sensum admittimus, non ne deludit nos Iuriconsultus? non ne

COMMENTARIA

supplantat nos? & uerbis inanibus, & captiosis suspensos tenet? & aperte cauillatur? non ne satis fuit q. Pōponius dixerat hūc prætura functum fuisse? cur iterum reuocatur in dubium hoc factum merum? ad quid altercatio ista super facto? cur tamdiu suspensos nos tenet Iuriconsultus super ipso met facto, uel quorsum hæc disputatio facti tam sepe in dubium refricata? Pompon. ait eum prætura functū, subiicit Vlpianus uideamus an prætoria dignitate functus sit, hæc si ad factum referenda sunt, nihil omnino aliud sibi uolunt, q. ut Pomponium redarguant de falso testimonio, & quid ad nos qui uolumus dicere leges? quid facit hoc ad propositum in legibus nostris? non ne sunt hæc an lia deliramenta, & merere infantiae? hi nostri Doct. tam religiosi obseruatores & reprehensores superfluatorum uerborum, & indubitabilium quæstionū, quiq. tam delicato stomaco, tamq. delicatis auribus sunt præditi, ut pati non possint, q. proposita fuerit quæstio de ualiditate actorum Barbarij, casu quo eum uerum esse Prætorem fateamur, quasi mox sit indubitabilis quæstio super actis, cur non stomachetur quando uident Iuriconsultum de facto respondere, & (quod peius est) Iuriconsultos inter se de facto tantum altercari, profecto hæc longè peiora sunt, minusq. toleranda, q. q. proponatur quæstio apud ipsos peritos indubitabilis, quæ tamē multis Iudicibus pōt esse dubitabilis.

77 Quamobrem fateri oportet: decisionē Pomponij esse de iure, ex quo illa refricat in dubium Vlpianus, quia non dubitat Vlpianus: an Pomponius? super facto mentiatur, sed dubitat ne in iure fallatur, nec dubitat Vlpianus an Barbarius de facto gesserit magistratū, imo

IN L. BARB.

36

illud pro comperto habet, sed dubitat an uerus Prætor fuerit, an potius imaginarius tantum, dicebat Pompon. eum uera prætura functū esse. i. fuisse uerum Prætorem, de hoc dubitat Vlpian & refricat in dubium decisionem Pomponij, ait autem Vlpia uideamus an seruus q̄diu latuit, dignitate Prætoria functus sit in quo est aduertendum, q. Vlpianus uocat fungi dignitate prætoria, illud quod Pompo. dixerat fungi uera prætura, quæ uerba Vlpiani non possunt adaptari ad factum, & sic ad exercitationē solam, prout in facto sonāt, sed ad dignitatem ipsam, & sic ad ius, & ad honorē, nā dignitas nō est quid facti, sed ius potius facit, tex. est in §. Prætorū ibi qui honores gerunt in §. de iu. nat. gen. & ciuil. & Dec. in c. sciscitatus nu. 3. de rescript. & in c. ut debitus in princ. de appell. & dignitas sine administratione sepe reperitur l. ij. c. ut dignit. ordo seruetur lib. xij. l. fi. C. de silentianis & decur. eo. lib. & uide omnino Bart. in l. i. C. de dignit. eod. lib. Est etiam aduertendum: q. Vlpia. interserit illa uerba, q̄diu latuit, quæ offerunt dubium in iure non autem in facto, nam nō erat dubium an seruus exercuerit præturam latente seruitute, imo erat compertissimum, sed erat dubium, an uerus Prætor fuerit q̄diu latuit seruitus.

78 Ideo dum ait uideamus an dignitate prætoria functus sit, uult dicere uideamus an uerè fuerit Prætor, & an uerum magistratum gesserit. Ineptissimum est. n. quærere, an stante occulta seruitute aliquid de facto gesserit, quorsum. n. ista indagatio facti tam sepe repetita? & tam sepe inculcata?

79 Consequēs est igitur, ut dicamus secundū Pom

COMMENTARIA

pon. sententiam q. uera prætura funcius sit. i. uerè Prætor fuerit, & uerā præturam gesserit, & ueram dignitatem a lepius fuerit, nec refert q. Vlpia. reuocet in dubiū decisionem Pomponij, quia dico non. n. illam impugnat, imo cum de ea dubitasset, demum cōcludit, secundum eius sententiā, q. ualent gesta Barbarij ea ratione, quia hæc sententia est humanior & benignior, non uult dicere sententiam Pomponij esse falsam de rigore, & mero iure, quia alioqui non pertinuisset ad ipsum facere hanc decisionem, sed ad Principem iuxta tex. in l. i. C. de legib. sed uult dicere, magis benignam esse alteram, & quia multa pro utraq. sententia adduci possent, adeo q. in ambiguo sumus, utra sententia sit uerior, amplecti debemus sententiam Pomponij, quia est benignior, & hoc est uerum effectum Iurisconsulti, qui in dubio non autem in claris sequitur benignitatem l. benignius ff. de legi. l. semper in dubijs ff. de reg. iur. & sic tollitur scrupulus, qui in hac questione summo pere torquet Doc. dum querūt quare ex benignitate suslineatur acta Barbarij, ex his concluditur probari euidenter ex isto tex. q. Barbarius fuit uerus Prætor, non imaginarius, nec fictus, nec simulatus, imo et ut supradixi nu. 28. qd' benignū est, iustū ē.

80 Hec eadem opinio probatur euidentius in eod. text. in uers. Cum Pop. Rom. ubi reddit rationem quare ualeant acta Barbarij, quia (inquit) Pop. Rom. potuit decernere hanc potestatem etiam seruo, in quo est aduertendum, quod lex utitur uerbo potuerit, quod a legislatore prolatum, ad potestatem iuris refertur, ut per l. as. in l. gallus pri. resp. col. iij. in princ. ff. de lib. & posthume. sepe de uerb. sign. & negari non potest: quin habeat

IN .L. BARB. 37

implicitam potestatem iuris, per tex. in c. sciscitatus & ibi glo. & omnes Doct. precipue Dec. in iij. not. de reascript. & per Bar. in l. i. ff. de iniust. rupt. & irrit. test. & Bald. in l. i. q. v. 111. C. de inst. & subtit. & sic uult dicere Populum Romanum posse de iure decernere seruo hanc potestatem, id est hoc imperium & hanc iurisdic. (sic enim accipitur l. potestatis uerbo ff. de uerb. sign.) & est aduertendum, quia in d. uers. Cum Pop. Rom. loquitur de Pop. Rom. ignorate, id est qui nesciebat Barbarium esse seruum, ut patet expresse ex precedentibus, ex quibus declaratur sequentia l. si seruus plariū in fin. ff. de leg. primo & l. quisquis cum ibi not. per Bárt. ff. de leg. iij. in precedentibus enim agitur de Barbario, cuius seruitus latebat, & semper retinetur idē thema, idē ergo sit etiam in d. uers. Cum pop. quia non est facienda nec præsumenda digressio, ut tradit Bald. in l. i. §. fin. col. iij. ff. si quis ius di. non obtēp. & ibi Cagnol. nu. 10.

81 Cum itaq. ait text. quod Pop. Rom. potuit seruo decernere hunc honorem, loquitur de populo ignorante secundum thema propositum, & loquitur de potestate iuris, & perinde est ac si dixisset Popu. Rom. ignorante etiam seruo potuisse de iure decernere huiusmodi honorem seu magistratum, ex quo sequitur, Barbariū uerè Prætorem extitisse, ad quid enim dicit Iurisconsultus, quod populus potuit decernere hunc honorem de iure, nisi ut intelligamus quod eum decreuit? & sic quod dignitas translata est in ipsum Barbarium, & uerus magistratus, alioqui nō est bona rō hic reddita per Iurisconsultū, si dicamus q. potuit, sed non dedit, nam si non dedit, non uideo quomodo per hanc rationem possint su

COMMENTARIA

stineri acta Barbarij, quæ tamē in hac ratione sunt fundata, ait enim ualere acta, quod humanius est, cum populus potuerit decernere hunc honorem etiam seruo, debemus ergo dicere, quod etiā decreuerit de colocatione eiusdem prout in facto est, apparet ex principio legis ibi Prætor designatus est, quod populus ignorans habeat potestatem de iure dandi hunc honorem seruo, patet ex hoc uersi. consequens est igitur ut concludamus, quod cum decreuerit, et potuerit decernere de iure, quod ualuit prætoris decretum, et sic Barbarius de iure fuit uerus Prætor.

82 Pro hac eadē opinione plura alia adduci possent, uidetur text. in l. ij. C. de sentent. ubi uidetur casus expressus. Item text. in l. i. C. de testam. et in §. sed cum aliquis insit. eod. tit. super quibus tamen non facio fundamentū, quia ibi speciale est in testamēto, ut sentit text. in uerb. ex liberalitate et ibi hoc tradit Io. Fab. et termini illi sunt à nostris differētes, nam Legislator seu populus titulum nullum tradidit, prout hic factum est. Adducitur etiā cōmunis error, qui (secūdam plerōsq;) facit ius, quod ego non admitto, ut postea uidebimus, et sic super hoc fundamento nullatenus insisto, nec innitor, nec me tueri hoc clypeo intendo.

83 Adducitur etiā fauor publicæ utilitatis, super quo etiam non immoror, quia non est tutum fundamentum, alioqui si fauor iurisdictionis tantus est, uel (ut melius dicam) si fauor partium litigantium tantus est, ut solus sufficiat ad hoc ut ualeant. acta iudicum incompetentium, et priuatorum, nullus erit casus, in quo non ualeant gesta cuiuslibet incompetentis, et iurisdictione

IN .L. BARB.

38

carentis iudicis, quod tamen falsum est l. i. et ij. et toto tit. C. si à non compet. iudi. tradunt Doct. in c. si duobus de appellat. et in c. sciscitatus de rescript.

84 Præterea tex. hic nullam facit mentionem de utilitate publica: imo de utilitate priuatorum loquitur ibi propter utilitatem eorum, qui egerunt, et sic loquitur de utilitate litigatorum, quæ est utilitas priuata, ut tradit Bald. in ij. lect. col. iij. post med. uers. Venio ad rationem, et Fel. in c. cum dilecta col. ij. c. fin. uers. primo de rescript. non nego quin iurisdictione sit publicè utilis, sed istud ius publicū quod in iurisdictione cōsideratur, uel ex persona ius dicentis cōsideratur, ut in l. i. §. huius studij ff. de iust. et iur. uel ex substantia ipsius iurisdictionis, ut patet ex eius diffinitione tradita per glo. et Doct. in l. i. ff. de iur. om. iud. et ita cōsideratur publica utilitas in iurisdictione, secundum Bald. hic in i. lectu. col. vii. uers. Vnum non omitto, et clarius in ij. lect. col. iij. ubi expressè dicit: quod respectu utilitatis ad ipsos priuatos resultantis, non dicitur publica utilitas, quod etiam iradit Fel. in d. c. cum dilecta col. ij. c. fin. tex. aut noster loquitur de hac particulari utilitate priuatorum, ergo superfluum est: hic inculcare fauorem publicæ utilitatis, licet omnes Doct. super hoc potissimum hic insistant, et in c. sciscitatus de rescript. et in c. cum dilecta eod. tit. Bal. in l. ij. C. de sentent. et in l. fin. c. fin. C. de seruit. et aq.

85 Deniq; dato quod aliquo modo posset nuncuari pari publica utilitas, secundum ea quæ tradit Bart. et Doct. in l. i. ff. sol. mat. ea fortè ratione, quia publicè interest, quod unicuique iustitia ministretur, ut tradit Imol. in

COMMENTARIA

1. quidam consulebant col. 1x. nu. 6. uers. Et aduerte ff. de re iudic. Fel. in d. c. cum dilecta col. ij. uers. Lex Barbari us, de rescript. tñ non est principaliter publica utilitas ut patet ex traditis per Bart. in loco allegato.

86 Item nō est tāti fauoris, ut sufficiat ad aliquid introducendum cōtra ius cōmune, nec potuit Vlpian. ex ista sola interpretando inducere decisionem contra ius cōmune, & re uera: super hac non se fundat Iuriconsultus, sed considerat Iuriscōsultus utilitatem priuatorū coniuncto legis praecepto, quī (inquit) egerūt apud eum lege uel quo alio iure, uult dicere: quod lege imperante, egerunt apud magistratum, & sic ne lege decepti uideātur, querit Vlpian. an possint susineri acta, tamen nec ista est ratio super qua fundatur decisio legis nostrae, sed est motiuum: & propterea siue hic agatur de publica utilitate, siue de priuata, siue de his qui lege egerunt, siue non, tamen quia hoc pro motiuo tantum adducitur, non autem pro ratione decidendi, non est super hoc diutius immorandum, sed ratio decisionis ea est, quia populus etiam ignorās, potuit seruo decernere praeiuram, & dato quod essemus in dubio, hec sententia est benignior, & propterea amplectenda, benignitas autem consistit in ualiditate actorum, nam in dubio capimus interpretationem, ut actus ualeat, etiam in priuatis negotijs l. quoties ff. de uerb. obligat. de qua re etiam late locutus sum, in v. not. ideo non repeto, itaque ad institutum reuertamur.

87 Adduci possent pro hac opinione, quod nisi Barbarius fuisset uerus Praetor, multa sequetur absurda & inconuenientia, quorum maximum est illud, q. Praetor

IN L. BARB.

39

ris imaginarij & falsi & iurisdictione carentis, sententiae & decreta ualeant, item si fateamur quod habeat iurisdictionem sine magistratu, quomodo hoc fieri potest cum populus nō cogitauerit dare unum sine altero, imo principaliter dedit magistratum, in consequentiam iurisdictionem, adeo quod si non ualuit datio magistratus nec etiam iurdictio translata est ē. accessorium de reg. iur. lib. vi. maximē quia hoc non agebat populus: ut solum iurisdictionem daret, & sic deficit consensus, quo deficiente nihil ualeat l. obligationū substantia ff. de actio. & oblig. l. in omnibus negotijs cod. tit. l. non omnis ff. si cert. pet. l. cum te & l. si filij & ibi glo. C. de donat. ante nupt. Bald. in tract. schismat. quem posuit in tit. C. si q. aliquem test. prohib. in ij. part. prin. col. v. 1. c. fin. nu. 9. & col. seq. uers. Ex quibus. Item quō ualeat magistratus respectu partium, si responsum Barbarij non ualeat: cum datus sit simpliciter, nec ad ualiditatem consideratur meritum aut demeritum personae, sed autoritas iuris & consensus, ut ait Bald. in loco allegato col. v. 1. c. fin.

88 Item quō possumus dicere: hic fingi subesse magistratum quoad ualiditatem actorum: cum nullum uerbum de fictione, nec potuit Iuriconsultus ex suo capite interpretando, inducere fictionem: quae ab homine non inducitur sed à lege, ut inquit glo. in §. sed hec solemnitas in uerb. quibuscunque insit. de uerb. oblig. Bart. in l. si is qui pro emptore col. x. in p. quaestio. ff. de usucap. Alciat. in tract. praesumption. in princ. nu. 1. & tamen ista decisio de iure suslinebatur, etiam antequam legis auctoritatem hoc responsum ex Iust. niani lege sortiretur, id est antequam in Pandectas redigeretur, & dato q.

COMMENTARIA

lex fingeret hunc Prætozem esse, dico quod esset uerus Prætor, quia quando aliquid dependet à potestate legis etiam fingendo, uerè facit, ut tradit Bart. in l. si is qui pro emptore ff. de usucapion. l. in rebus, et ibi Baldus C. de iure dot. Bart. in cōs. 62. prædict. talis. multa alia absurda et inconuenientia et legibus ac regulis iuris repugnantia ex his quæ à Doctoribus aggregantur, resultant, quæ longum esset recensere, quæ omittenda censui.

89 Et propterea concludo ex fundamentis ac rationibus per me adductis, quod mero iure sustinetur, non ex sola æquitate Barbarium fuisse uerum Prætozem, et sic sustinetur opinio glo. et Iacob. butrig. et Bart. contra cōmunem.

90 Non obstant adducta in cōtrarium, primo non obstat inhabilitas Barbvrij, quia quoad legem nemo est incapax, nec indignitas personæ tollit potestatem Legislatoris, nec impedit iuris effectum, de quo latè dixi in vi. euidentiali, precipue quando non adiicit lex, quod si aliter facta sint non ualeant, per ea quæ tradit Bart. in l. humanum C. de legibus et in l. omnes populi col. viiij. c. fin. in ij. princ. quæstio. ff. de iust. et iure.

91 Non ob. quod ex benignitate sustinentur acta, quæ tamen mero iure deberent ualere, si Barbarius fuisset uerus Prætor, quod fundamentum uisum est terribile Bart. hic in p. lect. col. pen. in princ. et super quo summo opere inuituntur Doct. nam pōt responderi (prout ipsemet Bart. respondet in d. col. pen.) scilicet q. ex quo sustinetur prætura ex benignitate, ex eadem sustinentur acta, et sic benignitas quæ sustinet acta, est eadem quæ

IN .L. BARB.

40

sustinet præturam, clarius dic, quod quando determinatur quæstio actorum, nondum fuerat decisa quæstio præturæ ab ipso Vlpiano, nam (ut uidimus) refrauerat in dubium decisionem Pomponij, super prætura, postea ea nondum decisa interseruerat quæstionem actorum, et hanc determinat, antequam determinet quæstionem præturæ, et dicit ualere gesta, quia id humanius est, quod si prius determinasset quæstionem præturæ, postea non dixisset ualere gesta ex benignitate, quia satis sustinerentur ex ualiditate præturæ, preterea non ex sola benignitate sustinentur acta, quia sola benignitas nunquam inducit ius (ut sepe dixi) sed sustinentur ex iure (disputando) sed quia etiam pro cōtraria parte aliqua adducebatur, p. quæ res dubia efficiebatur subiūgit q. in dubio hec sententia quæ fuit ualiditati actorum, est amplectenda, quia benignior est, postea aliam adducit meliorem rationem quia (inquit) Pop. Ro. potuit decernere seruo hanc potestatem, et sic tollitur omnis scrupulus, cum populi consensus concurrat et potestas, et sic ualent omnia mero iure, ut per Bald. in tract. schismat. col. v. c. fin. nu. 9. in tit. C. si quis aliquæ test. prohib.

92 Denique nihil obest, quin aliquid ualeat mero iure, et etiam sit benignius quam contrarium, cum ius sit ars boni et æqui l. i. §. i. ff. de iust. et iur. et in l. ius pluribus eod. tit. ubi ius dicitur quod est semper æquum et bonum, et in l. cum nec patronos, ibi iuris æquitas permittit C. de iniur. facit tex. in l. proximè ff. ibi in re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus iustus est quam tutius ff. de his quæ in testam. delent. et sic puto illud ænigma quod nostros ualde torquet in

COMMENTARIA

hoc articulo sublatum.

93 Non ob. quod Barbarius obrepserit, quia respondet Bald. q. hoc procedit in factis priuatorum, secus in publicis officijs, ut hic per Bald. in ij. l. et. col. ij. post med. uers. Item oppo. iste, ita etiam respondet Bart. hic in ij. l. et. col. iij. in v. oppo. et si nō uersatur in supplicatione non uitiat, ut aiebat hic col. v. in fin. Abb. dicit in c. cum dilecta col. iij. in princ. nu. 8. de rescript. q. non cōmittitur surreptio in his q. cōcernunt publicam utilitatem, et in ead. col. prope fin. nu. 10. ait quod obrepitio non nocet, quando uersatur in conditione seu in qualitate persone: cui iurisdictio confertur, et idē ibi tenent Modern. in additio. et ibi Fel. col. ij. in fin. Deniq. rescripta ad lites etiam per dolum obienta tribuunt iurisditionem, et non sunt nulla ipso iure, licet per exceptionem ab initio obiectam irritari possint, ut tradūt Doct. in c. super literis de rescript. Fel. in c. cum dilecta col. 2. in princ. et c. med. et in c. ad audiētiam lo. ij. col. xij. nu. 17. uers. litera ad lites de rescript.

94 Non ob. Barbarium esse indignum, et quod doli suus ei patrocinari non debet, et quod nullo fauore dignus est, quia ego idem fateor, sed dico quod indignitas istius non impedit officium iuris, multi enim sunt indigni, quibus acquiritur ipso iure, tamen postea spoliantur a lege tanquam indigni detecta indiguitate, exempla sunt multa in tit. ff. de his quibus ut indig. C. eod. tit. idem dico de Barbario, nam fateor illum illicite et improbe aspirasse ad præturam, non mutat C. de liberal. caus. et indignus est, ut uocat glo. in l. ij. C. si seruus uel libert. ad decur. aspira. lib. x. et offi. priuatus est l. pen. et fin.

IN L. BARB. 41

et fin. in uerb. spoliatus et in uerb. priuari C. qui milit. poss. et etiam plectendus est, ut est tex. expressus in d. l. ij. C. si seruus uel libert. ad decurio. aspiraue. lib. x. facit text. (et quod ibi tradit Bart.) in l. eos in fin. ff. de fals. et sic falsū præsупponūt Doct. scilicet quod sententia declaratoria feratur contra Barbarium detecta seruitute, nam uerius est ferendam esse sententiam priuatiuam, ut patet ex d. l. pen. et fin. nec ego dico quod ob aliquē fauorem Barbarij suslineatur eius dignitas, sed suslineatur propter auctoritatem, et potestatem legis, quæ tãta est, ut penetret etiam in indignos, tamen postea ueritate comperta eos plectit, et spoliat ut dixi.

95 Non ob. quod populus ignorans non uidetur consentire l. si per errorem ff. de iur. om. iud. nec dispensare seu legibus soluere Barbarium l. sed si hac s. patro num ff. de in ius uoc. l. quidam consulebant et ibi Imol. et Alex. ff. de re iudi. Nam respondeo errorem istum qui uersatur in qualitate hominis (dummodo non erretur in corpore) non uitiare consensum l. demonstratio falsa, de cond. et demonstr. et hic interuenisse consensum populi tradit Bald. in p. l. et. col. iij. ante med. uersicu. itē populus habebat, facit tex. in l. iij. in fin. de supell. legat. et in l. quod non ratione ff. de legib.

96 Quoad dispensationem, fateor quod non interuenit dispensatio, nec est necessaria dispensatio quoad potestatem legis, sed bene est necessaria quoad hoc ut seruus sit dignus, et ne detecta seruitute detrudi ex officio plectiue possit, et si bene aduertantur iura quæ exigūt dispensationem, eam exigūt: pro utilitate eius cui datur beneficium, ne scilicet eripi possit beneficium, aut susci-

COMMENTARIA

piens plekti, comperta indignitate, sed quoad hoc, ut ius operetur officium suum, hoc non exigitur, quia Legislator non indiget dispensatione, cum ipse sit supra leges l. Princeps ff. de legib. faciunt not. per Doct. in l. humani C. eod. tit. & sic ego teneo Barbarium non fuisse dispensatum seu legibus solutum, tamen translata est in eum prætura, non ex merito suo, sed ex potestate Legislatoris, ut hic ait text. in uers. Cum populus.

97 Sed quia remansit indignus, & quia improbe adeptus est dignitatem, ut in l. non mutât C. de lib. caus. detecta seruitute deiciendus est, & amouendus ab officio, & plektendus d. l. ij. & ibi glo. C. si ser. uel libert. ad decur. aspirat. Bald. in l. ij. col. fin. nu. 85. C. de seruit. & aqua & l. generali C. de tabull. lib. x. & l. pen. & fin. C. qui milit. poss. lib. xij. & indignum etiam uocat Bal. hic col. iij. in p^a lectu. & glo. in d. l. ij. & per hæc patet responsum ad adducta pro cōmuni opinione contra sententiam glo. quam ego sequor, & sic firmanda est cōclusio, quod Barbarius fuit uerus Prætor, licet indignus, multi enim sunt indigni, qui tamen capiunt, ut per Bal. in l. eam quam col. v. i. c^a med. uers. Item quidam & uersicu. Item adde. C. de fideicom.

98 Retenta hac opinione glo. & Bart. contra cōmunem, inferitur Barbarium licite percepisse salarium, super quo ualde altercantur Doct. tamen demum crebriore suffragio in hanc eunt sententiam, ut scribit las. hic col. v. i. in fi. & col. seq. in princ. ubi ait Doct. ita tenere excepto Albe. dñ. tamen scias q. alia ratione mouetur.

99 Secundo inferitur, quod etiam si partes sciebāt Barbarium esse seruum, cuius impedimētum cōmuniter

IN L. BARB.

42

ab alijs ignorabatur, tamē gesta in fauorem partium ualebunt, quia cum potestas Barbarij dependeat ab auctoritate Principis ut hic ait tex. non autem ab ignorantia nec à scientia partium, consensus aut dissensus earum nihil nocebit, ut inquit glo. not. in l. i. C. ubi de crimm. ag. oportet & sentit Bal. in l. ij. col. antepen. uersic. Nunc de quinto nu. 73. C. de seruit. & aq. ubi ait sufficere haberi à Principe pro idoneo, & ab eo toleretur, licet sit indignus, quicquid dicat Cal. in c. ad probandum de re iudi. & ibi Fel. & Abb. in c. si duobus col. fin. de appellat. & moder. in d. c. ad probandum & Abb. in c. cū dilecta col. v. uers. Sed nunc in fin. & ibi Moder. in addit. & Fel. in c. sciscitatus in ij. limitat. & ibi Dec. nu. 11. de rescript. & ceteri qui cōmuniter tenent contrarium.

100 Tercio inferitur, quod si quis sciens creatus fuit doctor in aliqua ciuitate, quæ cōmuniter reputabatur habere priuilegium doctorandi, quod tamen nō habebat, nō erit doctor, Mill. in repert. in uerb. error Fel. in c. ad probandum col. pen. uers. Et ex isto de re iudic. Dec. in d. c. sciscitatus nu. 11. rationem adducit, quia cōmunis error non prodest scienti, quæ ratio in casu isto nihil ualet, tamē uera est conclusio, ac adeo uera, ut etiā si proponamus ab ignorante suscepta fuisse doctoratus insignia in ciuitate quæ caret priuilegio, tamen nō erit doctor, prout etiam non est legitimus: qui legitimatur ab eo, qui non habet priuilegium legitimandi, ut latè p. Alex. in cons. 178. uol. i. faciunt ea quæ infra tractabuntur in quæstione de instrumentis notarij imaginarij, & in ea quæstione an cōmunis error faciat ius.

101 Quarto inferitur quod ualēt gesta Barbarij,

COMMENTARIA

etiam si solus Princeps ignoret inhabilitatem eius, quā forte notam habent pleriq; alij, quia (ut sæpe dixi) auctoritas Barbarij dependet ab auctoritate Principis, non autē ab errore multitudinis, & hoc in loco æquiparatur Princeps & populus, & quod à populo errante factum ualeat, idem ualebit à Principe errante factum, ut hic in text. in uer. fin. facit tex. in l. iij. in fin. ff. de supell. legat. & hanc conclusionem probat Bald. in l. ij. col. antepen. uers. Nunc de quinto nu. 73. C. de seruit. & aqu. quicquid dicat Ias. hic, qui contrarium (perperam scilicet) hoc in loco conatur defendere col. xv. in fin. uers. sic. Quarto istam legem ampliat, & col. sequenti.

102 Quinto inferitur, ualuisse gesta facta in temporalibus à Ioāna scemina, ad summū pontificatum olim per errorem assumpta, quia iurisdictionem temporalem (licet indignē) assecuta est ex electione Cardinaliū, prout hic euenit in Barbario, æquiparantur enim quoad honores & mihra ciuilia seruus & scemina, ut in l. cū Prætor §. pen. ff. de iudic. Ideo quod in seruo licuit, idē in scemina obseruabitur. Hanc conclusionem probat Bald. in l. non mutāt C. de lib. caus. & Ias. hic col. xv. in c. med. in p. ampliat alleg. Immo. in c. nihil de election. Idem sentit Bald. in l. ij. c. si. nu. 85. C. de seruit. & aqua ubi ait cōfirmatum indignum cuncta posse temporalia, spiritualia uero non posse, de quo tamen uide quæ infra dicentur: in quaestione an cōmunis error faciat ius, caute attamen, quia licet conclusio sit uera, tamen eius ratio non est bona, dum fundat se in cōmuni errore, quia ego dico, non cōmunem errorem, sed auctoritatem eligentū hoc operari.

IN L. BARB.

43

103 Inferitur sexto, quod ualebūt gesta cuiuscūq; alterius officialis indigni, ut hic ait Bald. in p. lect. col. iij. uers. Quid dicemus? ubi loquitur de omnibus dignitatibus, quibus est annexa iurisdictio, siue sint seculares, siue ecclesiasticæ, idem probat Bal. in l. i. c. fin. C. qui & aduers. quos, & probat Ias. hic col. xv. uers. Secundo generalius, fallit tamen in feudo.

104 Septimo inferitur, quod uera est conclusio cōmuniter recepta, quā tradit Ant. de but. & Immol. post Immo in c. sciscitatus de rescript. & ibi Abb. & Fel. & Alex. in l. quidam consulebant col. v. uers. In quātum de re iud. Dec. in d. c. sciscitatus nu. 10. qui dicunt ualere processum iudicis ordinarij inhabilis, cuius inhabilitas non est occulta, quæ sententia uera est, (licet sit cōtraria ex diametro alteri cōmuni conclusioni ibid. per eos tradita, quæ per me proximē relata est in ij. illatione, & super quibus ego antea reliqui cogitandum) nunc dico uobis: utroq; casu ualere gesta ordinarij indigni electi per Principem etiam ignorantē, per hunc tex. amplius dico: q. ualebit processus, etiam si obijciatur inhabilitas à partibus, quia (ut sæpe dixi) habet uerum magistratū, & ueram iurisdictionem à Principe, nec ei auferri pōt à priuatis, sicut nec dari, ut in l. priuatorum C. de iur. om. iud. & non refert: utrum consentiant partes, uel dissentiant, ex quo iurisdictio non dependet ab eorum arbitrio, glo. in l. i. C. ubi de crim. agi oportet. & ex quo toleratur à Principe, ab alijs est etiam tolerandus, ut tradit Bal. in d. l. ij. col. antepen. nu. 73. uers. Nunc de quinto C. de seruit. & aqua. pro quo facit id quod tradit Immo. in c. transmissum de election. dum ait ordinario existenti

COMMENTARIA

in quasi possessione iuris superiore sciente & patiente nil posse opponi à subditis, nec exquiri ab eo titulus sue possessionis, quia nō pertinet ad subditos, uentilare factum superioris, quod etiam hoc loco probat Bald. in iij. col. licet dicat (& malè) hanc regulam fallere in seruitute, nam secundum eum hæc expositio opponi potest, quam sententiam etiā probat Abb. in d. c. sciscitatus col. iij. in fin. & Fel. clarius ibid. col. iij. c.º princ. in v. limit. & in iij. col. in princ. nu. 5 sed cōmunis opinio est in cōtrarium, ut nec etiam seruitus possit obijci ordinario à partibus, & obiecta non adimere iurisdictionē, ut per Imol. & alios in d. c. sciscitatus, quæ opinio cōmuniter recepta uera est, poterit tamē à maiore magistratu hic deijci ab officio, ut indignus, & plecti ut in l. ij. C. si seruus uel libert. ad decurio. aspira lib. x.

105 Infertur etiam octauo q. ualuit sententia lata à seruo Iudice, dum in libertate moraretur, licet postea detegatur seruitus; l. ij. C. de sent. quod sine dubio procedit quando datus est Iudex à Principe; uel à populo qui talia potest etiam seruo decernere, ut hic ait text. sed in inferiori magis est dubium, & nō potest negari quin ualeat, quia habemus textū expressum in d. l. ij. qui ait ualere sententiam Iudicis à magistratu dati, licet ille Iudex postea in seruitutem depulsus fuerit, dummodo tempore quo datus est Iudex, in libertate moraretur, ego soleo dicere, q. ibi Iudex ille erat liber, sed postea depulsus est in seruitutem ex noua causa, & ita ibi sentit glo. potest etiam dici, q. ex quo iudicādi necessitas est onus seu munus, l. pen. §. iudicandi ff. de mun. & honor. ad id coguntur inuiti, qui pro ciuibus se gerūt, & sic ex legis dispo-

IN L. BARB.

44

sitione ministerio magistratus datur Iudex.

106 Nono infertur q. ualent gesta Barbarij etiā respectu pupilli, licet Spec. in cōtrariū tenuerit in tit. de elect. §. v. uers. Quid si pup. quē alleg. & sequitur Anc. fr̄ac. in addit. Abb. in c. cū dilecta col. v. in c. c.º hoc i. si. Ego non potui inuenire hanc decisionem Spec. sed ut cū que sit, illa non est uera, quia ex quo est uerus Prætor, (ut dixi) ualent eius gesta quo ad omnes.

107 Infertur etiam quod ualebunt mero iure: non autem ex sola benignitate acta Barbarij, ex quo fuit uerus Prætor, licet indignus: quia indignitas non operatur acquisitionem inutilem, sed bene operatur, q. illi auferri debeat quod datum est, ut per Bald. in l. eam quam col. v. 1. nu. 18. uers. Item quidā & nu. 19. C. de fideicō. & sic poterit Barbarius iste à Principe, uel etiam à maiore magistratu tāquam indignus spoliari dignitate, uti indigno data. & plecti ut in l. ij. C. si ser. uel libert. ad decurio. aspi. & in l. pen. & fin. in uerb. spoliare & spoliatos C. qui milit. poss. uel non lib. xij. ex quo improbè eā affectus est, ut in l. non mutant C. de lib. caus. & q. priuatus sit: hic tenet Bald. in p.º lectu. col. iij. uers. Quid dicemus, idem Bald. in l. ij. col. fin. c.º fin. C. de seruit. & aq. quod non eueniret si cum eo dispensatum esset, quia si solutus est legibus, iam non debet molestari, nec debet illi auferri ius suum sine noua causa.

108 Infertur etiam: contra eum deberi ferri sententiam priuatiuam, non autem sufficit q. feratur declaratoria, in qua declaratur illum non fuisse Prætorem usq; ab initio, ut tenent omnes Doct. imo priuabitur & spoliabitur ut in d. l. fin. in uerb. spoliare, poterit etiam

COMMENTARIA

retineri in dignitate, si Principi placuerit, ut in d. l. fin. licet contrasentiat Bald. hic in ij. lectu. col. ij. in ij. not. uers. Secundo oppo. et ita tenet hic cōter Doct. & malc. Accedat pro mea opinione cōclusio cōmuniter approbata; q. priuatio non fit ipso iure, sed semper requiritur sententia priuatiua, nisi quando uerba sonant ipso iure, ut per Bald. in l. iubemus §. fin. C. de sacro. eccle. super quo uide latē Fel. in c. Rodulfus nu. 23. col. xv. uers. ex. Vltimo quia de rescript. latissimē Tiraquel. in l. si unq. in uerbo reuertatur fo 607. nu. 16. cum plurimis seq.

109 Eadem glo. in uerb. sanctus mouet aliam questionem, an in casu nostro Barbarius fuerit seruus durante prætura, & concludit hunc fuisse liberum: ex quo erat Prætor, eandem opinionem probant Iac. butriga & Bart. hic, quasi non potuerit esse Prætor sine libert. per text. in l. cum Prætor §. pen. ff. de iudi. & ideo dādo præturam populus; intelligitur etiam dare libertatem tanquam necessarium antecedens. l. ad rem mobilem, & l. ad legatum ff. de procurat. Ias. hic col. ij. c. med. uers. Tu ergo diligenter, facit text. in Auth. sed episcopalis. C. de epis. & cler. & in corpore unde sumitur in Auth. de sanctis epis. §. sed hæc quidem Ias. hic col. v. ante med. uers. Ad idem. quibus tamen respondetur negando q. libertas sit necessarium antecedens ad præturam, ut infra dicam latius, item q. dignitas episcopalis liberum efficit, quando scienter confertur, adducitur etiam tex. noster in uers. Sed & si sciisset, qui præcedentibus ad uersatur in facto sed non in iure: & sic diuersificat factum, sed idem ius seruatur, cum ergo ibi dicatur a populo sciente liberum factū esse: si illi fuisset decreta præ-

IN L. BARB.

45

tura, idem est in ignorante, hoc argumētum multum torquet Doct. super quo diu multumq. laborat Albe. Ias. reppōdet illa uerba sed & si debere implicare casum magis dubitabilē; iuxta glo. in l. q. si minor §. restitutio ff. de mino. & in l. illud ff. ad l. Aquil. Sed clarum est minus dubium esse: q. populus etiam sciens potest seruo dare libertatem: quam ignorans, per ea quæ tradit Alex. in l. quidam consulebant col. ij. ff. de re iudic. ideo in d. uers. Sed & si non determinatur casus præcedēs quoad libertatem, quod placet, ne tamen credas: illum uers. stare improprie, imo operatur respectu præturæ, ut idem sit in secundo quod in primo casu, sed respectu libertatis hoc non operatur, quia de libertate non fuit quæsitum in primo, ideo sequens determinatio non potest operari idem ius in eo: de quo non est quæsitum, erit ergo idem ius quoad præturam, sed quoad libertatem illud additur, & per se determinatur.

110 Contrariam sententiā q. imo Barbarius non fuerit liber; tenent hoc in loco Pet. Cyn. Iac. de rauē. Rix. Gul. de cun. Rayne. Bald. Albe. Fulg. Ias. & cōmuniter Doc. ut hic attestatur Ias. col. viij. uers. Cōtrariū. Pro qua opinione cōi mihi uidetur tex. hic in uers. Sed nihil, uerba. n. clarē ostendunt Barbarium fuisse uerum Prætorem secundum sententiā Pomponij, & illi durante prætura non obstitisse seruitutem, fuit ergo Prætor & seruus, alioqui si fuit liber, nō oportet dicere seruitutem nihil obstitisse, quis. n. hoc nescit, q. si non est seruus: illi non obstat seruitus? Aut ergo nos ludificat Pomp. aut uerum est q. Barbarius fuit seruus dum Prætor esset, & q. nihil obstitit seruitus, quo minus uera pæ-

COMMENTARIA

tura fungeretur, nam (ut dixi) si liber erat, non oportebat loqui de seruitute, nec quærere an obstiterit seruus, quæ non suberat, hoc. n. admodum infantile est & fatuum. Dum ergo ait seruitutem minimè impedimento fuisse, necessariò probat: in eodè magistratu seruū extitisse, quia priuatio præsupponit habitum l. decē ff. de verb. oblig. cū simil. & sic suberat seruitus, sed nō obstabat.

111 Secundo ad hanc sententiam probandam induco hunc eundem tex. in uers. Sed tamen uideamus, ubi Vlpianus loquitur: & ait, uideamus an seruus, quid latuit dignitate prætoria functus sit, quibus uerbis proculdubio constat: Barbarium omnino fuisse seruum durante magistratu, iam. n. designatus erat Prætor, iam multa gesserat (ut ibi patet) nihilominus Vlp. adhuc appellat illum seruum. Imo proponendo quæstionem: an functus sit dignitate prætoria, dubitandi occasionem capit, ex eo quod Barbarius erat seruus, nam si fuisset liber uanum erat quærere, an post creationem à populo factam, & libertatem assecutam, functus fuerit dignitate prætoria, hoc. n. indubitabile esset, & admodū ridiculū.

112 Præterea Vlpia. expressè quærit, an functus sit prætoria dignitate quid latuit seruus. i. eo ipso tempore quo latuit seruus; quo seruitus occulta erat, ponit ergo pro cōstanti quod erat seruus, alioqui si ponimus illū esse liberū, ineptissimè quæsiuit Vlpianus, an quid latuit seruus, prætoria dignitate functus sit. Idem uidetur exprimere hic tex. in uers. Cum populus, ubi reddendo rationem quare ualent gesta Barbarij, ait hoc ideo esse, quia Po. Ro. potuit etiam seruo decernere hanc potestatem, quod si de libero loquitur, dum uult ibi probare illum

IN L. BARB. 46

prætura functum esse, non debuit dicere quod seruo potuit decernere præturam, sed potius debuit dicere eam libero homini dedisse, & sic tollere scrupulum.

113 Deniq; in uers. Sed & si sciuisset (meo iudicio) inuitabiliter probatur hæc cōmunis sententia, ait. n. quod si populus sciuisset illum esse seruum, effecisset liberum, uult ergo dicere: ex quo nesciuit, liberum non effecit, remansit igitur seruus, & licet soleat dici uerba sed & si ponere casum diuersum, & idem ius (ut supra dictum est) tamen istud eo tēdit, ut intelligamus casum subsequenter determinari eodè iure, quo determinatus fuit casus præcedens, sed non è contra: ut casus præcedens determinetur à subsequenti, & maxime: si in subsequenti aliquid amplius quærat, & determinetur quàm in primo. sufficit. n. quod non contradicit primo, est igitur sensus: si sciuisset populus Barbarium seruū esse, illū etiam effecisset liberum, quasi dicat; non solum effecisset Prætorem, sed etiam liberum, & sic quodam prætura idem ius quod in primo casu determinatur, et sic quo ad libertatem etiam idem ius quod in prætura danda habet, sed nō sequitur, quod ergo in primo casu etiā libertas dari potuerit, imò contrarium sentit, & per hæc (meo iudicio) satis superq; remanet defenſata cōmunis cōclusio, quod Barbarius durante eius magistratu mansit seruus, confirmatur ex eo: quia licet populus haberet potestatem dandi libertatem, ut hic ait tex. tamen non dedit, ex quo hoc nō agebatur, ut ei daretur libertas. Barbarius. n. non petiit, nec populus dedit expressè, ideo nec etiam tacitè dedisse uidetur, ex quo ignorabat, per quo facit optimè tex. qui simili ratione utitur; in l. sed si hac §. patronum ff.

COMMENTARIA

de in ius uoc. ubi libertus ingenuo se per obreptionē ar-
rogandum dedit, quo casu (licet ualeat arrogatio) ta-
men nō efficiuntur ingenuus, quia inquit text. hoc ipso q. ce-
lat conditionem suam, non id actū uidetur; ut fuerit in-
genuus & sic ibi ab ignorante Principe, non est factus
ingenuus, quia hoc non agebatur, desecit. n. consensus, &
propterea nō confertur libertas l. obligationū substan-
tia ff. de act. & obl. l. nominis ff. si cer. pet. tra. lit. Bal. in
tract. de schisma, col. v. ij. in prin. uersic. Ex quib.

114. Facit etiam pre hac opinione tex. in l. ij. C. si
seru. uel liber. ad decur. aspi. ubi seruus ædilis per obre-
ptionem factus: punitur, ob curiæ dignitatem seruli
macula uiolatam, quod uerificari non posset, si ille liber
extitisset in magistratu, non. n. posset dici, q. liber existēs
uiolauerit dignitatē. i. magistratū seruli macula, tamen
dicit tex. q. eam uiolauit seruli macula, ideo fateri opor-
tet, q. extiterit, et durauerit seruus in magistratu.

115. Nec est nouum: q. seruus durante seruitute
interdum admittatur ad aliqua ciuilia officia, exemplum
est in l. mulierem §. fin. ff. de accusat. ubi permiffum est
seruis in causa annonæ accusationem publicam in situc-
re & l. si. c. si. ff. ad l. iul. de anno. Idē est in crimine l. se
maiestatis l. famosi ff. ad l. iul. maiest. & in l. iux. ff. de iu-
dic. Quibus in locis patet, seruos indulgētia admitti ad
publica iura exequenda durante nihilominus seruitute.

116. Ad idem facit tex. in l. pen. & fin. C. qui milit.
poss. uel non lib. xij. quibus in locis patet, q. si seruus alia
quis ad militiam uel ad dignitatem aliquam fuerit igno-
rante domino assumptus, postea cum certior de hac re
factus fuerit dominus, præfigitur ei terminus xxx. die-

IN .L. BARB.

47

rum ad curandum; q. seruus ille dignitate spoliatur, &
ipsi restituatur, quo tempore lapso, si dominus hæc face-
re neglexerit, seruus eximitur dominio domini, & effici-
tur ingenuus, patet ergo ibi, q. seruus ille ante negligen-
tiam domini dum in magistratu stetit, seruus semper
fuit, alioqui frustra diceret lex post negligētiā domini,
& sic post lapsum tempus, seruum spoliari dignitate, si
eam non habet, et eximeretur dominio, si seruus non est.

117. Idem colligi potest ex tex. in l. generali C. de
tab. lib. x. ubi seruus qui tabellionatus officium exercuit
uerberatus cōfiscatur, ergo erat seruus in officio tabella-
lionatus, alioqui non confiscaretur liber.

118. Deniq. hoc probat expressē tex. in l. non mu-
tant C. de lib. caus. ubi ait, q. honores gesti à seruo, ad
quos improbē & illicitē aspirauit, non mutant statum,
q. aut improbē aspirauerit ad honores celi. dō conditio
nem suam, patet ex tex. in l. ij. C. si seruus uel libert. ad
decurio. aspirau. lib. decimo.

119. Et ex his mihi uidetur in tuto collocata hæc
communis conclusio contra glo. & Bart. q. Barbarius
durante magistratu fuit seruus, ideo dominus poterit
uindicare seruum, cuius dominium non amisit, ut in l.
penu. & fin. C. qui milit. poss. Item poterit: & debe-
bit puniri more seruli, non autē tanq. liber, ob cōmissam
obreptionem, & sic confiscabitur ipse d. l. generalis C. de
tabul. & pecuniariam pēnā non sustinebit, quæ non cas-
dit in seruo l. eos accusare §. omnib. ff. de accusat.

120. Glo. in uerb. reprobati, tractat quæstionem
altissimam, an error cōmunis ius constituat, ex qua deim
de altera non minoris momenti descendit, hic à Doct. ori

COMENTARIA

bus pleno stylo tractata, an scilicet tabellio imaginarius possit conficere instrumenta, & facta an fidem faciant, glo. quo ad primam questionem concludit, q. communis error in facto ius constituit, cuius sententiam probant communiter Doct. de qua postea uidebimus. ego. n. contra-rium uerius esse existimo, & eam plenè tractare intendo. tamen prius discutiam questionem: de actis cõfectis ab imaginario tabellione, qua discussa, postea subijciam questionem de communi errore.

121 Offert se nobis altissima quæstio examinanda, an scilicet uires habeant instrumenta confecta ab imaginario tabellione (quem uulgo putatiuū notarium uocant) hoc est ab eo: qui uerè non est tabellio, tamen uulgo uerus tabellio existimatur, & ad eum confluit populus, tanq. ad uerum & legitimum tabellionem, hæc quæstio frequens est & utilis, & ferè ab omnibus Doct. tractata est, uarij uaria senserunt, crebrior tamen est opinio, quod uiribus non subsistant huiusmodi instrumenta, q. probat Spec. in tit. de inst. edi. §. restat uerfi. Et scias, nu. 24. & ibi 10. an. in addit. & Spec. in eo. §. uerfi. Illud autem, nu. 39. & Spec. in ti. de probatio. §. probare, uerfi. Verum, nu. 30. & in tit. de procura. §. ratione autem formæ nu. 1. uerfi. Non. n. & Mar. fili. præceptor 10. end. quem refert 10. An. in d. §. restat Hostien. in sum. in titu. de fid. instr. col. ij. Imol. in l. ad testium col. ij. in fin. nu. 10. ff. de testa & ibi Paulus cast. nu. 3. uerfi. Uè quæro, & ibi Bald. col. ij. uerfi. secundo. Bart. in l. Herennius ff. de decurion. & in l. actuarios C. de numerar. lib. xij. & Bal. in l. i. col. ij. nu. 12. C. de testam. & Ang. in consilio c. cxiii. col. ij. in fin. & col. sequen. nu. 3. & 4. & Alex.

IN .L. BARB.

48

in consi. c. xxxviii. col. ij. nu. 10. & nu. 12. & 13. & 15. & 16. & 18. uolum. primo, & ibi num. 22. ait hanc esse magis cõmunem opinionem. & Bal. hic in repet. col. vi. uerfi. Sed pone nu. 10. & 1a. hic col. 12. uerfi. Contraria ubi ait, hanc opinionem esse ueram & communem, & col. seq. uerfi. Pro ista, & hoc loco tenent magis cõmuniter Doct. eandem sententiã probat Lanfranc. de orian. in c. quoniam contra in uerb. instrumentorū productio-nes uerfi. Sed dubium, nu. 13. de probat. & magis cõmunem esse attestatur Dec. in d. c. i. col. v. nu. 16. de fid. instrum. & Simonet. in addit. ad Felyn. in d. c. i. pariter de communi attestatur, & Fel. (sibi contrarius præter morem suum) in c. fraternitatis col. ij. nu. 10. uerfi. Dicis tamen de hæret. & And. Tiraquel. in legibus cõnubialibus fol. 192. nu. 242. ubi ait crebriore suffragio suffultam esse hanc sententiam, & ibi multos enumerat hoc idem tenentes, rationes eorum potissimè sunt, q. is falsum com-mittit, ut in l. eos §. fin. ff. de fals. item q. solus Princeps cõfert tabellionatum, & nō usus priuatorum ut not. Inno. & alij in c. cum P. tabellio de fid. instrum. Item q. offici-um non probatur nisi per literas illud cõcernentes, l. i. C. de mand. Princip. & possessio cui ius refragatur, nihil prodest c. cum personæ de priuil. lib. vi. c. ad decimas de resit. spoli. eod. lib. quæ fundamenta latius infra deducen-tur, & exemplis & authoritatibus fulciantur.

122 Contrariam tamen sententiã q. imo adhiben-da sit fides huiusmodi instrumentis: ad commodum & ad utilitatem priuatorum, tenent non pauci summæ au-thoritatis uiri, præcipuè Azo. & Innoc. & Bart. & alij quos infra in calce conclusionis enumerabo. Quæ sen-

COMMENTARIA

tentia contra cōmunem magis mihi placet, cum legibus magis congruat, & sit benignior, & ideo in conflictu opinionum amplectenda. Primo igitur taciā fundamenta benignioris opinionis, quā secutus sum, & quia materia est utilis et frequens, aliquanto diffusius immorabor. Deinde fundata & comprobata hac conclusione contra cōmunem, eam legibus, rationibus, & auctoritatibus exornabo, mox ad fundamenta cōtrarię opinionis respondebo, ostendā autē ea sibi locum uēdicare in diuersis terminis. Demum recensebo Doct. qui opinionem contra cōmunem amplexi sunt, postremo federe distinctionis concordabo opiniones, & ostendam utraq; opinionem esse ueram, in diuersis tamen casibus. Deinde subijciam declarationes oportunas ad utraq; regulam, & si quis a me querat: pręsupposita utraq; opinione pro uera, cur magis uelim conclusionem constituere contra cōmunem, quam pro communi? Respondeo quodā secundum terminos propositę quęstionis nostrę, uerior est sententia communi contraria.

123 Pro hac opinione facit text. in l. si prius, in 2^a part. ff. de op. nou. nunc. inducendo prout inducit Alciat. in tract. pręsump. in 2^a regula c. i. uersi. Sed ista ubi est casus secundum Doct. q. agens negatoria cōtra reum contumacem, releuatur ab onere probandi, quod onus transfertur in reum contumacem, qui est in quasi possessione seruitutis, si igitur in pœnā contumacię cōpellitur reus probare, fateri oportet, q. si contumax nō fuisset, tutus fuisset ex illa quasi possessione seruitutis. Sic possessor iuris non tenetur probare titulum, in l. n. t. ligit illum tex. Alciat. in d. 2^a reg. ca. i. ex quo inferitur, q. eadem

IN L. BARB.

49

eadem ratione possessio tabellionatus, tueri debet possessorem, ut nō teneatur probare titulum seu priuilegium.

124 Pro eadem opinione facit text. in c. si iudex de sent. excommu. ubi est casus, q. qui clericus esse uulgo existimabatur, si captus fuerit a iudice laico, tradendus est iudici ecclesiastico, ut ipse inquirat an sit uerē clericus necne, & sic sola possessio clericatus prodest, licet clericatus a natura non sit, ad quod facit id quod tradit Bald. in l. non ignoras col. ij. nu. 7. uersi Queritur, & expreſſius nu. 1. c. fin. C. qui accus. non poss. q. in priuilegijs quę nemini nocent (ut sunt ordo sacer, & tabellionatus) pręsumitur pro possessore, ideo ibi inserti nu. 12. q. si quis est in quasi possessione legitimandi furios, ualebit spurij legitimatio ab eo facta, si nō existat proles legitima, & hoc loco ait las. col. xij. uersi tertio. priuilegium nemini nocens pręsumi ex sola possessione, & hoc sine dubio uerum est, quando non agitur principaliter de ipso priuilegio acquirendo seu usurpando, hoc est, non hoc agitur ut qs periret in tabellionatu, nec ut quasi tabellio honorem; aut officium; aut emolumentum assequatur, sed incidēter agere de priuilegio ipso ad alium finem, tunc n. sufficit possessio, ut inquit Bald. in l. ij. col. ij. nu. 11. C. de senten. & idem Bal. in d. l. non ignoras, nu. 10. & 11. C. qui acc. non poss. quęadmodum etiam si de dominio incidēter agatur, nō est necesse plene probari, sed ex sola possessione pręsumitur ut inquit Bart. in l. quidam in suo ff. de cond. inst. & q. in casu nostro quando agitur de fide danda instrumentis inter ipsos cōtrahentes, non ad cōmuni tabellionis, & sic quando non agitur principaliter de tabellionatu ipso, tenet expreſſe

G

COMMENTARIA

Bal. in cōsi. cxviiij uol. iij. & in d. l. ij. C. de sentent. alio-
qui facili pateret aditus & uia calumniandi, cum ple-
runq; difficillimum sit paribus ipsis ostendere alienum
priuilegium, quod penes eos non est, ut inquit Bald. in d.
cōsi. cxviii. & periret Fides multorum negotiorum,
& contractū, ut inquit Abb. in c. i. de fid. instrum.

125 Pro eadem opinione quod adhibenda sit fides
scripturis imaginarij tabellionis, uidetur tex. in Auth.
de tabell. §. pen. incip. si uerē Prætor ibi. Ipsi tamen do-
cumentis propter utilitatem contrahentium non infir-
mandis, ubi est casus: q. ualent gesta ab eo; qui non po-
tuit substitui, seu delegari à tabellione ad cōficiēda acta,
si tamen substitutus fuerit; ualebūt gesta, nec satisfacit
responsio las. ol. xij. uersi. Extra glo. dum ait illū sub-
stitutum fuisse notarium, & licet non esset deputatus ad
officiū, tamen (ex quo reputabatur idoneus cōcurren-
te publica utilitate) ualuerunt gesta, hoc nihil est, nam
satis est, q. erat inhabilis ad illud officiū, uel illegitimē
irrepperit ad illud lege etiam resistente, ideo ualere non
debuerunt, tanquam facta contra legem l. non dubium C.
de legibus.

126 Pro eadem opinione scilicet, ut ualeāt instru-
menta ab imaginario tabellione confecta, est glo. in l. si
solemnibus C. de fid. instrum. quæ dicit q. ille qui est in
possessione priuilegij, præsumitur habere priuilegium,
donec probetur contrarium, quod optimē facit ad quæ-
stionem nostram, ut eadem ratione; acta ualeant eius:
qui pro tabellione habetur, & tabellionatum exercet.
Respondetur imo cōmuniter teneri contrarium, hoc est
possessionem priuilegij nō releuare possessorē, per tex.

IN .L. BARB.

50

in c. cum personæ de priuileg. lib. vi. & in c. ad decimas
de resit. spoliat. eodem libro.

127 Ad idem facit id quod tradit Bald. in l. i. c. fi.
nu. 7. C. qui & aduersus quos. ubi ait, si quis publicē se ges-
sit pro Prætorē, uel Vicario, licet non appareat de ele-
ctione, tamen præsumitur magistratum habere, idemq;
est; si quis se gessit pro priore; uel consule mercatorum,
talisq; uulgo habitus sit, illud n. sufficit, scilicet, q. sit no-
torium. illum priorem consulem uel se gessisse, nec opor-
tet probari hæc: quæ sunt notoria. Ita in proposito
cum notarius publicē in conspectu populi exerceat offi-
cium; ualebunt instrumenta, nec oportebit probare ta-
bellionatum. Ad idem facit id quod tradit idem Bald.
in l. siue possidetis in 3^a oppo. C. de probat. ubi ait, illum
qui fuit antiquitus in possessione beneficij: sciente & pa-
tiente diocefano, præsumi institutum, nec posse molestari
super titulo.

128 Adducitur etiam pro hac opinione illud fun-
damentum commune, in ore omnium uersans, q. commu-
nis error facit ius: ut hic per omnes, sed ego non facio
fundamentum super hac re, quia teneo; q. cōmunis error
non facit ius, ut postea demonstrabo, ideo trāseo ad alia.

Ad idem facit id quod scribit Dec. in consil. cxviii.
nu. 2. ubi ait de quodam, qui steterat diu in pacifica pos-
sessione beneficij tanq. rector; fama publica cōcurrente,
non potuit molestari tanq. simoniacus, seu tanq. apostata-
ticus, & ibi multa allegat, quæ non recito, & magis in
proposu nostro scribit Alex. in consil. clxxxix. nu.
7. uol. vij. q. ex multitudine instrumentorum præsumpti-
uē dicitur esse probatus tabellionatus, saltem quando ap-

C O M M E N T A R I A

paret ipsum publicè habitum fuisse talem per decenniu.
 & ibi multos allegat idem tenentes, quos non refro.

129 Idem Bal. pro hac parte scribit in l. ad testiū
 col. v. ij. uerfi. in glo. sint. ff. de testam. g. eius qui nunquā
 fuit creatus tabellio, si publicè exercuit officium tabellio
 natus, ualent instrumenta præsumptiue, ob q̄ præsū-
 ptionem transfertur onus probandi in negantem tabella-
 lionatum, per tex. in c. uenient de uerb. sign. Ad idem
 facit id, quod scribit glo. cōmuniter approbata in c. per
 uenit in glo. si de empt. & uend. quæ alit̄ ex antiquitate
 t̄pis præsūmitur canonica īstitutio, et si nō appareat, p̄-
 bat Fel. in c. Albericus col. 2. numero 3. de testib.

130 Facit etiam q̄ scribit ipsemet Bald. in l. filius
 C. de pet. hered. & in l. siue C. de probat. ubi clericus ha-
 bere titulum præsūmitur ex diuturnitate tēporis, quod
 etiam probat Fely. in loco allegato nu. 4. & aduerte q̄
 hæc decisio non potest intelligi de tempore immemora-
 bili, alioqui clerico nunq̄ prodesset, quia uita hominis
 tamdiu non durat, ut sentit Fel. in c. cum dilectus in fi. de
 fid. instrum. & ibi tex. Hinc etiam dicimus; q̄ si lo-
 cus iamdiu in forma ecclesiæ constitutus sit, ibiq̄ per sa-
 cerdotem publicè sacra celebrantur, præsūmitur edifica-
 tus auctoritate Episcopi, licet non appareat de decreto
 Episcopi, ut scribit Fely. in loco allegato.

131 Idem Bal. in hoc propositio dicit in l. siue pos-
 fideatis C. de probat. q̄ qui longo tempore possedit bene-
 ficiū sciente & patente Episcopo, præsūmitur ritē ī-
 stitutus, idem tradit Fel. in c. sicut col. 2. v. ij. uerfi. Fallit
 tertio de re iudic. & Brun. in tract. de form. in articulo de
 probat. & præsumpt. form. in 4^a limit. uerficiu. tertio.

I N .L. B A R B.

51

132 Et hoc longum tempus intelligitur esse decenniu,
 ut tradunt Doct. in l. si filius C. de petit. hered. &
 probat Fel. in d. c. Albericus in fi. nu. 5. de testib. nisi in
 casu præiudicij tertij in quo requiritur tempus xxx.
 anno. ut per Fel. in loco allegato. Brun. in tract. de form.
 in articulo de probat. et præsumpt. form. ubi multa allegat,
 quandoq̄ tamen est arbitrarium. ut ibi per eundem. Fa-
 ciunt ea quæ tradit Ias. in l. sciendum ff. de uerb. oblig.
 ubi tenet ex diuturnitate temporis præsūmi solemnita-
 tem extrinsecam, & Brun. in tract. de form. in articulo de
 probat. & præsumpt. form. col. x. in 4^a limita.

133 Ad idem facit, quod tradit Ancha. in consilio
 CLXII. c^a si ubi ait q̄ si clericus possideret duas eccle-
 sias diu patiente superiore, præsūmitur facta unio, licet
 ipsa unio probari non possit, Anch. in consil. CLXII. c^a
 fin. Brun. in loco allegato. Ex quibus infertur eadem
 ratione, q̄ si quis diu tabellionatū exercuerit, & instrum-
 enta consecrerit, præsūmendum sit, q̄ uerè sit tabellio,
 & neganti incumbat onus probandi, & eius scripturis
 fides adhibenda sit.

134 Hanc opinionem irrefragabiliter probat tex.
 in c. cum dilectus de fid. instrum. ubi proponitur casus
 quo ex consuetudine loci adhibebatur fides scripturis
 cuiusdam regis, dicit ibi summus Pontifex si ita se habet
 consuetudo; securè id potest admittere & ibi glo. in uerb.
 approbata ait, notandum ex illo tex. q̄ consuetudo facit
 instrumentum authenticum, quod aliàs non erat, sic et
 consuetudo dat iurisdictionem alicui, qui aliàs habere
 nō potest, ut inquit ibi glo. idem de iurisdictione ait glo.
 uulgata in l. & quia ff. de iur. om. iud. & glo. in l. uiros

COMMENTARIA

C. de diuers. offic. lib. xij. sic etiam uidemus q. consuetudo potest facere, ut plenè credatur libris mercatorum, uel argentariorum, & ualet huiusmodi consuetudo secundum Imol. & alios c. secundo de fid. instrum. idem tenet Bal. in l. comparationes col. iij. uers. Ego addo C. de fid. instrum. ubi ait ex forma statuti & ex consuetudine dari plenam fidem scripturæ, exemplum subiicit de scriptura sacerdotis, cui datur plena fides Venetijs, & ultra montes literis sigillo Episcopi obsignatis, ideo scribit Bald. in l. i. col. ij. nu. 5. uers. Sed quæro C. ad uelleian. consuetudinem facere ualere id, quod aliàs nõ ualeret, & q. per consuetudinem omittitur maior solemnitas, & minor in locum maioris subrogatur, & ibi defendit notarium, qui secundam consuetudinem scripserat nomina testium, scribit etiam Salic. in l. exēplo C. de probat. se obtinuisse dari fidem cuidam scripturæ, super quadam exactione manu publicani factæ, quæ carebat subscriptione notarij, contra tex. in l. fisco C. de conueniend. fisc. debit. lib. x. & hoc obtinuit, probādo q. ex cōsuetudine huiusmodi cautiones solutionis factæ ab officialibus, probabant absq. alia subscriptione, quod summopere notandum esse ait Fel. in c. ij. col. v. ij. n. 26. uers. Fallit quinto, de fid. instr.

135 Facit id q. tradit Abb. in c. ij. col. ij. in princ. nu. 4. uers. Quia sicut de probat. ubi ait q. consuetudo probationem inuvalidam facit ualidā, per tex. in d. c. cum dilectus in col. iij. uers. Concludo, nu. 6. latè Fely. in d. c. ij. col. iij. uers. Secunda conclusio, nu. 6. ubi multa allegat, & Dec. ibid. col. vi. uers. Circa primum num. 9. & Lanfranch. de orian. in c. quoniam contra in uerb. instrumentorum productionis nu. 9. uers. subiicit de probat.

IN L. BARB.

52

Tempus aut huius consuetudinis decennium est, nā tex. in d. c. cum dilectus de fid. instr. loquitur de consuetudine: quæ spatio x. annorum introducit, secundum glo. cōmuniter approbatam in l. de quibus ff. legib. faciūt ea quæ tradunt Doct. in l. si filius C. de petit. hered. & Fel. in c. Albericus in si. de testib. & Brun. in tract. de form. in articulo de probat. & præsumpt. form. in quarta limitat. uersicu. Prædicta restringuntur, & in terminis nostris hoc tenet Fely. in d. c. i. nu. 18. de probat. ubi ait, si quis multa fecit instrumenta, & longo tempore exercuit tabellionatū. puta x. annis, dari fidem eius instrumentis; secus si breui tpe: puta tribus annis tantū, alleg. Bald. in l. i. col. ij. uers. Pone quidam C. de fideicom.

136 Ex his concludo, danā esse fidem instrumentis imaginarij, & falsi tabellionis, qui uulgo creditur tabellio esse, & saltem decennium tabellionatum exercuit palam in cospectu populi ad eum confluentis, & præstatis fidem eius instrumentis; per tex. in d. c. cum dilectus de fid. instrumen. & quia incidenter tractatur de tabellionatu, ut dixi.

137 Obstare uidetur, q. tabellionatus non inest a natura, sed confertur a Principe: aut ab his quibus specialiter a Principe data est hæc potestas c. cum P. tabellio, ubi Abb. & alij not. de fid. instrum. & sic est de referuatis Principi, ut ibi tradit Abb. col. iij. in fin. & col. sequent. nu. 7. & Spec. in tit. de instrum. edit. §. restat. uers. Et scias, nu. 24. & Bald. in l. i. col. ij. in fin. & col. sequ. nu. 12. C. de testam. & Fel. in d. c. cum P. tabellio col. iij. uers. Decimo quæritur nu. 14. de fid. instrum. & Dec. in d. c. i. col. v. uers. Vndecimo, n. 16. eo. tit. & requiritur

COMMENTARIA

officij collatio, ut tradit Abb. in d. c. i. col. vi. in princ.

138 Ex hoc sequitur, quod cum tabellionatus à solo Principe tribuatur, et sit priuilegium, præsumptio est contra possessorem, concurrunt enim plures regulæ contra possessorem, nam possessio iuris cui obstat origina- rius seu primeus eius status, non releuat possessorem ab onere probandi, glo. est not. in l. sicut §. si queratur ff. si seruit uendi et Alex. in l. Titia col. ij. nu. 5. uers. in glo. fin. ff. solut. mat. item quando præsumptio est contra possessorem, ille non releuatur ab onere probandi, per tex. in c. ad decimas de restit. spoliat. in vi. ergo possessor priuilegij nõ est tutus ex huiusmodi possessione, sed tenetur probare titulum et priuilegium ipsum; tex. est et ibi Doct. in c. cum personæ de priuileg. lib. vi. et tra- dit Bald. in l. si solemnibus C. de fid. instrum. et super his fundamentis ualde innituntur Doct. quæ possunt co- lorari et confirmari multis exemplis, primo pro hac opinione facit quod tradit Bald. in l. i. C. de emācip. lib. ubi ait si quis per centum annos existimatus fuerit le- gitimus, cum tamen re uera esset spurius, nõ intelligitur præscripsisse legitimationem, alleg. glo. sing. in l. nemo ff. de usucap. proleg. et quod legitimitio nullo tēpore præscribatur, tenuit Bald. in l. nullo iusto col. ij. nu. iij. uers. Secundo C. de rei uendic. per illam glo. quam ibi singul. appellat. cuius rei illa est ratio, quia ius istud à solo Principe tribui potest, uel ab eo cui Princeps id cōcesserit, ut tradit Bal. in l. i. col. i. nu. 1. C. de iur. aur. annul. iura enim Principis ei reseruata, non præscribuntur nisi spa- tio centum annorum c. super quibusdam extra de uerb. sig. Bald. an d. l. i. col. ij. uers. Item nec nu. 4.

IN L. BARB. 53

139 Facit id quod tradit Franch. in d. c. cum per- sonæ §. fin. nu. 1. de priuileg. lib. vi. ubi ait, quod ab onere probandi exemptionem uel priuilegium, quasi possessio- nūquam releuat possessorem, dicit idem Franch. in eod. c. in §. q. si tales nu. 2. q. si possessio non sit adiuta titulo, et ius cōmune ei resistat, fiet executio contra possiden- tem. et in §. fin. eod. c. in ij. not. ait quod ordinarius uti pōt liberè iuris dictione sua; contra eum qui prætendit se exemptum ex sola præscriptione, donec præsumptio fuerit probata, etiam si ordinarius non sit in possessione superioritatis, subdit ibid. Anch. nu. 5. in xi. not. q. quā do possessio non est colorata aliquo titulo, si ei refraga- tur ius cōmune, præsumitur usurpata, ideo potest tur- bari et extrudi, quia possessio reprobata non releuat possessorem, et Bald. ait in l. si solēnibus nu. 1. C. de fid. instrum. priuilegium non probari per usum priuilegij; sed per titulum iustum, et ex hoc ibid. nu. 2. infert ad eū; qui diu existimatus est tabellio, qui tamen non poterat ostendere priuilegium, ut non sit tabellio. Idem tradit Alex. in cons. cxxxviii. col. iij. nu. 16 in uers. Confir- mantur uol. primo ubi ait, quod non releuat aliquem esse in possessione priuilegij sine autoritate Principis, id etiā tradit Dec. in c. i. col. v. in fin. nu. 16. de fid. instrum. in priuilegio enim nõ cadit præscriptio sine titulo saltem colorato, ideo allegans priuilegium sine titulo, allegat malā fidem, ut inquit Bald. an d. l. si solemnibus C. de fid. instrum. text. est in c. ad decimas de restit. spoliat.

140 Facit tex. in l. si qua per calumniā C. de epis. et cler. ubi clerici qui ex alienis regionibus in Urbem profisciscuntur, debēt uenire cum literis Episcopi, testi-

COMMENTARIA

ficantibus eos esse clericos, alioqui non habebuntur pro clericis. Facit quod tradit Gemin. in c. si iudex §. fin. de sentent. excōmun. lib. vi. quem refert Alciat. in tract. præsumpt. in ij. reg. cap. v. nu. 2. ubi ait q. Episcopus qui brædithæreditatem alicuius ad se pertinere; quia si sit clericus sine hærede, non sufficit si probet q. ille indutus sit habitu clericali, sed debet probare ueram ordinis collationem, ratio est (secundum Alciatum) quia hæc quasi possessio non releuat ab onere probandi, ex quo qualitas clericatus nõ inest homini à natura, et clericatum debere probari; tradit Innoc. in c. super his in fin. de accus. Abb. in c. bonæ el primo col. a. pen. de elect. Crauet. in conf. lxxxi. nu. 2. uol. i. et conf. c. l. nu. 1. eo uol. Dec. in d. c. i. col. v. in princ. nu. 16. de fid. instr.

141 Facit etiam quod traditur de eo: qui baptizatus reputatur ab omnibus, nam si quæstio baptismatis reficitur, baptizatum se esse probare debet c. cum adeo de rescript. c. ex literis de transact. Alciat. in tract. præsumpt. in ij. reg. c. iij. in fin. Facit etiam id quod tradit Alex. in conf. cxxviii. nu. 9. uol. i. ubi permulta concludit: legitimationem factam ab eo qui palam ab omnibus pro comite palatino habebatur, non ualere earatione: quia non constabat de priuilegio potestatis legitimandi, subdens q. licet ille legitimator plures alias legitimationes fecerit, tamen non sufficiunt, nisi constet de autoritate Principis, Idem Alex. in eod. cōf. nu. 10. adducit ad hoc propositū id: quod tradit Guido de sul. in l. decernimus C. de sac. eccle. ubi ait, priuilegia concessa per Manfredum filium Imperatoris licet cōmuni errore pro domino haberetur, nullius esse momenti, et eo

IN L. BARB.

54

dem modo dicit respondendum esse si quæatur: utrum ualeant instrumenta confecta à tabellione imaginario?

142 Præterea notarius usurpando sibi priuilegiū notariatus cōmittit falsum l. eos §. qui se ff. de fals. tradit Bald. in l. i. col. iij. in fin. nu. 12. C. de testam. ordinan. et propterea uidetur, non ualere huiusmodi gesta, ut per Bald. in loco alleg. per tex. in l. si aliquid C. de sceptor. lib. x. Tiraquel. in leg. cōnubial. l. xv. glo. ij. nu. 151. fol. 188. Sic etiam non ualent gesta à falso tutore, qui cōmuni errore uerus tutor reputabatur l. ij. ff. de eo qui pro tut. l. qui neque ff. de reb. eorum qui sub tutela sic etiam non ualet testamētum filijsam. uel seruis qui communi opinione iuris sui censebatur, ut ait Bald. in l. ij. in fin. C. de sentent. et Alex. in l. i. col. ij. uers. 1. ita legē sic extēsam C. de testam. idē Alex. in cōf. cxlvi. col. pen. uers. Non obstat etiam lib. vii. et Dec. in l. si emancipati col. iij. uers. et ad prædicta notandum est C. de collat. et Tiraquel. in legib. cōnubial. in l. xv. in glo. vi. nu. 141. fol. 189.

143 Sed oportet quod probetur priuilegium tabellionatus ex scripto, ut egregiè statuit Imperator in l. i. C. de mandat. princip. ubi ait Alex. eis fidem non esse dandam, qui asserunt se uenisse cum mādatis Principum, nisi mādatum ex scripto probauerint: qui tex. loquitur etiam de notario, dicamus ergo: q. si quis tabellionem se esse asseuerauerit, fides ei non sit adhibenda, et ita illum tex. ponderat Bald. in l. i. col. iij. c. fin. nu. 12. uers. Sexto C. de testam. et ibi ait officium nõ præsumi, nisi probetur per diploma, quod etiā tradit Tiraquel. in legib. cōnubial. lib. l. xv. in glo. vi. fol. 188. nu. 151. ideo cum

COMMENTARIA

fit data certa forma probandi, quasi possessio nihil operatur, ut per las. hic col. xiiij. uers. Secundo quia, & Ti. raquel. in loco allegato.

144. Ad idem adducitur tex. in l. Herennius ff. de decur. ubi ait lex. solam perceptionem salarii non officere notarium illum, cuius electio non rite facta est, subdit ibi glo. esse argumentum contra eos qui in ecclesiis non sunt recte constituti, & ibi infert Bart. q. licet probetur aliquae multa fecisse instrumenta, uti tabellionem, in hoc non esse probatum tabellionatum. Ad idem adducitur tex. in l. actuarios C. de nume. lib. xij. ubi ait lex. q. actuarij secundum consuetudinem antiquam sunt creati, & non alias sunt admittendi ad officium: q. si eos manus principalis sanxerit id est constituerit, subdit ibi Bart. q. si quis falso existimetur tabellio, non ualeant instrumenta ab eo confecta, & ipse qui hac facit plectitur, atq. hunc tex. non ob stare, quia loquitur de eo: qui quoad personam tantum est inhabilis, tamen habet creationem à Principe, secus est secundum cum quando creatio nulla interuenit, aut non rite facta, & ibi hoc late probat Alex. Facit text. in l. in his C. de diuers. offic. lib. xij. ibi nemo admittatur, nisi eum sacri scrinii probatoria consecrauit, & text. in l. probatorias eod. tit. ubi amplius desideratur q. exhibeantur originales literæ authenticæ, & manu Principis subscriptæ, adeo q. non sufficit exemplum.

145. His non obstantibus, teneo conclusionem supra firmatam contra communem, q. fides adhiberi debeat instrumentis imaginarij tabellionis, per ea quæ adduxi pro hac opinione. Allegata in contrarium tolluntur uni

IN L. BARB.

55

co uerbo, dico enim quod procedunt; quando tractatur de interesse & de comodo ipsius tabellionis. Ad tex. in c. ad decimas de restit. spoliat. responde: q. iam perderat possessionem, ideo ipsum non releuat, aliud est enim q. quis agat ad possessionem recuperandam; quam amiserit, aliud q. se tueatur ex possessione cui renititur. Tamen si possideret, recte exigere decimas à debito: ibus, & si fruereetur commodo possessionis. Ad tex. in c. cum persona de priuileg. lib. v. i. responde: q. possessio non prodest contra superiorem, potest enim ipse superior extrudere possessorem priuilegij, si cognouerit eum carere titulo, ita ibi Franch. tradit.

146. Ad glo. in l. sicuti §. sed si queratur ff. si seru. uendi. dic. ibi agi principaliter de seruitute & ad comodum possessoris. In casu nostro agitur incidenter, ideo sufficit possessio, per ea quæ tradit Bart. de dominio incidenter probando in l. quidam in suo ff. de condit. instit. & quando agitur de comodo ipsius possessoris, q. ipsi incumbat probatio, tradit Bal. in cons. cxviii. uol. iij. & de tabellionatu incidenter probando inter alios; q. sufficiat possessio, probat Bal. in l. ij. col. ij. nu. i. uer. Quero C. de sentent. & sentit in l. non ignoras col. iij. in fin. & col. seq. nu. i. C. qui accus. non poss.

147. Ad tex. in c. cum P. tabellio cum ibi not. per Inno. & alios de fid. instrum. Responde q. hic non agitur de usurpando tabellionatu, sed de dāda fide scripturis iam factis, iuxta text. in c. cum dilectus de fid. instrum. fateor enim; q. isti tabellioni si assereret se esse in tabellionatu, non proderit possessio ut in c. cum persona de priuileg. lib. v. i. cum simil. supra allegatis. Tamen quo

COMMENTARIA

ad ceteros; inter quos incidenter tantum ad alium finem tractatur de tabellionatu, proderit possessio tabellionatus, uel saltem consuetudo inducta à populo; ut dixi.

148 Ad text. in l. i. C. de mand. princip. cum simil. Responde illud procedere, quando quis uult admitti ab initio tanquam tabellio, uel officialis; quia tunc non debet ei credi, nisi ostendat diploma. Nos loquimur de iam admissio, & sic de existente in possessione saltem ex tacito consensu populi, & non agitur de eius comodo, nec principaliter de tabellionatu, ideo sufficit possessio diutina, ut dixi.

149 Ad l. eos in fin. ff. de fals. fateor q. committit falsum, & puniendus est ille, per illum text. & quod ibi not. Bart. & potest detrudi ex officio à Principe uel à Iudice; ut in l. fin. C. si seruus uel libert. ad decur. aspir. lib. x. & l. pen. & fin. C. qui milit. non poss. & l. generali C. de tab. lib. x. & in Auth. de tabellio. §. pen. tradit Bal. in l. ij. col. fin. nu. 85. uers. Confirmatur C. de seruitut. & aqu. & tradunt hic Doct.

150 Obstat huic conclusioni text. in c. super quibusdam & ibi glo. de uerb. signifi. ubi habetur: ea quæ sunt Principi reſeruata; minori tempore non præſcribi. q. si sit immemorabile, & antiquissimum; not. Bart. in l. si publicanus §. in uestigalib. ff. de publica. & Abb. in c. cum nobis col. ij. nu. 2. de præscript. Idem Abb. in c. cū contingat col. iij. in fi. nu. 14. & col. seq. de for. compet. Balb. in specie de tabellionatu in tract. de præſcriptionibus in 2. part. §. part. princip. in iij. quæst. concurrere etiam scientia & patientia superioris, ut per Abb. & Balb. in locis allegatis. Ideo non uidetur sine scrupulo

IN .L. BARB, 36

transire hæc conclusio per me firmata, q. lapso decennio adhibenda sit fides huiusmodi instrumentis, & hoc expressè determinat Fel. in d. c. cum dilectus nu. 36. uers. Prima declaratio, de fid. instrum. ubi ait: q. ex consuetudine ita demum danda est fides priuata scripturæ, ita q. habeatur pro instrumento si huiusmodi consuetudo ex immemorabili tempore introducta est, & dicit Bald. errare in d. l. i. C. ad Velle. ubi aliter sentit. Mouetur quia cōsuetudo quæ disponit circa reſeruata Principi, requirit tempus cuius initij memoria non exiſt per ſupradicta.

151 Sed ego dico ipsum Fel. errare, & text. in d. c. cum dilectus de fid. instrum. debere intelligi simpliciter de consuetudine, prout intelligunt Doct. & prout etiam ipſemet Fel. ſentit in d. c. cum dilectus in fin. & expressius in d. c. i. nu. 18. col. v. in princ. uers. Et loquuntur de fid. instrum. & probat text. ipſe in d. c. cum dilectus in uerb. cōsuetudo, maxime quia ibi agitur de fide danda scripturis Regis adhuc uiuentis, ideo non possumus intelligere tempus annorum centum interueniſſe ad introducendam illam consuetudinem, quia tandiu nō uixerat post pubertatem, ut etiam fatetur ipſe Fel. ibid. in fin. & est aduertendum. nam aliud est querere utrū iſte effectus fuerit tabellio per decem annos, & sic an præſcripſerit priuilegiū, aliud an detur fides eius scripturis iam factis lapſu decennij concurrente publica utilitate. Ideo dico conclusioni noſtræ non obſtare text. in d. c. super quibusdam.

152 Quia q. detur fides scripturæ; non est de re ſeruatis Principi. patet ex his quæ ſcribit Bald. in l. ne

COMMENTARIA

in arbitris in princ. C. de arbit. ubi aut scripturam personae privatae manu propria factam in actis coram iudice facere plenam fidem, perinde ac si facta esset à notario, quod etiam probat Lanfranch. de orian. in c. quoniam contra in uerb. instrumentorum productiones nu. 10. uers. Adde etiam de probat. Item scriptura sumpta ex archiuo publico; subsignata à custode archiuu plenam facit fidem, licet ille non sit notarius ut in Auth. ad haec C. de fid. instr. Idem tenet Bart. in Auth. si quis C. qui pot. in pign. hab. et est glo. sing. in c. cum causam de probat. & ibi Fel. col. iij. uers. in ea glo. nu. 7. & Lanfranch. in d. c. quoniam contra in uerb. instrumentorum productiones nu. 1. & ex est tex. in c. ad audien. i. de praescrip. & ibi Doct. praecipue Fel. col. iij. uers. Prima conclusio nu. 1. cum mult. sequ. ex quibus patet: q. datur fides scripturis aliquorum, qui tamen non sunt notarii.

153 Et sic aliud est quem esse notarium, aliud q. adhibeatur fides eius scripturis, potest n. adhiberi fides scripturis alicuius, qui tamen non est notarius, dico igitur huiusmodi consuetudinem non efficere notarium, & sic non confert tabellionatum, sed efficit ut detur fides scripturae privatae absq. subscriptione testium, quae alio qui requiritur ut in l. scripturas C. qui pot. in pign. hab. & per hoc tollitur scrupulus: resultans ex text. in c. super quibusdam de uerb. signi. Fateor. n. q. tam paruo tempore aliquis non praescribit tabellionatum, sed requiritur tempus cuius memoria non extet, per tex. in d. c. super quibusdam, & ita procedunt allegata in contrarium, sed dico haec breui spatio posse induci consuetudinem, q. adhibeatur fides alicui sine tabellionatu: per tex.

IN L. BARB. 57

tex. in d. c. cum dilectus, super alia quae adduxi.

154 Obstat etiam uidetur conclusioni nostrae id quod tradit Dec. in d. c. i. col. vi. in princ. in uers. Non obstat ratio Card. nu. 17. de fid. instrum. ubi ait tex. in d. c. cum dilectus procedere, quando consuetudo scienter inducta sit à populo, quod non euenit in casu nostro, in quo ignorat populus conditionem imaginarij tabellionis, & propterea non possumus dicere fuisse introductam consuetudinem secundum Dec.

155 Sed ego respondeo, consuetudinem posse introductam etiam per ignorantiam & per errorem, hoc dicit expresse tex. in l. quod non ratione in uerb. sed errore primum ff. de leg. & est aduertendum: errari tantum in qualitate hominis, quae non tollit consensum, ut tradit tex. in l. demonstratio falsa ff. de cond. & demonstrat. in corpore autem non erratur, nec erratur in effectu, id est in fide danda, populus. n. confluit ad illum certum hominem, & dat fidem scripturis illius certi hominis, & sic negari non potest; quoniam adsit consensus tacitus populi, qui sufficit ad inducendam consuetudinem. Nec obest ignorantia circa qualitatem hominis, quia est in arbitrio populi facere, ut etiam scripturae privatae detur fides, ideo adhibendo si tem. & per errorem, facit ualidam hanc scripturam, prout euenit in praeura Barbarij, & propterea ego existimo, lapso decennio adhiberi debere fidem huiusmodi scripturis, non quia ille effectus fuerit notarius, sed quia ex consuetudine hoc inductum est, facit id quod tradit Bal. in l. ij. co. iij. C. quae sit longa consuetudo ubi ait, si populus litiget per errorem coram in competenti iudice, per huiusmodi actus induci consuetudinem, & ita

COMMENTARIA

fit prorogatio iurisdictionis ex tacito consensu per errorem inducto quo etiam probat Abb. in c. si. co. xi. nu. 12. uers. Tertio requiritur, de consuet. Et ibi communiter Doct. quia hic non inest tantus error qui tollat consensum, ideo ualet consuetudo secundum eos.

156 Quo uero a tabellionatum ipsum dico ego: quia tunc ille non est adeptus, quemadmodum nec est rex ille de quo fit mentio in c. cum dilectus, de fid. instr. non est effectus notarius, licet eius scripturis fides adhuc habetur, sed dico: per tacitum consensum populi spatio x annorum tributa sui se auctoritatem publicam fidei scripturis imaginarij tabellionis, etiam per errorem: hoc est errando in qualitate hominis: non in corpore, nec in re ipsa, quemadmodum etiam populus contulit prelatum ram Barbario, et eius gesta consensu expresso conualidauit per errorem, ut in hac l. equiparantur autem expressus et tacitus consensus populi l. de quibus ff. de legib. imo hodie plus ualet consensus populi tacitus: quam expressus, cum hodie (secundum meam sententiam) populus subiectus Principi legem facere non possit, consuetudinem tamen introducere possit, ut ego late defendi contra communi opinionem Doct. in l. oēs populi ff. de iust. et iur.

157 Concludo itaque, quod imaginarius seu putatiuus tabellio si confecerit instrumenta multa et longo tempore officium tabellionatus exercuerit, et ita uulgo creditus fuerit idoneus et legitimus tabellio, adhuc benda erit fides huiusmodi instrumentis per eum confectis.

158 Hanc sententiam tenuit Inno. et Ant. de l. ut. et Card. in d. c. i. de fid. instrum. et ibi Anch. nu. 4. col. ij. uers. Quomodo autem, et Inno. in c. ueniens de uerbis

IN L. BARB.

58

gnifi. et Spec. in tit. de inst. edit. §. res. at. nu. 39 uersic. Debet ergo, Azo. in summa in tit. de fid. instr. uers. Osta uo nu. 10. Idem Spec. in tit. de probat. §. probare, uers. Verum licet nu. 30. et Bal. in c. ij. de fid. instrum. col. i. et Bar. hic col. si. et supra l. prox. et Alb. col. pen. et si ubi ait hanc opinionem de consuetudine obseruari, et Fulg. qui hanc partem dicit humaniorem, et Ang. in Auth. de tabellio, col. ij. in princ. et Ange. in cōsi. cxl. et 10 fab. in l. de test. §. sed cum aliquis, et Bal. in l. i. C. ad maced. et in Auth. quas actiones in fin. C. de sacro ecclē. Idem Bal. in l. ad testium col. ij. uers. Secundo casu ff. de testam. ubi ait, ex publica exercitatione officij transferri onus probandi in aduersarium, idem Baldus hanc opinionem probat, optime distinguendo in cōsil. cxviii. col. ij. lib. iij. Hostien. et But. in c. significauit de testib. Paul. de leant. in c. cum dilectus de fid. instrum. Bal. in l. si solemmibus C. de rei uendic. et in l. nō ignoras col. iij. C. qui accusari nō poss. Card. in cōsi. lxxvi. incip. D. Abb. sancti Benedicti, eadem opinionem probat Abb. et Fel. in d. c. i. col. v. uers. Et cum istis nu. 18. de fid. instrum. et ibid. Dec. col. vi uers. finaliter, nu. 17.

159 Ex quibus apparet: inter iuris canonici interpretes hanc esse crebriorem sententiam, tum ex iure iuratum, tum ex auctoritate defensorum: qui maxime sunt, et propterea hæc uidetur magis communis opinio, etiam iure ciuili, nam ad iudicandum: quæ sit communis opinio, non attenditur numerus, sed auctoritas Doct. et illa uidetur magis cōsis. q. Doct. maioris auctoritatis sequuntur, licet sint pauciores numero ut tradit Alex. in cōsil. cc. i. col. ij. nu. 6. uersic. Non obstat, etiam lib. v. ij. et 10. uersic.

COMMENTARIA

in sua syl. nupt. lib. v. c.º princ. fol. 181. col. iij. in fin. tamen si ex numero metimur cõmunes opiniones, saltem cõmunis erit inter canonistas, licet inter iuris ciuilib inter pretes frequentius itum sit in contrariam sententiam, tamen si recte & subtiliter considerentur dicta Doct. (licet rem non ita clare explicent, prout ego deduxi) plerique uidentur loqui, uel non præsupsposita longa quasi possessione tabellionatus, uel quando tractatur de cõmodo & utilitate tabellionis, uel quando tractatur principaliter de ipso tabellionatu, uel de usurpado & prescribendo tabellionatum, prout euidenter patet ex fin. lamen tis per eos adductis, semper. n. inculcant tabellionatum non inesse à natura, tabellionatum non prescribi, possessionem priuilegij possessorem non inuare, & alia huiusmodi, quæ multa uidimus supra, & his casibus ego non contradico, nec quisq. contradicit ex his: qui in humaniorem sententiam descenderunt.

160 Ideo facile cõcordari possunt opiniones; pro ut etiam concordat Abb. in d. c. i. col. v. in fin. uerfi. Ego credo: & col. seq. de fid. instrum. & melius Bald. in cõsil. cxviii. lib. iij. & sentit Inno. in c. nihil de election. ubi ait: si quæstio est cum ipso tabellione: puta quia ipse honorem aut officium petit tanq. tabellio, tunc probandum esse titulum, & probandum esse priuilegium. si uero quæstio est inter ipsos contrahentes, tunc (quia difficile est, q. ipsi exhibeant priuilegium quod penes ipsos non moratur) sufficet longa possessio si aliquas scripturas fecit in iudicio, nam censetur persona eius à iudice approbata arg. l. i. §. idem Pompon. ff. quod fals. tut. Idem est si multa fecit instrumenta, publiceq. habitus est pro

IN L. BARB.

99

tabellione, postea remittit in arbitrio Iudicis: ut ex indicij & coniecturis extimet: an fides sit danda necne, arg. l. non omnis §. à Barbaris ff. de re milit.

161 Idem Bald. in ij. col. num. 11. uersic. Quero quid si C. de sent. dicit si aliqua extant inditia pro nota rio (puta quia est descriptus in matricula) dabitur fides eius instrumentis, quia est præsumptio pro matricula: ut not. in Leos C. de off. mag. milit. Item si perseuerauit in longa possessione & longo exercitio tabellionatus ualent instrumenta, nam hoc casu agitur incidenter de officio inter partes ad alium finem, non principaliter, ideo ex longa possessione præsuntur titulus l. cū de in rem uers. ff. de usur. l. si quis diutino ff. si seruit. uendic. Ceterū si agatur de tabellionatu ipso usurpado: hæc nõ sufficiunt, quia tabellionatus nõ potest. acquiri per rerū naturam, sed ex sola authoritate Principis: ut ait Bald. in d. l. ij. col. ij. alleg. Inno. in c. cum P. tabellio de fid. instr. Ita procedit id: quod tradit idem Bald. in l. si solēnibus C. de fid. instr. ubi ait per usum non probari priuilegiū, sed per titulum, idest per authoritatem concedentis, uel longeuam consuetudinem, affirmatq. in priuilegijs non cadere præscriptionem, quia ille qui allegat priuilegiū, allegat malā fidem, nisi probet titulum, per tex. in c. ad decimas de resit. spolia. lib. vi. fatetur tamen; q. si titulus non esset usquequaq. sufficiens, reciperet supplementum à præscriptione.

162 Idem Bal. in l. non ignorat col. iij. nu. 11. C. qui accus. non poss. ait quasdam esse possessiones iurium, quæ sunt quasi conformes iuri communi, & tunc patet q. priuilegia iuri communi quando nemini nocent (puta

COMMENTARIA

ordo sacer, uel tabellionatus) quæ alteri non nocet, præsumitur pro possessore, ex quo infert ibid. nu. 12. q. si comes sacri palatii est in possessione creandi tabelliones, & legitimandi spurios, legitima prole non subsistente, ualebunt creationes, & legitimaciones ab eo factæ, se-
cus si priuilegium alteri noceat, puta exercendo iurisdictionem contentiosam, tunc. non præsumitur pro nuda possessione, subdit deinde, q. in factis multū antiquis, facilius præsumitur pro possessore propter difficultatē probationis, pro hoc facit id quod tradit Bart. in l. quidam in suo ff. de cond. insti. & Alex. in consilio ciii. nu. 10. uol. vij. q. quando dominium incidenter deducitur, probatur ex possessione, si uero principaliter deducatur, probandum est plene.

163 Conclusio sit itaq; secundum Azon. Innoc. & Bart. (qui fuerunt lumina legalis discipline) & sequaces, quos supra retulimus, adhiberi debere fidem instrumenti tabellionis imaginarij, seu putatiui, qui diu tabellionatus officium exercuit palam & in conspectu populi, & ad quem populus ipse confluere cōsueuit, quasi ad uerum & legitimū tabellionem, eiusq; scripturæ fidem adhibere consueuit, per ea quæ supra adduximus, declaranda tamen est multipliciter hæc conclusio, ne errare nos contingat.

164 In primis declaratur hæc conclusio, ut procedat sine dubio secundū multos, in eo: qui olim fuit notarius, postea clam exauthoratus fuit, tunc. n. si perfeueret in officio ex cōmuni errore, ualebunt gesta, quia habuit initium ualidum, per glo. in Auth. de tabell. §. p. ita dicit Bald. in d. l. i. col. iij. in princ. nu. 12. C. de testam.

IN L. BARB.

60

& ante eum 10 An. in addit. ad Spec. in titu. de insti. edit. in §. restat in uersi Et scias. nu. 24. Pau. castr. in l. ad testium §. i. nu. 3 ff. de test. Bal. in l. ij. col. si. nu. 83. uersi. Nunc de octauo C. de seruit. & aqu. & remanent adhuc quædam pristini officij reliquiæ, ut ibid. ait Bal. nu. 84. & ibi Barb. in addition. & Alex. in consil. cxxxviii. col. vij. num. 19 uol. 1. ubi ait si prælatus uel notarius post electionem commississet delictum, per quod ueniat exauthorandus, & ita exauthoratus sit, ualent gesta ab eo concurrente communi errore, & publica autoritate per glo. in d. Auth. de tabellio §. pen. & ibid. subdit nu. 20 non ualere gesta ab aliquo qui caruit titulo, secus est si habuit titulum à superiore, & postea incidat clam seu secretò in pœnam priuationis, nam nihilominus ualent gesta ab eo quādiu toleratur, quia ius ē possidet & qui authore Prætoris possidet l. ius ē ff. de acquir. posse. Fely in c. fraternitatis nu. 10. col. ij. uersi. Fallit quarto de heret. ubi multa allegat.

165 Bal. in l. ij. col. ij. in prin. nu. 14. uers. Quid dicet C. de sentent. ubi ait, quendam Episcopum cōdemnas-
se de falso notarium in camera secretò, ad quem tamen confluebant omnes si ut antea; ignorantes sententiam latam fuisse, ibiq; concludit ualere huiusmodi instrumenta idem Bald. in l. i. col. fin. nu. 11. uers. Idem in quolibet C. de iur. & fact. ign. ubi ait illam glo. esse sing. quam etiam uocat sing. in d. l. ij. C. de sent. idem tradit Bald. in l. i. uerbis, la secund. §. sanè col. ij. nu. 2. C. de sacro. eccl. uers. Quædam & de priuato ex sententia legis occulte idem tenet Bald. in d. §. sanè nu. 2. uersi. Adde tamen, & de priuato occulte etiam à Iudice q. ualeant gesta, &

COMMENTARIA

net idem Bal. in l. ad testum §. i. col. ij. uers. Primo casu ff. de testam. remanēt enim quædam reliquæ, ut ibi per eum in uers. Quæro. Bal. in l. ij. col. iij. in princ. nu. 14. C. de sente. Idem tenet, secus si palam, ut ibi per Bald. & idem Bal. in l. i. col. iij. nu. 12. C. de testam. idem Bald. in l. ij. col. fin. nu. 84. C. de serui. & aq. quia secundum eum remanent reliquæ quædam pristini officij (ut dictum est) & hæc non est noua possessio sed eadē antiqua persēuerata & continuata.

156 Hoc tamen limitat Bald. in l. nihil uers. Et per hoc, nu. 2. C. de uindict. libert. nō procedere in casu, quō notarius ipse notam habeat sententiā priuatoriam, & fortē proficiscatur in longinquas regiones, ubi sententiæ notitia non habetur, ibiq; incipiat se pro notario gerere, & instrumenta conficere, hoc casu (inquit Bal. in loco allegato) huiusmodi instrumenta à notario qui de falso damnatus est confecta (licet pro idoneo publicè reputetur) non ualebunt, respondet ad glo. in d. Auth. de tabellio §. pen. q. loquitur de damnato à lege. Idē prosequitur Fel. in d. c. fraternitatis col. ij. nu. 10. de hæret. & meliorem rationem adducit, quia scilicet ex eius dolo & asseueratione causata est cōmunis opinio, ut per Fel. in loco alleg. qui est sibi contrarius, p̄ter morē suū.

167 Ego considero: magis esse inhabilem eum, qui iam damnatus est, ut in l. si aliquid C. de suscepto lib. x. q. qui nunq̄ fuit notarius, hic si creatur; erit notarius per ea quæ not. Doct. in c. cum P. tabellio de fid. instrum. Ille non potest esse, etiam si impetret rescriptum à Principe d. l. si aliquid ergo multo magis debent ualere gesta à primo quàm à secundo. Et glo. in Auth. de tabellio.

IN L. BARB. 61

in uerb. documētus i qua se fūd. it Doct. hoc nō probat, nā loquitur de uero notario, q. propter aliquā cauam amittit administrationē officij, utrū p̄terita instrumenta irritantur, et dicit q. nō; ex quo semel ualuerūt cū uerē esset notarius, et amissio officij respiciat futurū, alioq̄ esset cōtra tex. in d. l. si aliquid ubi dānatus si reportat rescriptū, nil proficit, nec pōt. exercere notariatū ergo multo minus ex tacito cōsensu seu cōmuni errore id potest.

168 Facit id q. tradit Bal. in l. nihil nu. 2. col. ij. C. de uindict. libert. ubi ait q. tabellio exauthoratus, nō pōt. rursus creari tabellio à Comite Palatino, & subdit q. si is profectus est in exterarū regiones, ubi cōdemnationis notitia nō habebatur, ibiq; instrumenta multa fecerit, ea uires nō habebūt quia est penitus falsus tabellio. Idē probat las. hic col. xv. in fin. uers. Illud etiā not. ideo si publicè fuerit exauthoratus, nūq̄ resitui pōt. in possessionē tabellionatus, ut ait Bald. in loco alleg. & las. idē tradit hoc in loco col. xvi. in fin. uers. Illud est not.

169 Pro cōcordia pōt. distinguī inter eū q. nō solū priuatus est iure officij; sed etiā amatus & deiectus à possessione, & eū q. priuatus remāsit, & p̄seuerauit in possessione. hoc ultimo casu ualēt gesta propter pristinas reliquias & p̄seueratā possessionē, secūdo casu non ualēt, ut per Bal. hic col. vi. nu. 10. uers. Sed pone. Idē Bal. in l. i. col. iij. nu. 12. C. de testam. & in l. ij. nu. 14. C. de sent. uide q. dicā isra. i art. à cōis error faciat ius in tertia declaratione.

170 Declaratur secundo ut multo magis procedat in eo; qui nondum priuatus est tabellionatus, licet indignus sit; nam quamdiu toleratur; ualent gesta ab eo,

COMMENTARIA

ut scribit Bald. in d. l. i. col. iij. in princ. uers. Tercio casu C. de testam. Alex. in cons. 138. col. pen. num. 18. uol. bri. Bal. in l. i. col. iij. nu. 12. uers. Tercio casu C. de testam. ubi ait: q. antequam deponatur ualent instrumenta quaecumq. si uel officij pretextu, omnia enim tolerantur propter officium quod administrat, donec in eum lata sit sententia amotionis, uel ex auctoratus sit, etiam si ipso iure sit amotus a lege occulte; non secuta declaratione iudicis, Bald. in l. i. ubi mus la ij. §. sane nu. 2. col. ij. C. de sacro. eccle. & in hoc omnes consentiunt.

171 Declaratur tertio ut procedat in eo, qui descriptus est & annotatus in matricula, ex hoc enim inducitur presumptio incorporatio simul et inuestitura, secundum Baldum in l. ij. col. ij. nu. 11. uers. Quero quid si C. de sentent. & interloc. iud. alleg. not. in l. eos C. de offi. magistr. milit. & hæc est uera & communis sententia secundum Ias. hic col. xv. in iij. limit. Idem tenet Ang. in cons. 61. x. nu. 3. ubi ait: per matriculam publicam ex archiuo tractam probari aliquem esse in possessione tabellionatus, & ex multitudine scripturarum ab eo confectarum & Moder. in addit. ad Specu. in tit. de inst. edit. §. restat uers. Et scias nu. 24. & Dec. in d. c. i. nu. 18. de fid. instrum. Hoc tenet multi, quos allegat Fel. in c. i. col. v. nu. 19. uers. An autem per matriculam C. de agent. in reb. lib. xij. scribit Dec. in d. c. i. nu. 18. q. matricula inducit presumptionem fundatam pro descripto, alleg. idē tenentes Sal. & Rom. in l. scriniarios C. de test. milit. & Bart. in l. petitione C. de aduoc. diuersi iudic. & ibi Alex. & Bart. in l. matriculam C. de agēt. in reb. lib. xij. eus si constet q. non sit notarius, tunc non prodest con-

IN L. BARB.

62

dictura matriculæ in claris, ut ibi per Dec. & sic concordentur opiniones.

172 Contrarium tenet Ant. de but. in d. c. i. quia secundum eum matricula non asserit antea factum esse, ergo non probat creationem præteritam, per not. in Aub. si quis in aliquo C. de eden. & per Inno. in c. quoniam contra de probatio. & ibi Fel. in v. conclusio. & hanc partem tuetur Fel. in d. c. i. nu. 19. de fid. instrum. q. per matriculam non probetur notarius tenuit 10. an. in addit. ad Specu. in tit. de inst. edit. §. restat uers. Et scias nu. 24. quia non facit notarium sed inuit factum esse, & quemadmodum sublati ex matricula sine culpa sua non desinit esse notarius, ita etiam non efficitur notarius ex sola descriptione, ut ibi per 10. an. Idem tenet Fel. in c. i. de fid. instrum. & Alciat. in tract. de presumptione in iij. reg. cap. xv. iij. Concordari possunt opiniones secundum distinctionem Bald. in d. cons. cxv. iij. lib. iij. & in l. ij. C. de sentent. quod intelligit Fel. ibi non procedere, quando is præsens describeretur in matricula etiā illo præsentē a quo potuit fieri tabellio, nam tunc censetur creatus, durum est hoc; quod de tacita creatione dicitur, & dato esse ueram hanc decisionem; requiritur saltem, ut ille qui potest creare notarium, sciat illum non esse notarium, & q. contra dicendo possit impedire annotationem, alioqui scientia cum taciturnitate non inducit tacitum consensum iuxta glo. communiter approbatā in l. si Caius ff. de pigno. actio. & est doctrina Bart. cōmuniter approbata in l. qui dotis ff. solut. matrimo. & sic fortē non sufficiet scientia & taciturnitas Comitum Palatini.

COMMENTARIA

173 Prodest etiam alio casu annotatio in matricula facta, secundum Fel. ubi supra scilicet quando fit matricula de ipsa creatione. Præterea oportet ut exerceat officium, alias si destiterit: amittit quasi possessionem officij, Anch. conf. cccxiii. nu. 4. uers. Plus, nec gaudet priuilegio matriculorum: ut ait Bart. in l. scriniarios C. de testam. milit. per l. in honoribus §. i. ff. de uacat. mun. nec sufficit unicus actus, quæ conclusio uera est secundum Fel. in d. c. i. in his honoribus uel officijs, quæ ab alio dantur, uel illicitè assumuntur, tunc enim non sufficit unica exercitatio: ut per Bart. in l. legatis in fi. prin. ff. de legatis iij. et ita residit Fel. in d. c. i. nu. 19.

174 Declaratur quarto ut multo magis procedat in eo: qui habet titulum à superiore licet iniustum, puta quia ipse est inhabilis; hoc casu ualent instrumenta ab eo confecta, quia communis error iuncta autoritate superioris sustinet eius gesta, tradit Bald. in l. ij. col. fin. nu. 83. C. de seruit. et aqua: ubi ait si concurrat superioris autoritas; et communis error sufficere Bart. in l. actuarios C. de num. lib. x. Bald. hic et Ias. col. xiiij. Anch. in conf. cccxiii. col. ij. in fin. Paul. cast. in l. ad testium §. i. nu. 3. ff. de testam. Idem tenet Bald. in l. ad testium §. i. col. ij. uers. Secundo casu. de testam. ubi ait quidam quis fuit creatus tabellio, sed non ualuit creatio, ualere tamen instrumenta concurrente comuni errore, et tunc sufficit unicum instrumentum, secus si nunquam fuisset creatus: ut ibi per Bald. ita tradit Fel. in c. fraternitatis col. ij. nu. 10. de hæret.

175. Alex. in conf. 138. col. iij. nu. 10. uers. Ad l. Barbarius uol. i. ubi ait q. ideo ualuerunt gesta Barba

IN .L. BARB.

63

rii, quia interuenit creatio facta ab eo: qui remouere poterat inhabilitatem creati, si illud sciuiisset, idem dicit in eod. cons. uol. v. nu. 15. et nu. 16. col. v. in principi. uers. Ad idem, et nu. 18. uers. Idem tenuit, idem probat Ias. hic col. xiiij. uers. Istam conclusionem ubi multa adducit, ideo dicit Fel. in c. fraternitatis col. ij. nu. 10. uers. Fallit de hæret. q. si quis non esset nec unquam fuisset notarius: licet communiter haberetur pro notario, instrumenta ab eo confecta non ualere, secus (inquit) si haberet priuilegium ab habente potestatem, quanquam ipse esset inhabilis, quia communis error iuncta autoritate superioris facit ius, et hanc declarationem probant communiter Doct. idem ego puto quoad hoc ut ualeant instrumenta; etiam si populus non sit liber, et sic non habeat regalia, sufficit enim consuetudo c. cum dilectus de fid. instrum. quæ potest induci à populo etiam non libero, ut per Doct. in l. de quibus ff. de legib. et sic non propter errorem, sed propter potestatem populi, uel per consuetudinem tuor hanc declarationem.

176 Declaratur quinto procedere; quando hic imaginarius tabellio sciente et patiente superiore ingressus est possessionem, hoc enim sufficit secundum Ant. de but. in d. c. i. arg. tex. in c. consultationibus de iur. patron. Alex. in d. conf. cxxxviii. col. pen. uers. Et idem nu. 17. uol. primo ubi queritur: an ualeant gesta à quibusdam auditoribus legati, si non apparet de delegatione, erant tamen in quasi possessione delegationis, et concludit: q. si exercuerant iurisdictionem tanquam delegati, sciente et patiente ordinario, præsumitur delegatione precessisse, et tunc prodest communis error, et Sapp. in

COMMENTARIA

addit. ad Abb. sequitur hanc opinionem, & las. hic col. xliij. uers. Secundo, reputat hoc mirabile.

177 Sed Abb. ibid. col. v. c^a. fin. tenet contrarium, & ait se opinari: q. sola scientia & patientia superioris non profit, si posimodum cōstet de usurpatione officij, cum ex parte superioris non interuenerit aliquis actus dispositiuus, & certum sit requiri creationem seu collationem officij, et tex. notatū per glo. & Doct. in c. quia c^a de consang. & affi. facit tex. in c. ad decimas de rest. spoliat. Non obs. secundum eum tex. in d. c. consultationibus, quia loquitur de possessione quā quis bona fide adeptus est, ceterum si non constet de usurpatione, in dubio ualebunt instrumenta concurrente possessione, & publica existimatione, & dururnitate temporis, ex his n. pronuntitur habere titulum, nec est uersimile tandiu fuisse toleratum sine titulo secundum eum, alleg. tex. in c. illud de presumption. & quod ipse not. in c. cum ecc^a sutrina de causa poss. & proprietat.

178 Alio qui si contrarium teneremus, quam plurima instrumenta tractu temporis perirent, cū moriantur notarij, & perdantur priuilegia tabellionatus, et durum esset hęc omnia semper recensere, ita refutet Abb. in d. c. i. col. vi. faciunt ea quę dixi supra de annotato, & descripto in matricula sciente & patiente superiore in tertia declaratione.

179 Declaratur sexio procedere, quando instrumentum exhibetur in publica forma, & ei nemo contradicit, nec apparet in aliqua parte suspectum, si de longinqua regione asseratur, tunc ei fides adhibenda est, ita scribit Abb. in d. c. i. col. v. uers. si. Vnum, de fid. instrum.

IN L. BARB.

64

per text. in l. fin. C. de edict. diu. Adri. tollen. Idem ante eū tenet Io. an. in ad luto. ad Spec. in tit. de iur. iur. edit. §. restat in uers. Et scias nu. 24. in addit. incip. alii l. aut col. ij. c^a fin. & Gul. de can. in l. comparationes C. de fid. instrum. Idem tenet Las. in b. de orian. in c. quoniam cōtra in uerb. instrumentorum producciones uers. Que ro ubi nu. 12. ubi ait hanc esse certissimam sententiam, secus si cōradicente uel absente parte exhibeatur, ut ibi per eum. Idem probat Dec. in d. c. i. col. v. uers. Vnum tamen, nu. 19.

180 Quod temperat ipse ut procedat in leuibus, secus si de magno pręiudicio agatur, quia tūc non creditur, alleg. Butad. tenentem in d. c. i. & Card. in clea. q. iij. de procur. & Moder. in d. c. i. & Ball. in l. comparationes col. pen. C. de fid. instrum. qui tamen loquitur in casu quo negatur authoritas instrumenti ibi col. penult. nu. 14. adeo puto ueram sententiam esse Abb. quę est tribuore suffragio comprobata d. c. tamen nu. 19. attestatur cōtrariā cōmuni ex testimonio Salic. se l. fallitur.

181 Declaratur septimo procedere in antiquis, in his enim sufficit quasi possessio concurrente fama ut hic per las. col. xv. in uers. Tercio, Bald. hic col. xliij. Crauet. in tract. de antiq. temp. fo. 97. nu. 2. ubi ait: q. non est necessaria notariatus probatio: quando sumus in antiquis, dummodo concurrat aliquod adinuicem, puta fama, uel descriptio matricule, & quod in antiquis quo ad tertias personas datur fides: probat Ang. in cōf. c. cxlii. col. fin. nu. 4. sed in factis recentibus oportet docere de priuilegio tabellionatus, nec pro his usurpatio officij sine titulo puta triennio: ut per Bal. in d. c. i.

COMMENTARIA

col v. in princ. de fid. instrum. quando excedit memoriā hominum; ut per. Dec. ibid. nu. 17. ita procedit dictum Bald. in col 4. nu. 12. C. de testam. nec parit effectum iuris c. ad decimas de resit. spol. lib. v. l. nec improba C. de probat. Anch. in d. conf. c. cxiii. nu. liij. et actori incumbit onus probandi, cum asserat factum et solemnitate l. actor C. de probat. nec prodest possessio officij, cum præsumptio sit pro aduersario, ideo qui possidet probat; l. siue C. de probat. c. ex literis de probat. et q. in antiquis detur fides, probat Bald. in l. comparationes col. pen. uers. Sed ista nu. 14. C. de fid. instrum. ubi Barb. in addit. dicit; per samam probari notariatū, quod etiam tradit Bald. in Auth. quas actiones in fin. C. de sacro. eccle. et Dec. in cons. xxx. col. ij. nu. 2. idem tenet Dec. in d. c. i. nu. 17. hanc conclusionem tenet Ias. hic col. xv. in ij. limit. alleg. Bald. hic idem tenentem et dicit idem Bald. in l. ij. col. ij. nu. 11. C. de sentent. q. quando quis fuit in longa quasi possessione tabellionatus; ualebunt instrumenta ab eo facta, quia incidenter quæriunt de tabellionatu. tradit idem Dec. in consi. xxxv. col. ij. nu. 3. ubi ait q. ad probandum aliquem fuisse notariū de antiquo, sola fama sufficit, alleg. Bald. in l. emancipatione C. de fid. instrum.

182 Hoc casu ego puto, q. intelligitur præsriptus tabellionatus, per ea quæ tradit Abb. in c. cum nobis de præsript, et in c. cum contingat de fo. compet. et Balb. in tract. præsript. in ij. part. v. partis præsript. q. iij. ita procedunt ea quæ tradit Crauet. in tract. de antiq. temp. §. uidimus fo. 98 nu. 3. usq; ad nu. 11 ubi concludit; q. spatio centum annorum præsimitur qualitas

notariatus

IN L. BARB.

notariatus, sed quid proderit ista præscriptio si iam mortuus sit tabellio ipse? dic q. nō potest probari contrarium, quia hoc tempus habet iura privilegij l. hōs iure §. ductus ff. de aq. quoniam est glo. in d. c. super quibus dā in uerb. memoria. nō heredes gaudebunt privilegij, quibus gaudet heredes notariorū ex statuto, q. nota.

183 Declaratur v. ij. ut non procedat; quando tabellionatus deducitur incidenter inter alios, quando est quæstio, secus est quando principaliter deducitur, uel ad utilitatem et cōmodum eius qui se gerit pro tabellione, puta quia usurpat sibi tabellionatum alijs re lamantibus, uel quia petit officium, seu honorem tanq. tabellio, tunc probandus est uiculus seu privilegium, ut ait Bald. in consi. cxviii. in prin. lib. tercio. sed si controuersia uersetur inter ipsos contrahentes tantum de ualiditate instrumentorum, tunc distinguit Bald. in d. consi. cxviii. col. ij. lib. 3. q. si possessio tabellionatus est recēs, nil prodest arg. tex. in l. si qua per calumniam C. de Epi. et cle. secus si sit longa possessio, alioquin facile subuenit propter fides instrumentorum mendacijs litigatorum, cum non facile sit litigatori exhibere alienum privilegium; quod penes se non est, hoc in casu dicitur quæri de tabellionatu incidenter ad alium finem, non autem principaliter et propterea sufficit possessio longa ut tradit Bald. in l. ij. col. ij. nu. 11. C. de sentent. et in l. non ignoras nu. 11. C. qui acc. non possit et quando dominum incidenter deducitur ex possessione probatur, ut ait Bar. in l. q. in suo ff. de condit. insti.

184 Amplius dicit Bar. in d. consi. cxviii. nu. 11. dicit si non sit longa possessio; si tamen multas possit

COMMENTARIA

fecit in iudicio presumitur tabellio, ex quo per Iudicem approbata est eius persona arg. l. i. §. idem Pompon. ff. quod sal. tut. maxime si is sit valde integrè existimatus, et publicè existimetur notarius, et actus quod plurimos exercuit, ex huiusmodi. n. coniecturis arbitrabitur Iudex fidem esse adhibendam: cum sufficiant coniecturae, ubi clare probationes haberi non possunt l. non omnis, §. à barbaris ff. de re milit. ita refidet Bald. in d. consilio. cxviii. dicens, per hanc distinctionem concordari omnia iura, eandem distinctionem sequuntur Moderni. in addit. ad Speculum in tit. de inst. edit. §. restat, uersiculo Et scias, num. 24.

185 Declaratur ix ut procedat: quando privilegium nemini nocet, tunc. n. uidetur iure cōmuni conforme, et ideo tunc possessio releuat privilegium secundum Bald. in l. non ignorat C. qui accu. non poss. col. iij. nu. 21. et ponit exemplum in tabellionis officio et in ordine sacro, presumitur. n. pro possessoribus, ex quo nemini hoc nocet, et hoc casu procedit glo. in l. si solemnibus C. de fid. instrum. secus est si privilegium alteri noceret exercendo iurisdictionem contentiosam, ut per Bald. in loco allegato, nisi quando agitur de modico præiudicio, ut inquit Bald. in d. l. non ignoras, nu. 11.

186 Tamen ego puto quod dūmodo agatur inter tertios, non cum tabellione ipso, et agatur incidenter de tabellionatu, instrumentis dabitur fides, non facta distinctione utrum agatur de magno an de modico præiudicio, per tex. in d. c. cum dilectus de fid. instrum. qui in distinctione loquitur.

187 Declaratur x. procedere in eo: qui erat hab

IN .L. BARB. 66

bilis et idoneus ad tabellionatum, huius enim instrumentis concurrente communi errore et longa possessio. ne fides adhibenda est, secus si fuisset inhabilis, puta quia servus; uel aliter inhabilis, ut tradit Ang. in l. generali per illum text. C. de tabula lib. x. et ibi dat practica, quando obijcitur contra instrumentum quod confectum fuit ab eo qui non erat tabellio, quomodo te tueri debeas, nam (inquit ille) debes articulare et probare, quod is à quo confectum est instrumentum eo tempore erat in quasi possessione tabellionatus, et pro notario habebatur ab omnibus eum cognoscentibus, et quod erat liber homo, et talis qui non prohibebatur esse tabellio, alioqui (secundum eum) non sufficit probare quasi possessionem cum communi errore Fel. in c. l. col. v. uersic. Item intelligitur nu. 18. de fid. instrum. subdens fortè, idem esse licet sit inhabilis is: à quo confecta dicuntur instrumenta, per rationem quam adducit Card. in consilio lxxxvi. ubi ait consuetudinem, et communè errorem posse scripturam efficere publicam et authenticam, Alexand. scribit in consil. lxxx. col. i. circa fin. nu. 3. et col. ij. uersiculo Quinimo nu. 4. lib. secundo, quod non valent gesta à spurio, licet pro notario legitimo haberetur, quia non erat idoneus ad notariatum.

188 Declaratur xi. procedere: dummodo multitudine scripturarum interueniat, et sic non sufficit unum aut duo confecisse instrumenta, sed oportet quod multa confecerit, et multa exhibeantur. Ita Ange. in consil. cxl. colum. i. Felyn. in dicto capitulo primo col. v. uersic. Et loquuntur nu. 18. de fid. instr. de quo etiam aliquid dixi supra in tertia declaratione in fin.

COMMENTARIA

189 Declaratur xij. ut procedat in dubio, secus si constet istum non esse notarium, quia in clavis non est opus coniecturis, ita determinat Bald. in l. ad testium col. ij. uersi. Secundo ff. de testam. et Abb. in d. c. i. col. v. in fine uersi. Ego credo de fid. instr. considera quia si scitur quod iste non est notarius, et nihilominus concurrat ad eum, quod multo magis inducitur consuetudo a populo sciente, quam ab ignorante, prout in alio proposito dicit Dec. in d. c. i. col. v. nu. 17. de fid. instrum. Ideo ego credo etiam hoc casu multo magis habere locum tex. in c. cum dilectus de fid. instrum. et ibi sciebat populus Regem illum non esse notarium, tamen inualuit consuetudo, ut daretur fides eius scripturis, decisio Baldi potest procedere ante decennium.

190 Declaratur xij. ut procedat in iam factis scripturis, secus in faciendis, facilius nam datur fides factis, quam futuris, ut per Alex. in cōf. cxiii. nu. 6. uolu. 4. et glo. in Auth. de tabellio in uerb. documentis §. penu. Ideo si oblietur notario, non poterit amplius instrumenta conficere, ut tradit Io. and. in addit. ad Spec. in tit. de instru. adit. §. restat uersi. Et scias, nu. 24. Expresse Bald. in l. i. col. iij. nu. 10. C. de testa. Ab. i. c. fraternit. nu. 3. de heret.

191 Ideo dicit Bald. in l. ij. c. fin. nu. 85. C. de seru. uitu. et aqua, hunc errorem communem alijs prodesse: non sibi, et quod detecta inhabilitate remouebitur Barbarius a prætura, facit tex. in l. ij. C. si seruus uel libertus ad decurionem aspirare lib. decimo, et l. fin. C. qui milita. non poss. ratio est; quia is non prescripsit tabellionatum, in quo prescribendo requiritur tempus immemorabile, per tex. in c. super quibusdam de uerb. signifi. ut supra uisum est, et ideo possessio reprobata hanc non

IN .L. BARB.

67

releuat. et hoc casu procedunt ea quæ supra dicta sunt de possessione priuilegij, et de possessione reprobata; cui repugnat originarius status, uel contra quod est presumptio iuris, quod non releuet possessorem, et hoc casu procedit: et uera est communis conclusio, et ad hoc tendunt omnia argumenta quæ pro communi adducuntur, pro hac declaratione faciunt ea quæ tradit Bald. in l. ij. col. fin. nu. 15. ubi ait, si notarius perdat officium tabellionatus, puta quia monachus effectus est: uel alia ratione, uetera instrumenta perficere potest, noua autem non potest inchoare, et quod in posterum nil agi possit inhabilitate comperta tradit Bal. in l. i. col. iij. nu. 10. C. de test.

192 Declaratur xij. procedere in instrumento aliunde apportato cui adiectæ sunt literæ testimoniales tunc non est probandus tabellionatus, sed datur fides instrumento, ut tradit Imol. in d. c. i. et ibi Fel. col. v. uersi. Et adde, nu. 18. de fid. instrum. Imo et sine eis de longinquo admittit, et 20. in summ. in Auth. de fid. instrum. nu. 8. Io. and. in add. ad Specul. titulo de inst. edit. §. restat uersi. Et scias, nu. 24. Dec. in d. c. i. nu. 19. de fid. instrum. ubi restringit quando est leuis præiudicij, ad id facit quod tradit Bald. in l. non ignoras C. qui accu. non poss. ubi ait quasi possessionem prodesse in his: quæ sunt leuis præiudicij, subdit Dec. quod ita se habet communis opinio, ideo practicitur; quod sunt literæ testimoniales, et tunc creditur, hanc limitationem tenet Ias. hic col. xij. c. fin. uersi. Secundo, et tenent communiter Doctores. et in practica eam seruari uidi, ut detur fides instrumento, cui adiectæ sunt literæ testimoniales, licet dicat Dec. in d. c. i. quod hæc opinio in puncto iuris non sit uera.

COMMENTARIA

193 Quintodecimo declaratur ut procedat in notario, qui ob delictum commissum in officio tabellionatus: de falso damnatus est, hoc enim casu non ualebunt instrumenta ab eo confecta, secus est si ex alia causa, de falso damnatus sit, tunc enim ualebunt, distinguendo ut per Bart. in l. e. lege ff. ad legem Iuliam repet. Abb. in capitulo fraternitatis col. i. circa fin. num. 3. et col. sequen. in princ. de heret. uide omnino Fely. ibi. col. i. nu. 4. et col. fin. ubi ponit conclusionem, quod notarius de falso damnatus non potest conficere instrumenta, et eam limitat decem modis: ibi omnino uide, quia notabiliter loquitur.

194 Superest ut de communi errore loquamur, de quo supra nos tractaturos polliciti sumus, in hoc articulo communis est conclusio fere omnium Docto. quod communis error facit ius, hocq; ex tex. nostro eliciunt, proponitur enim casus: in quo Barbarius seruus fuit assumptus ad praturam a populo ignorante, et nihilominus ualuerunt gesta ab eo; proinde ac si liber ac uere Prætor fuisset, ut inquit hoc in loco glo. in uerb. finitus; et in uerb. reprobari, idem tenet glo. in l. ab ea parte ff. de probat. expressius glo. in §. sed cum aliquis inst. de testamen. in uerb. omnium consensu, et glo. in l. i. in uerb. omnium C. de testament. glos. in l. ij. in uerb. libertate C. de sentent. et glo. in l. ij. in uerb. publice ff. ad macedon. et glo. in l. iij. §. fin. in uerb. usum ff. de suspelle. legat. et glo. in c. ad probandum in uerb. innotatus de sent. et re iudi. et glo. in c. sciscitatus in uerb. infamem de rescript. glos. in cap. consultationibus in uerb. credebatur de iur. pat. et glo. in cap. primo §. fin. in uerb.

IN L. BARB.

68

putaretur iij. q. vij. hanc eandem conclusionem probat Abb. in c. dudum il secondo, nu. 20 de elect. et in c. nihil col. vi. nu. 11 uersic. Et ut habeas eod. titu. Idem Abb. in c. cum dilecta col. v. in princ. nu. 10. de rescript. eandem opinionem tenent hoc in loco Bart. Bald. Ias. et ceteri Doct. rationem hic addit Bal. in secunda lect. nu. 7. quia q. quis sit habilis uel inhabilis, in iuris dispositione consistit, c. ab ea parte de probation. error autem iuris communis inhabilem reddit idoneum, ergo secundum ius facit. i. facit ualere gesta, quæ aliàs non ualerent etiam de iure, ut hic ait Bal. Eandem sententiam q. error communis ius constituat; tenet Bal. in l. i. in secundo notab. et col. iij. nu. 10. ff. de testam. et Alex. in l. quidam consuebant in fin. ff. de re iudi. et idem Bal. in l. ij. in princ. C. de sent. Alexand. in l. i. nu. 4. C. de testam. Imol. in cap. cum dilecta col. penul. nu. 9. de rescript. et ibi Abb. col. iij. num. 10. et in cap. nihil colum. vi. et vij. de election. Idem Abb. in c. gratum in fin. nu. 11. de offic. delegat. et in c. ad probandum col. ij. nu. 7. et col. sequent. nu. 11. de sent. et re iudi. et in c. consultationibus col. ij. num. 6. de iur. pat. et in c. 2. in fi. de præbit. non baptizat. Idem probat And. sic. in d. c. cum dilecta col. vi. num. 30. et 31. et ibi Fely. col. ij. nu. 3. uersic. Lex Barbarius, et in c. ad probandum col. ij. et iij. de rescriptis, et ita fere omnes tenent.

195 Pro hac opinione tam frequenti uidetur tex. expressus in l. ij. C. de sen. ubi ait lex. si Iudex a magistratu datus, dum in libertate moraretur, sententiam tulerit, ualebit sententia, licet Iudex ille postea in seruitutem coiectus fuerit, pro eadē opinione facit tex. in l. i. in fi. ff. de supel.

COMMENTARIA

leg. ubi cum per errorem Principis in argento relatum esset candellabrum argenteum: argenti esse uidetur, & error facit ius.

196 Pro eadem opinione uidetur tex. in l. i. C. de testam. ubi ait lex uiribus subsistere testamentum: in quo testis seruus interfuit. Qui tamen tempore conditi testamenti liber ab omnibus existimabatur, id etiam probat tex. in st. eod. titulo in §. sed cum aliquis, & ibi agitur de actu priuato, licet seruus aliter in testamento testis esse non possit l. qui testis §. seruus ff. de testa. & idem de teste alio uiuis laborante, puta si sit infamis, uel alijs non idoneus trahunt Bart. Bald. Cast. Ro. Alex. & recentiores & Bald. in l. ij. C. de secund. nupt. & glo. in l. cum lege in uerb. putant in fin. ff. de testa. q. singul. tradit Bald. in c. super eo. il primo de testib.

197 Ad idem est tex. in l. iij. ff. ad macedon. ubi si filiusfamilis qui quasi paterfamilis agebat, & contraheret, & à plerisque sui iuris esse putabatur, mutuum sumpserit: obligabitur, nec iuuabitur Velleiano, ex quibus uidetur probari, q. communis opinio de habilitate & legitimatione agentis quæ subest tempore quo actus geritur, operatur ut illud ualeat, perinde ac si uerè ille habilis esset & idoneus, nec obest q. postea detegatur eius inhabilitas. Ideo dixit Bald. in l. fin. §. necessitate col. iij. uersic. Ideo præcepta C. de bo. quæ lib. q. licet filiusfamilis alijs non possit stare in iudicio sine consensu patris, tamen si sui iuris cõmuniter habetur, ualebit q. ab eo in iudicio gestum fuerit, uel in inst. guarentigiato, quod habet uim iudicij. Ideo concludit Rot. decis. 456. in antiq. q. ualuit collatio sacerdotij facta ab Episcopo, qui erat in possessi-

IN L. BARR.

69

sione conferendi huiusmodi sacerdotium concurrente cõmuni opinione, licet ad alium iure proprietatis spectaret illud ius, & illa potestas.

198 Facit etiam quod tradit Bald. in l. i. in fi. nu. 7 C. qui & aduers. quos quod si quis se gesserit pro Praetore, uel uicario licet non constet de electione, præsumitur pro eo, subijcit idem esse in eo, qui se gessit pro consule, seu priore mercatorum, & ita uulgo creditus fuit. Faciunt ea quæ latè supra deduximus in fauorè tabellionis imaginarij, cuius instrumenta ualere defendimus per multa quæ hic non repeto, ad quod tamen addo: quod tradit glo. in c. decernimus in glo. fin. de sent. excommu. in glo. fin. ante fin. ubi ait ualere instrumenta confecta à notario excommunicato, qui tñ pro nō excommunicato publicè habebatur. & Tiraquel. in tract. de legib. connub. al. in l. xv in glo. ij. fil. 188. nu. 147. ubi plura allegat. Vbi etiam notabiliter defendit per multa idem And. Tiraquel. maxime fō. 189. nu. 155. q. ualeat contractus à muliere nupta, quæ tamen innupta uulgo esse existimabatur, & quasi innupta agebat, & contraheret ut ibi per eum, nisi in præiudicium mariti ut ibi per eundem nu. 156.

199 Ad idem facit id quod hoc in loco tradit Bart. in fi. q. si iudex excommunicatus qui pro non excommunicato habebatur, tulerit sententiā, ualebit sententiā, ualebit & alia gesta per eū, quod etiam repetit idē Bart. in l. ij. & ibi Bald. C. de sent. & probat hoc in loco Ias. col. xv. uers. Successiue, quod procedit dūmodo excommunicatio secretò lata fuerit, ut ibi per eos, & per tex. in c. ad probandū de re iudic. & ibi omnes Doct.

COMMENTARIA

200 Ad idem facit id quod tradit idem Ias. hoc in loco col. xv. uers. Secundo limita. ubi ait; si quis cōfessus fuerit peccata sua ei qui cōmuniter à uulgo sacerdos esse credebatur (cum tamen re uera non esset sacerdos) ualebit cōfessio, & absolutio, allegat glo. not. secundum eum hoc dicentem in c. dudum in uerb. deceptæ, & ibi Innoc. & alij de elect.

201 Facit & quod tradit Bald. in l. non mutant C. de lib. caus. ubi ait: quemadmodum ualuerūt gesta à Barbario, eadem ratione & multo magis ualebūt etiā gesta ab inhabili ad summum pontificatum assūpto, exemplificat hic Ias. col. xv. uers. Primo istam, in muliere illa: quæ errore Cardinalium olim euecta est ad pontificatum, & ait gesta ab ea ualere in prophanis. Multa alia huiusmodi exēpla, & similes decisiones in medium proferri possēt, quæ in locis allegatis coaceruāt Doct. quas cōmemorare magis laboriosum est q̃ subtile; iuxta glo. magnam in fi. in l. in honorarijs ff. de action. & obligat. & adeo recepta est, & creberrimo suffragio Doctorum suffulta & comprobata: ut quodammodo nefas uideatur ab ea dissentire.

202 Tamen quia in scholis nō quid alij senserint, sed quod uerius est spectari oportet, & cuncta ratione agēda sunt nō auctoritate, uidemus. n. quotidie opinionēs mutari, & ueteres aboleri, & nouas recipi, ut inquit Ias. in l. uēditores ff. de uerb. oblig. imo non dubitauit scribere August. de arim. in addit. ad Ang. in tract. malef. in glo. incip. cōparēt dicti inquisiti: & cōsententur totum in princ. nu. 3. q. nos hodie multa habemus singulissima, quæ antiquis Doct. erāt ignota, & (ut inquit

IN L. BARB.

70

Curt. in rep. l. admonēdi col. lxxv. uers. xxxiiii.) quotidie in nobis generatur noui intellectus, & meditatio: nes, quæ antiquos latuerūt, hic Alb. in proem. C. incip. quoniā col. iij. ait Deum multa prudētibus ignota atq; occulta esse uoluisse, quæ tñ paruulis patefecit, seu reuelauit. Quāobrem ueritatis amore, quæ omnibus rebus p̃ferēda est l. cum ita legatum in fi. ff. de cōd. & demonstr. l. unic. C. de dedit. liberta. tollē. Cagnol. in l. unic. §. si nu. 17. ff. si quis iusdā. nō obīep. & magnorum uirorum exemplo, & p̃cipue ad aperīendam & demonstrādam ueritatem, iuxta ingenij uires (qualescūq; sint) me cōuertam, quod summorum uirorum exēplo me facturum sciatis uelim, p̃cipue Labconis qui in l. ij. §. pe. ff. de orig. iu. laudatur; eo q. nō semper perseuerauit in his: quæ à maioribus suis sibi tradita fuerāt, sed recto iudicio quædā innouauit, quod & Gallum famosissimū Iuriscōsultum fecisse cōpertum habemus l. gallus, & ibi Doct. ff. de lib. & posthum. quod & Hosien. (uir in disciplina nostra clarissimus) se plerūq; fecitasse scribit in summa in tit. de testib. cog. in §. in quibus, ea scilicet ratione; quia (ut ipse ait) seniores sepe mētūtūtur, nō sum tñ tāta audaciæ ut uos hortari uelim in ferēdis sentētijs; aut respōsis dādis recedere ab opinionibus cōi suffragio cōprobatīs et lōgo usu rēceptis, cōtra ea quæ latē tradūt Fel. et De. in c. i. c. fi. de cōstit. & latius Io. neu. in syl. nup. lib. i. per totū, sed hæc quæ hodie dicturus sum ita uobis insinuo, ut ceteris q. feliciore ingenio sūnt p̃diti: ansam & occasionē cogitādi p̃æbeā, ac iter aperīā ad nouas quādoq; opinionēs, rōne duce tuēdas, et cōprobādas, ac in usū (si fieri poterit) cū à plerisq; approbatæ fuerūt, recipiēdas.

COMMENTARIA

203 Ad institutum reuertendo, mihi uidetur contrariam sententiam esse ueriores, scilicet quod communis error non constituat ius. Hanc eandem sententiam, quam ego sequutus sum, probat glo. in c. i. in uerb. putaretur in fin. ij. q. vij. ubi ait q. non ualisset sententia ferui qui pro libero habebatur, nisi fuisset confirmata à Principe. Hoc item uidetur sentire glo. in l. quod non ratione c. fin. ff. de legib. ubi ait populum errantem non facere consuetudinem, quia in consuetudine introducere necessarius est consensus populi, errando autem non consentit populus ideo per errorem populi non introductur consuetudo, ut ibi sentit glo. et tradit Dec. in c. i. col. vi. in princ. in uers. Non obstat, et per consequens error populi non facit ius. Abb. uacillauit in c. Ad probandum de re iud. et sentiens rei difficultatem: ait se ualde dubitare de huiusmodi conclusione, tamen postea (non ausus sententiam tam pertinaciter ab omnibus tot seculis defensam improbare) cum ceteris transit.

204 Pro hac eadem opinione q. error communis ius non constituat, optime facit text. in §. sed cum aliquis induit. de testam. supra alleg. pro communi, quem text. ego contra communem retorqueo, mihi uidetur q. expressè ibi probetur mea sententia per locum à speciali, ait enim text. q. cum adhibitus fuisset testis in testamento qui tempore testamenti faciendi liber existimabatur, postea seruus apparuisset, diuus Adrianus Catoni, et postea diui Seuerus et Antoninus rescripserunt: subuenire se ex sua liberalitate testamento, ut perinde firmum sit: ac si testis ille liber fuisset, apparet ergo q. non mero iure, sed ex liberalitate Imperatoris id est ex indulgentia

IN L. BARB.

71

tia, et ex iure speciali conseruatum fuit testamentum, et ita illam tex. intelligendum esse. ibi late defendit 104. Fabius ergo communis est in contrarium. et sic regulariter error communis non facit ius.

205 Ad idem facit tex. in l. sed si hac §. patronum ff. de in ius uoc. ubi est casus: q. libertus qui arrogatur, si celat conditionem libertinam, ualet quidem arrogatio: sed non efficitur ingenuus, et sic durat libertus, ratione adducit tex. quia hoc ipso q. celat conditionem suam, non id actum uidetur ut fieret ingenuus, Princeps ergo ignoras hunc esse libertum, non efficit ingenuum, et sic error et ignorantia non faciunt ius, cum alioqui esset futurus ingenuus hic libertus: si conditionem suam non celasset per tex. in l. sciendum ff. de rit. nupt.

206 Ad idem uidetur mihi esse tex. no. in l. i. C. ne de stat. defunct. ubi casus proponitur de eo: qui uulgo Ro. ciuis habebatur, et ciuis Ro. usq. ad diem mortis uixerat, et i. erim ancillam manumiserat, postea illo mortuo manumissa in seruitute reuocabatur; sub eo prextu q. manumissor seruus extitisset, et per consequens non ualisset libertatis datio, respondet Imperator, si tractatus est quin quenu post mortem manumissoris, anq. lis contra mulierem inchoaretur, non poterit molestari ex statu persone manumissoris, quia lapsa quinquennio apud de statu defuncti agi non potest, et per consequens cessabit etiam retractatio libertatis, sentit ergo Imperator securitate libertatis funta. et in descriptione temporis et lapsu quinquenij, non autem in errore, ite sentit si lapsu non fuisset quinquenium, manumissionem factam à falso ciue Ro. non ualuisse, et sic cõis error et possessio ciuilitatis nihil profuisset, ex quo concluditur: q.

COMMENTARIA

communis error ius non constituit.

207 Hanc eandem opinionem probat text. noster in uers. Sed & si sciisset, ubi ait expresse tex. quia populus nesciuit Barbarium esse seruum, non efficit liberum, quem tamen liberum effecisset, si sciens seruum esse illi magistratum contulisset, uidemus ergo: q. error & ignorantia populi, quoad libertatem dandam nihil profuit Barbario, imo nocuit, & nulla alia ratione libertas non est translata in eum quia populus ignorauit, & recte, quia errans non consentit, l. si per errorem ff. de iur. om. iud. l. nihil consensui §. fin ff. de reg. iur. & nullus est errantis consensus: l. non ideo C. de iur. & fact. igno. & nulla est errantis uoluntas, l. sed hoc ita ff. de aqua plu. arc. l. ij. in princ. ff. de iudic. & deficiente consensu nihil actum intelligitur l. obligationum subst. i. tia & l. in omnibus la. ij. ff. de action. & obligat. l. non omnis ff. si cert. pet. Bald. in tract. de schismat. in titulo C. si quis aliquem test. prohib. col. v. ij. c. princ. uersicu. Ex quibus nu. 9. neque etiam profuit Barbario: q. in conspectu populi & palam se pro libero gesserit, & a populo liber esse existimatus fuerit, remansit enim seruus, secundum communem & ueram opinionem, de qua supra tractatum est, & sic error cōis non facit ius.

208 Pro eadem opinione facit id: quod tradit Bald. in l. ij. col. i. nu. 6. uers. Quæro quid & contra C. de sent. ubi ponit quæstionem de eo: qui uerè erat liber, tamen communi opinione reputabatur seruus, & erat in possessione seruitutis, & protulit sententiam, quærit an ualeat, & concludit eam ualere, quia ueritas præualet opinioni. Idem concludit de sententia lata ab eo: qui

IN L. BARB. 72

uerè non erat excommunicatus, tamen uulgo pro excommunicato habebatur, & sic uidemus: q. communis error non prodest, nec facit ius, alioqui si ex communi errore ius constitueretur, tam ad infirmam quam ad ualidanda acta effectum suum operaretur.

209 Pro eadem opinione facit id: quod tradit Bald. in d. l. ij. col. fin uers. Quæro publica nu. 10. C. de sentent. ubi ait q. non ualeat testamentum filijfamil. aut serui, quem uulgo omnes sui iuris esse opinabantur, cuius sententiam probat Alex. in l. i. col. ij. uers. Et ex hoc deciditur C. de testam. & ibidem la. col. ij. uers. Istam legem sic extensam, & idem Alex. in conf. cxlvii. col. pen. uersicu. Non obstat etiam lib. vij. quod singulare esse existimat Dec. in l. si emancipati col. iij. uersicu. Et ad prædicta notandum est C. de collation. & And. Tiraquel. in legib. cōnubia. in l. xv. in glo. ij. nu. 141. fo. 188.

210 Possent etiam adduci id: quod de notario imaginario tradunt communiter Doct. dum aiunt instrumenta ab eo confecta non ualere, licet pro notario habeatur ab omnibus, sed quia ego non sequor eorum sententiam etiam in notario, ideo non refert, illa enim conclusio alia ratione suffulta est, tamen bene seruit in proposito nostro ante longum tempus: & sic ante consuetudinem introductam, nam tunc sequor communem sententiam, q. eo casu non ualeant gesta ab eo, & sic q. error communis non facit ius. Denique adduci potest pro hac opinione, quod error nihil omnino facit, consensum enim nullum præstat (ut dixi) ideo non possumus dicere ius constituere, nam in iure constituendo necessarius est consensus, prout dicit glo. in l. quod non ratio

COMMENTARIA

ne ff de legib. & est expreſſū in l. de quibus ff de legib.

211 Pro hac opinione facit text. in l. ij. ff. de eo qui pro tut. neg. geſſ. & in l. qui neg. ff. de reb. cor. ubi non ualeat alienatio eiu; qui non eſt tutor, licet ſe gerat pro tutore, et tradit Alex. in conſ. cxxxviii. col. iij. nu. 10. uerſ. Nec obſtat. Ad idem facit id; quod tradit Guido de ſular. in l. decernimus C. de ſac. eccle. ubi quærit, an priuilegia à Manfredo Imperatoris filio conceſſa uiribus ſubſiſtant, cum ab omnibus dominus exiſtima retur, & concludit non ualere quod etiam probat Alex. in d. conſ. cxxxviii nu. 10. uerſ. Ita uoluit uol. primo & ſic communis error non facit ius. Ad idem facit id; quod tradit Bald. in l. ij. col. ij. nu. 9. uerſ. Pone habebam C. de ſent. ubi ait; quidam habebat filium ſpurium; quē tamen exiſtimabat eſſe legitimum & pari modo legitimus ab omnibus exiſtimabatur, qua ratione pater eum inſtituit heredem, quærit an ualeat inſtitutio? & concludit non ualere, nec eum poſſe uſucapere hereditaria bona propter legis interdictum, & ſic uidemus nō attendi communem errorem.

212 Ad idem facit text. in l. Herennius ff. de decur. ubi ſi quis non ſit creatuſ de curio ſecundum legem, non erit decurio, tamen ſi ſalarium decurionum perceperit, & ſic licet ſit in quaſi poſſeſſione decurionatus, & habeatur pro decurſione, tamen non erit decurio, cui conſonat id quod tradit Alex. in d. conſ. cxxxviii num. 11. uol. primo ubi ait ex authoritate l. eo. de belui. in diſp. inci. Cauetur aliquo iure q. ſi collatio dignitatis, ut aſſumptio ad honorem ſeu ad officium factū fuerit; non ſeruata ſolemnitate in. ro. luſta per legem municipalem,

non

IN L. BARB. 73

nō ualebunt geſta ab huiusmodi electo, ſcilicet ſi non ualuit electio defectu poteſtatis eligentium. Multa alia huius generis adduci poſſent, quæ recensere magis laborioſum eſt q. ſubtile; iuxta glo. in l. in honorarijs in glo. magna in fin. ff. de action. ideo omitto.

213 Ex his ego concludo contra communem ſententiam Doctor, q. communis error ius non conſtituit. Non obſtat tex. noſter; ſuper quo ſe fundant Doct. nam licet negari nō poſſit. quin hic interuenerit error ideſt ignorantia populi, qui ignorabat Barbarium eſſe ſeruum, tamen ad duō eſt aduertendum, primò q. hic error & hæc ignorantia non conſideratur tanquam error communis ſeu error uniuerſalis, ſed tanquam error Legislatoris, ſecundò, q. iſte error & hæc ignorantia non conſideratur tanq. cauſa deciſiua; ſed tanquam cauſa dubitandi, dico igitur ex neutro capite poſſe colligi iſtam conſuſionem, q. communis error faciat ius. Quo ad primum caput dico hoc in loco iuriſconſultum & qui parare errorem & ignorantiam populi errori Principis ut in hac l. in uerſ. ſi. Igitur ignorantia ſolus Principis in propoſito noſtro tanti eſt, quanti ſi ignorantia totius populi, ius ergo non conſiſtit in multitudine, ſed in authoritate, & ſic ſi hoc caſu error ſaceret ius, deberet cōcipi cōcluſio aliter, ſcilicet q. error Legislatoris facit ius, non autem error communis. Quo ad ſecundum dico; cum hæc ignorantia & hic error pro ratione dubitandi adducatur, non poſſumus dicere hæc eandem eſſe rationem decidendi, ſed ratio determi. nandi illa eſt; quia populus etiam ignorans ſeruo potuit decernere hanc poteſtatem, & hæc ſententia eſt humanior.

K

COMMENTARIA

214. Ideo indeterminanda quæstione ista, uel alia simili: nunquam debemus adducere pro ratione decidendi hunc errorem communem, & hanc ignorantiam, & sic non oportet q. concurrat cōis error, licet alij Doct. in decisionibus quæstionū hanc regulā sepius obtrudāt & inculcent. s. q. cōmunis error facit ius, cum potius deberent dicere, q. error iste nō impedit effectū iuris, imo quanto magis aberit error & ignorantia, tanto minus dubitabilis erit casus in hac lege decisis, nam (ut dixi) ratio decidendi consistit in potestate populi, & in facto ipso, dedit .n. populus præturam, & potuit dare, etiam ignorans seruo, ergo ualuit datio præturæ, & per consequens ualuerūt gesta ab huiusmodi Prætorē, quia erat uerus Prætor, nō possumus ergo dicere, ex hoc tex. colligi, ualere gesta Barbarij ob cōem errorem, imo ualuerunt ob ueritatem, quia uerē Prætor erat, et uerē illi data fuit prætura, ut antea latius demonstratum fuit, nec obfuit error populi cā qualitatem Barbarij, quia id nō impedit consensum. l. demonstratio falsa ff. de cond. & de monst. nec translationē dignitatis impedit, & sic potius colligitur conclusio; q. error populi seu Principis in cōditione hominis nō impedit consensum nec translationē magistratus, q. q. error cōis faciat ius, nā re uera non facit ius aliquod, sed nō impedit quominus ius fiat, & quo minus ius (si quod constitutum fuerit) habeat effectum, & hæc nota, quia nemo ita declarat.

215. Ad tex. in l. iij. in fi. ff. de supell. legat. respondeo, & fateor q. error Principis facit ius concurrente facto ipsius Principis, & eius uoluntate, ibi .n. retulerat Princeps candelabrum in argentum, ut in argento esset,

IN D. L. BARB. 74

& sic interuenit factum Principis, licet autem illud fecerit credens argenti esse, quæ credulitas fuit causa impulsua ad reponendum candelabrum in argēto, tamen causa impulsua non consideratur, sed consideratur quod factum est à Principe. i. à Legislatore, & ex illo facto ius cōstituitur, licet per errorem Princeps id fecerit, & sic factū Principis in quo inest cōsensus ex errore proueniens facit ius, & sic error ille per se nō facit ius, nec cōsensū parit, sed nō impedit cōsensum, et tex. ille nō loquitur de cōi errore, sed de errore solius Principis. Ideo nō meruit allegari in casu nostro, licet glo. & oēs hic allegent. Fateor ergo q. error Legislatoris facit ius. i. factū à Principe ē per errorem ius constituit, quia Principes nunq. uolunt errare, & ne redargui possint: uolūt facta ab ipsis per errorem ius constituere, ita ēt populus decernendo præturā per ignorantia facit ius, sed hoc non euenit ea ratione, quia sit error cōis, sed quia Legislator id cōstituit, & eius cōstitutioni nō nocet error, imo in casu de quo in d. l. iij. in fi. ceteri sciebant candelabrū in argēto nō esse, solus Princeps putabat argenti esse, & in argentū retulit, ex qua relatione per errorem facta ius constitutum est, ita q. ceteri deinde id tanquam ius obseruabunt, tamen non est error communis, sed solius Principis, imo ibi cessat error multitudinis; ut dixi. Item multo magis ius constitueretur si cessaret error, puta si sciens data opera, & ex proposito candelabrum illud retulisset in argentum, per hunc text. in uersicu. Sed & si sciuisset.

Ad tex. in l. i. C. de testam. supra responsum est, esse speciale, idoe non repeto.

COMMENTARIA

216 Ad text. in l. iij. ff. ad maced. respondeo ibi agi de damno uitando, & ideo ob dolum eius qui se gerebat pro paterfam. obligatur in sui damnum; perinde ac si esset paterfam. ne alioqui ex dolo suo lucrū faceret cum aliena iactura, reuera tamen non est sui iuris, sed dolus aduersarij & ignorantia creditoris efficiunt; ut non sit locus poenae introductae ex macedoniano, & hoc casu proponitur cōmunis opinio uulgi, non ad hoc ut ius alia quod conferat filiosam. sed ad colorandam ignorantiam eius; qui cum filiosam. contraxit, & nihil amplius operatur quam probationem ignorantiae iustae, qua iusta ignorantia stante euitatur poena macedoniani, & sic communis error illis tantum casibus prodest, quibus particularis ignorantia probabilis prodest, coloratur enim & probabilis efficitur ex communi errore particularis ignorantia, per text. in d. l. iij. ibi non uera simplicitate deceptus.

217 Ad text. in l. ij. C. de sentent. potest responderi illum tex. loqui de uere libero, qui tamen postea ex noua causa (puta ex delicto) in seruitutem depulsus est, iuxta tex. in l. quidam ff. de poen. uel quia passus est se uendi ad pretium participandum, ut inst. de iur. person. S. pen. cū cōcordan. ibi per glo. adductis, uel ex ingratitude: ut sentit glo. in d. l. ij. in uerb. depulsus; & hunc sensum suadent illa uerba in libertate morabatur, non enim ait q. moraretur in possessione libertatis, sed q. morabatur in libertate, & ego credo hunc esse uerum illius legis sensum, quicquid dicant alij. Secundo potest (& forte uerius) responderi prout respondi supra post questionem de praetura Barbarij in viij. illatione, &

IN L. BARB.

75

218 Ad tex. in c. ad probandum de re iud. respon. de ibi non sumi argumentum à contrario sensu (quicquid dicant Doct.) quia resultaret correctio iuris glo. in c. unic. de etat. & qual. lib. vi. c. à nobis secundo de sent. excommu. & ibi Abb. & Fel. Doct. communiter in l. i. ff. de off. eius, & ibi Dec. nu. 53. & dato posse sumi, non agitur ibi de ualiditate sententiae excommunicatis, sed aliorum duorum, qui excusantur propter ignorantiam si commercium habuerint cum excommunicato occulto, & cum eo sententiam tulerunt, sed à scientibus in odium commercij lata non ualet, ut in c. fin. de procur. de qua re infra latius tractabitur.

219 Ad cetera respondeo unico uerbo; aut interuenit constitutio seu decretum Principis, & hoc est quod dat substantiam rei, etiam si intersit error, & multo magis si non interueniat; aut agitur de excusatione consequenda propter ignorantiam particularem iustam seu probabilem, nam tunc si interueniat error communis, coloratur, & iustificatur, seu probabilis efficitur particularis ignorantia, & sic nihil facit error communis, nisi colorare particularem ignorantiam d. l. iij. ff. ad maced. de quibus supra latius locuti sumus.

220 Ex his mihi uidetur in tuto collocata haec conclusio cōtra communem, q. communis error ius non constituit, & est uerissima opinio in puncto iuris.

221 Quia autem posset probabiliter dubitari quis dicatur communis error, & an oporteat omnes errare, an plerosq., dic communem errorem quoad propositum nostrum dici; quando maior pars hoc opi-

COMMENTARIA

natur, & errat, nec oportet omnes errare l. iij. ibi publice paterfam. plerisq; uidebatur ff. ad macedo. Bald. in l. i. col. iij. uersu. Quæro tertio, nu. 9. C. de testam. ubi ait Sufficit q. uicini & proximi id opinentur, qui id uerisimiliter scire debent, & ibi idem tradunt cæteri Doct. & pulchrè not. glo. in l. cum quidam s. quod dicitur in uerb. obstetrices & ibi Bart. ff. de acqui. hered. & in l. inter omnes in glo. i. & ibi Bart. Bal. Alex. & Recentiores ff. qui satisd. cogant. & in l. fi. in glo. ij. C. sine cens. uel reliq. fund. comp. non poss. Tiraque. in tract. de legib. connubial. in l. xv. in glo. ij. fo. 189. nu. 157. & ibid. nu. 158. subiicit q. sufficit maior pars, & multa allegat.

222 Hæc conclusio contra communem q. error communis ius non constituat: uerissima est, & optimo iure, facillime defendi potest, tamen quia non desunt, qui adeo religiose colunt & obseruant cōmunes sententias, ut piaculum quodāmodo existiment (tantum abest ut aliqua ratione ab inueterato errore extrahi possint) ab ea recedere, ideo ut et istis (quo ad res patitur) satisfiat. Conclusio fieri potest secundum creberrimam Doctor. sententiam, declarando tamen eam multipliciter, prout infra ostendam.

223 In primis itaq; ad hoc ut cōmunis error ius constituat: oportet q. procedat titulus seu collatio superioris, alioqui si quis ultro ad magistratū gerendum, aut ad aliud officium exercendum se conferret sine titulo Principis, nihil illi proficeret cōmunis error, & cōmunis ignorantia, etiam si concurreret publica utilitas, ita declarat Inno. in c. nihil de elect. necessaria est enim auctoritas superioris, alioqui gesta nō ualent, ut tradit

IN L. BARB.

76

Abb. in d. c. nihil, col. vi. nu. 11. Idem probat Ias. hoc in loco, & q. titulus sit necessarius in priuilegijs: tenet Bal. in l. si solemnibus C. de fid. instru. & q. non profit solus error cōmunis sine titulo in casu Barbarij, tradit Abb. in c. dudum secundo col. v. ij. num. 20. uersu. Possset de elect. ubi illud limitat non procedere in spiritualibus, in quibus ait, gentes ex sola fide saluari (licet regantur à falso prelato, & ab eo recipiant sacramenta inualida). sed quo ad prophana probat hanc conclusionē: q. titulus sit necessarius, idē Abb. hoc latius tradit in d. c. nihil col. vi. uer. Et ut habeas c. si nu. 11. ubi ait, dispositionē legis nostræ pcedere, q. interuenit Principis auctoritas. 224 Idem Abb. in c. cum uenissent col. ij. nu. 4. in tertio not. de restit. in integ. dicit gesta per prædonem, quem intrusum uocant, uiribus non subsistere, licet tolleretur prædo ille siue intrusus, quia in prædone nō habet locū huiusmodi toleratio, ex quo non est ingressus auctore eo qui ad id potestatem habet. Idem Abb. in c. gratum in fi. de rescript. ait q. si quis emerit rem à prelato prædone seu intruso, qui nullū titulū à superiore habuit, emptio uires nō habet, licet ex cōi errore legitimus prelatus existimetur, ad idē facit id. q. scribit Alexan. in confi. cxxxviii. col. iij. nu. 9. uol. 1. ubi scriptum reliquit: nō ualere legitimationem factā ab eo: qui comes palatinus uulgo esse ferebatur, & credebatur, cum tñ priuilegium non fuisset adeptus, nec profuit q. ad eum cōfluere populus ad legitimationes obtinendas, & eas facere cōsueisset, idē probat Iac. de ora. in dispu. incip. quæro ego produco instrumentū, ubi ait nō ualere gesta ab imaginario tabellione, q. priuilegio auctus exornatusq; nō est, facit et

COMMENTARIA

quod tradit Guid. *ful. in l. decernimus C. de sac. eccl. ubi* ait nō ualuisse privilegia Manfredi, quia nō habebat titulum dominij, licet pro domino haberetur, & licet esset filius Imperatoris, ut refert Alex. *in d. consil. cxxxviii. uolum. 1. Hinc Iaco. de belui. in l. ij. C. quomodo & quando Iud. scribit, non ualere gesta ab electo: non seruata legis municipalis forma, And. de Pisis idē placuit in quæstione notarij imaginarij, eo etiā tendit q. scribit Innoc. in d. c. nihil de elect. ubi ait non ualere gesta à prælato non confirmato. Idem scribit Paul. leant. in c. literis col. fi. de restit. ff. sol. Idem probat Ant. de but. in d. c. nihil. & de notario non habente privilegium: Idem tenet Spec. in tit. de instit. edit. in §. restat. in uersic. Et scias nu. 24.*

225 Et ibi Io. an. in addit. & Bart. in l. actuarios C. de numer. lib. xij. ubi loquitur de eo: qui in magistratu uersatur sine decreto Principis, & Bald. in l. si solem nibus C. de fid. instru. ubi loquitur de existente in possessione privilegij, & Bald. in l. i. C. de testam. ubi loquitur de tabellione non habente privilegium. Idem Bal. in l. ij. col. fin. nu. 84. C. de seruit. & aqua, ubi loquitur de prælato sine titulo an illi obediendum sit, & concludit quod non, & hanc esse magis communem opinionem attestatur Alex. in d. consil. cxxxviii. col. pen. in princ. uolum. primo, & q. titulus sit necessarius ad hoc ut ualeant gesta ab eo: qui uulgo idoneus creditur, tradit Bald. in l. i. col. iij. in princ. C. de testam. Idem Bald. in d. l. ij. nu. 5. C. de sent. tex. est iuncta glo. in l. sed si accepto ff. de iur. fisci. ubi non sufficit q. obides uixerint tanquam ciues Romani, sed oportet q. etiam acceperint ab Imperatore usum legis.

IN L. BARB.

77

226 Amplius dicit Abb. in d. c. nihil q. non sufficit sola Principis autoritas sine communi errore, nec communis error sine autoritate Principis, ideo non ualent gesta à publicè excommunicato, quæ tamen ualent si sit occultè excommunicatus, ut tradit Abb. in c. ad probandum, col. i. de re iudic. Idem est in eo qui habet titulum ab inhabili, & non habente potestatem dandi titulum, secundum Bald. hic, ubi loquitur de tabellione creato ab eo: qui non habebat potestatem creandi, nam non ualent eius gesta, licet uulgo idoneus, & legitimus existimetur, ut tradit Alex. in d. consil. cxxxviii. nu. 18. uol. primo facit quod tradit idem Alex. in eod. consil. nu. 10. de priuilegijs Manfredi, quæ ait non ualuisse.

227 Ex quibus patet communem et crebriorem sententiam hanc esse, ut ad hoc, ut ualeant gesta ex communi errore, oportere quod procedat titulus ex autoritate Principis, quæ sententia uera est, & ita loquitur tex. nos, sed tunc est aduertendum q. non ex communi errore, sed ex autoritate Principis ualent gesta, licet in hoc reclamant Doct. sed nunc satis fit, nos in hoc conuenire cum communi, q. titulus sit necessarius, quò cessante (cum defectus sit in causa efficiente) non ualet quod fit, ut per Alex. in consil. cxlvii. col. pen. uersic. Non obstat lib. 7. & Tiraquel. in legib. connubial. l. xv. glo. vi. fol. 188. nu. 141. & 152. an autem debeat concurrere communis error (prout pleriq. autumant) non multo post scriptum uidemus.

228 Ampliatur hæc conclusio per Doct. ut non sufficiat titulus inualidus ex defectu firmæ, & solemnitatatis l. Herennius ff. de decur. Bart. in l. actuarios C. de

COMMENTARIA

Numer. lib. xij. Alex. in d. consi. c. xxviii. nu. 11. & num. 1. uol. primo ex autoritate Iac. de are. in l. ij. C. quomodo & quando iudex & ex autoritate Anto. de but. in repet. c. consultationibus de iu. pat.

229 Hec uera puto in inferioribus à Principe, qui non possunt tollere nec mutare formam à lege indutam: l. forma C. de off. præf. præto, ita procedit text. in d. l. Herennius, & per hoc non recte locutus est Bal. hic in p^a lect. col. v. uers. Ex prædictis, dum ait, q. gibel linus qui pro ghelfo habebatur, & ob id tanquam ghelfus ad officium assumptus est, ad quod ex forma legis municipalis nemo assumi poterat nisi uere ghelfus, recte petit salariū, quia secundum eum recte gerit officium sed meo iudicio fallitur, quia decuriones à quibus electio facta est, non habebant potestatem derogandi legi populi, ideo cum deficiat potestas, non ualet electio, ut per Bald. in tract. schismat. col. x. c^a fin. nu. 9.

230 Et dato q. potuissent derogare, seu dispensare, non intelligitur per inferiores ignorantes facta tacta dispensatio: ut per Alex. in l. quidam consulebant col. ij. ff. de re iud. possit tamen sustineri decisio Baldi, si electio facta fuisset à populo uel à Principe, per text. in l. humanum iunctis ibi not. per Doct. C. de legib. per quæ ego puto, q. ualeat electio à Principe facta contra firman legem, quia sibi ipsi lex prohibitoria facta non est: l. Princeps ff. de legib. facit text. in l. diuus §. licet. ff. de iure codicill. nisi forte esset derogatorium uoluntatis subsequenter, ut per Bart. in l. omnes populi in iij. quæ si. iij. principalis quæstio. colum. x. circa medium.

231 Ex quibus infero etiam: q. dispositio de qua

IN L. BARB.

78

in d. l. Herennius procedit quo ad inferiores, secus puto quoad ipsum Principem, quod not. quia Doctores ita non explicant.

232 Ampliatur per Doctores ut sufficiat etiam titulus: ex tacito consensu proueniens, ideo scribit Bal. in l. ij. nume. 12. C. de sent. quod ualent gesta ab his, qui uti delegati debebant, & se gerebant palam sciente & patiente magistratu ordinario, licet aliàs non constet de delegatione. Ad idem etiam facit id quod tradit Alex. in dicto consilio 138. nume. 16. uol. primo ubi ait: quod si tabellio imaginarius ingressus sit officium & exercitationem, seu possessionem tabellionatus, sciente & patiente Principe, à quo tabellio creari poterat, ualent instrumenta ab eo confecta.

233 Ad idem facit id quod tradit Felyn. in cap. i. colum. v. nu. 19. uersicu. Si tamen de fid. instrument. ubi ait quod tabellio imaginarius si præsens describatur in matricula etiam eo præfente: à quo tabellio creari potest, instrumenta conficere poterit, & facta uires habebunt secundum eum. Hac ratione sufficit titulus ex consuetudine inductus cap. cum dilectus & ibi Doctores de fide instrumentorum, & sic uidetur sufficere titulu tacitu, quod ego admitto in tacito consensu Principis, & populi, secus puto in inferioribus, ideo non proderit, quod præfente Comite Palatino & tacente aliquis in matricula describatur, cogita.

234 Secundo possessio officij necessaria est, alioqui non ualent Barbarij gesta, Abbas in capitulo nihil columna sexta numero undecimo de electionibus ideo idem Abbas in capitulo consultationibus in

C O M M E N T A R I A

N secundo not. de iur. pat. nu. 3. ait: q. solus error communis absq. possessione non est sufficiens, ut actus gestus a non possessore ualeat, & subdit: q. licet quis reputetur patronus, si tamen non est, nec possessionem habet, non ualeat presentatio, & ait sic limitandam esse hanc conclusionem quae fit a Doct. hoc in loco, addit Abb. in d. c. consultationibus in fin. q. sufficit opinio cum possessione, quod ego non admitto, quia secundum communem sententiam requiritur titulus ut uisum est. Item haec uera sunt in publico officio, ut inquit ibid. Abb. nu. 7. & semper exemplificat in prelato, qui habet officium de publico, secus in patrono, ideo si patronus sit in possessione mala fide, hoc eum non releuat; Abb. ibid. nume. 7. & 8. Idem Abb. ibid. col. i. nu. 3. multa dicit de fructibus q. lucrifiant per possessorem, & fructus iurisdictionis sunt gesta a Iudice, ideo non reuocantur, & dicunt Moder. in addit ad Abb. in c. sciscitatus de rescript. q. possessio officij cum communi errore, facit q. ualent gesta ab inhabili & carente potestate, quod intellige dummodo interueniat titulus ut supra.

235 Tercio requiritur secundum Doct. communis error qui nisi subsit non prodest autoritas superioris sola, secundum Abb. in c. nihil de elect. col. vi. ideo non ualent gesta ab excommunicato publico, Abb. in c. ad probandum col. i. de re iudi. huc tendunt ea quae tradit Bald. in l. ij. col. antepen. nu. 73. C. de seruit & aqua. ubi ait: q. licet confirmatio sit nulla ipso iure, tamen si inhabilitas sit ignota ualent gesta, secus si sit manifesta, ex quo apparet (si illi credimus) q. communis error ualeat de operatur, idem probat Bald. in l. iubemus 2^a s. sane

col. ij. nu. 2. C. de sacro. eccle. ubi loquitur de tabellione, cuius inhabilitas est occulta, & ipse est in possessione. Huc etiam tendunt ea quae dicuntur de partibus scientibus inhabilitatem iudicis, nam in eorum fauorem non ualent gesta secundum Sapp. in addit. ad Abb. in c. cum dilecta col. 4. & ibid. Anton. Franc. col. v. conuenit id quod tradit Abb. in d. c. nihil, ubi loquitur de eo cuius notoria est inhabilitas, uel quando praecessit inhibitio Iudicis, ut non ualeant gesta; deniq. huc tendunt omnia quae supra dixi in tertia declaratione, & dicit Bald. in l. ij. col. fin. C. de seru. & aqua, q. dispositio legis nostrae habet locum si concurrat autoritas superioris, & error communis, licet publica utilitas non concurrat, & Imol. in l. quidam consulebant uersi. Et aduerte ff. de re iudi. facit quod tradit Bald. in l. i. col. iij. uersic. Quarto nu. 10. C. de testam. ubi ait q. quando ueritas patet, nihil operatur communis opinio, uide And. sic. in d. c. cum dilecta nu. 28. & 30. & 31. ubi uult q. debeant concurrere titulus, & communis error, & publica utilitas.

236 Item possessio habitatis requiritur, adeo q. putat Abb. in c. sciscitatus col. iij. nu. 12. de rescript. q. si Barbarius ab initio pro seruo habitus fuisset, non ualissent gesta, idem dicitur de sententia serui, de qua in l. ij. C. de sent. Idem probat Fel. ibid. col. iij. in princ. nu. 5. & q. seruitus obijci possit etiam ordinario, tenet idem Fel. in d. c. sciscitatus col. iij. c^a princ. uers. Quinto limita, & Bald. in l. ij. col. i. nu. 1. C. de sent. ait q. publica autoritas cum quasi possessione capacitatis sufficit, & q. generalis opinio reddit quem habilem.

237 Magna est haec declaratio, si uera est, tamen

COMMENTARIA

ego puto non esse ueram, quia text. noster præsupponit q. minus est dubitabilis casus: quando scitur inhabilitas electi, quam quando ignoratur, idem probat text. in c. i. §. personam per quos fiat inuesti. ubi feudum transit in seruum, si non sit ignota eius conditio, secus si credatur liber, ad idem facit id quod tradit Alex. in l. quidam consulebant col. ij. ff. de rei iud. ubi ait: quando Princeps scit aliquem esse incapacem, tribuendo aliquid, intelligitur legibus soluere, seu capacem efficere, & dispensare, secus est si ignoret, multa alia similia adduci possent, quæ enumerare magis laboriosum est quam subtile, ut inquit glo. magna in l. in honorarijs in fin. ff. de actionib. & obligat. huc coaceruari possent etiam ea: quæ de possessione traduntur à Doct. aiunt. n. possessionem capacitatis esse necessariam ex parte eius: de cuius gestis queritur, ut supra uisum est, quæ possessio efficit quodammodo q. ignoretur eius inhabilitas, etiam de seruo qui non erat in possessione libertatis, qui tamen erat adeptus dignitatem ignorante Principe in l. penul. & fina. C. qui milit. poss. lib. xij.

238 Aduertendum puto: quoniam hic error, & hæc ignorantia potest considerari multipliciter, primo ex parte eius cui officium tribuit, secundo ex parte populi ad hunc confluentis post adeptum officium. Item potest considerari tempore quo eligitur, & post electionem, idem dico de incapacitate, nam potest subesse tempore quo decernitur magistratus, & post magistratum adeptum superuenire. Item differunt multum an is qui eligit incapacem sit Princeps, an uero inferior qui aliquem legibus soluere atque dispensare non possit.

IN L. BARB.

80

239 Quod attinet ad errorem & ignorantiam Principis seu populi magistratum decernentis, dico non esse necesse: q. concurrat error iste, nec ignorantia ista, imo quanto magis aberit error & ignorantia, tanto minus dubitabilis erit casus, & tanta magis transferetur & imprimetur officium in digno & incapaci, per hunc text. nostrum in uers. Sed & si sciisset, & per text. & ibi Alexan. in d. l. quidam consulebant col. ij. ff. de rei iudi. & hæc dico siue sit Princeps, siue sit populus liber, qui decernit officium per hunc text. Dico tamen q. si interueniat error seu ignorantia circa qualitatem incapacitatis, propter hoc non impeditur consensus, nec potestas decernentis, ideo transfertur officium & administratio: ut probat text. noster, & sic licet necessaria non sit ignorantia, nec utilis, tñ non est dānosa, nec officit potestati Principis, & est casus in quo non nocet obreptio.

240 Idem dico: si superueniat scientia incapacitatis post susceptum officium, nam si patitur eum perseuerare in officio, proderit illi hæc patientia, & hæc tolerantia l. penu. in uerbo durare C. qui milit. poss. lib. xij. & l. fin. in fin. eodem titulo.

241 Quo uero ad ignorantiam multitudinis seu populi confluentis ad eum: qui iam suscepit administrationem, dico q. siue sciat siue ignoret multitudo incapacitatem serui, nihil refert, semper enim ualent gesta ab eo, quia ualiditas gestorum non dependet ab ignorantia seu ab errore multitudinis, nec à scientia, sed à potestate Barbarij ut hic ait text. Imo scienter adeundo eum, intelliguntur eam notionem seu eam potestatem illi dedisse quam possunt, tribuisse, & iurisdictionem quam

COMMENTARIA

Barbarius secundum communem opinionem habet in ignorantes, uidentur ex consensu prorogasse, arg. l. i. ff. de iud. Et propterea siue sciant siue ignorent litigantes eius conditionem, puto q. ualebunt gesta à Barbario, quia (ut dixi) ualiditas gestorum non dependet ab ignorantia seu ab errore, nec à scientia litigantium ad eum confluentium, sed à potestate Barbarij.

242 Imo dico q. quanto magis aberit error, et ignorantia litigantium, tanto minus erit dubitabilis quæstio an ualeant acta necne, nam errando uidebatur q. in eum non consensissent l. si per errorem ff. de iur. om. iud. l. ii. in princ. ff. de iudi. scientes autem uidebantur consensisse (ut dixi) ideo minus dubium est de scientibus, quam de errantibus, quod etiam sentit textus noster in uerb. quamdiu latuit, dubitant enim an ualuerint gesta à Barbario facta quamdiu latuit seruitus, et sic quamdiu ignorabatur eius conditio à litigatoribus, et sic causa et ratio dubitandi descendit ex errore, et ex ignorantia litigatorum, cessante ergo errore, cessat ratio dubitandi, et sic clarius est q. ualent gesta inter scientes, et patientes, quam inter ignorantes. et sic concludo: q. ignorantia et error communis in litigantibus non est necessarius, ad hoc ut ualeant gesta, imo quanto magis aberit error, tanto magis ualebunt gesta Barbarij.

243 Quid ergo si ab initio Princeps ignoret conditionem Barbarij, populus autem eam notam habeat, puta quia pro seruo se gerebat palam, et sic nec erat in possessione libertatis, nec pro libero habebatur, nihilo minus Princeps ei præturam dedit ignarus eius conditionis Bald. in l. ij. col. xij. nu. 73. uersi. Nunc de quinto

C. de

IN L. BARB. 81

C. de seru. et aqu. ait q. ex quo Princeps eum habet pro tali, sic etiam ab alijs haberi debet, Iasoni uidetur dura hæc decisio, et eam refellit hic col. 17. c. si. in 4. amplia. et col. sequ. Difficile uidetur; q. Princeps solus ignoret id quod omnes sciunt, sed pleriq. tantum .i. maior pars quæ sufficit ad inducendam communem opinionem; ut in l. iij. §. in si. ff. ad maced. casu itaq. huiusmodi eueniente, dico q. scientia multitudinis nihil impediet, quominus transferatur administratio et officium ex decreto Principis, equiparantur. n. error populi liberi et Principis ut hac lege nostra in si. ideo etiam solus Princeps errans præturam decernere poterit tex. in l. iij. in si. ff. de supel. leg. ubi error solius Principis facit ius.

244 Contrarium tenent communiter Doct. faciunt ea quæ tradunt communiter Doct. in c. ad probandū de re iud. de eo qui scit Iudicem esse excommunicatum: quod tamen alij ignorabant, nam secundum Doct. nõ ualet quod geritur, uel saltem retractatur. Etiam generaliter dispositionem legis nostræ ibi Felyn. col. pen. nu. 8. uersicu. Et ista est, limitat non procedere in partibus scientibus inhabilitatem Iudicis, idem tenet Nicol. Mill. in repet. in uerb. error cōis, et Imol. in c. dilectus secundo col. v. de præbe. et ibi Abb. col. iij. et Abb. in c. sciscitatus, col. v. in si. uersi. Tertio, nu. 13. et col. seq. de rescript. ubi ait hanc esse notabilem limitationem ad hunc tex. idem ibi probant Moder. in addit. Fel. ibid. col. iij. in princ. nu. 5. quæ omnia fundantur super Doct. Cald. in d. c. ad probandum, et eam ad quancunq. aliam inhabilitatem exiendit Abb. in d. c. sciscitatus col. 5. nu. 12. uersi. Quo ad secundum, et Moder. in addit. ad Abb. in d. c. cum dilectus,

I.

COMMENTARIA

col. iij. in si. licet autem Doct. communiter teneant contrarium, tamen ego persisto in opinione mea, quia (ut saepe dixi) ualiditas gestorum Barbarij non dependet a scientia uel ab ignorantia partium nec aliorum, sed a potestate ei attributa per Principem, ut hic ait tex. noster. Alleg. per Iaso. non obstant, quia præsupponunt quod communis error sit ratio et causa propter quam hoc in loco ualeat gestum, quod ego nego.

245 Amplius dico: quod hoc casu in dubio non præsumetur ignorantia in Principe de his, quæ cæteris nota sunt, imo præsumetur scire: ut per glo. et Bar. in l. si tutor C. de peric. tut. Fel. in c. quosdam col. pe. uers. In glo. i. in si. nu. 5. et uersic. Tertio est aduertendum nu. 6. de præsump. ideo mortuo Principe, si aliter non possit probari eius ignorantia, Barbarius iste libertatem sibi usurpabit, quia Princeps sciens seruum esse eum, cui honorem decernit, intelligitur liberum efficere ut hic sentit tex. noster in uers. Sed et si sciisset, et tex. in l. si. uersi. Cui. n. se rendum C. qui milit. poss. Faciunt tradita per Doct. maxime per Alex. in l. ij. col. ij. ff. de re iudic.

246 Si uero querimus de electione facta ab inferiore: qui inhabilem legibus soluere seu dispensare non potest, tunc non est locus dispositioni legis nostre, cessat in ratio: quæ hic exprimitur in uerb. potuerit. Tunc procedit text. in l. herennius ff. de decurion. et tex. in l. i. ff. quod fals. tut. aut. huc possunt coacervari omnia a Doct. inculcata, dum aiunt: quod quando defectus est in causa efficiendi: error nil prodest, et est communis conclusio, de qua loquitur Ias. hic col. v. ij. in quarta limitatione. et Alex. in consil. cxxxv. iij. col. iij. nu. 11. et num. 16.

IN L. BARB.

82

col. v. in princ. et nu. 18 uersic. Idem tenuit uol. 1. et 14. etiam procedunt ea quæ tradit hic Ias. col. v. ij. uers. quinto, ex cuius dictis apparet: quod quando inhabilitatis dispensatio non est in potestate eligentis, non ualeat quod agitur, faciunt ea quæ de privilegijs Manfredi tradit Alex. in consil. cxxxv. iij. nu. 10. uol. 1. et expresse Ias. hic col. xv. ij. in prima limitat. ubi ait quod ita demum ualent gesta Barbarij, si sunt electus ab eo qui potestatem habet.

247 Obstat tamen text. in l. ij. C. de sent. sed uel fieri oportet: quod magistratus ille poterat dispensare seruum ad illud munus, ad quod lex non resistit, sed consuetudo tantum non admittit, ut l. cum Prætor §. pen. ff. de iudic. et talia a magnis magistratibus fieri posse uidentur l. forma C. de off. præf. Prætor tradunt Doct. in l. i. §. i. ff. quod quisque iur. et Bart. in l. omnes populi in quarta quæst. primæ quæst. Princip. et Bal. et Dec. in rubr. C. qui admitt. uel (quod uerius puto) quod Iudex ille uerè erat liber tempore suscepti officij, licet postea ex noua causa fuerit deiectus in seruitutem, et ita intelligendo text. in d. l. ij. non obstat, pro ut ibi intelligit glo. in ultima solutione.

248 Vel etiam potest dici: quod ibi agitur de munere civili, quo fungi tenetur quilibet qui est in possessione ciuitatis, et sunt necessaria hæc munera, ut in l. iij. in prin. et l. si quis et l. munerum §. iudicandi ff. de mun. et honor. l. pen. §. duo ff. de uacation. mune. et de his iudicibus qui coguntur, loquitur tex. in d. l. ij. C. de sent. Ideo cum teneatur ille qui moratur in possessione libertatis ciuilia munera obire ex præscripto legis, absurdum esset dicere: quod postea non ualeant gesta

COMMENTARIA

ab eo in his: quæ pertinent ad executionem munerum ciuiliū, ad quæ tenetur ex legis præcepto, facit id quod tradit Dec. in capite seiscitatus col. ij. nu. iij. de rescript. ubi ex autoritate Ang. dicit q. infamis potest esse delegatus, quia munus iudicandi est onus, & tunc autoritas iudicis non dependet à magistratu, sed dependet à lege ipsa, quia magistratus iubendo non transfert nec dat iurisdictionem (ut inquit gl. in l. ij. in uerb. in possessionem in fin. ff. de iur. om. iudic. & ibi Alex. col. iij. nu. 18 & not. Doct. in l. & quia eod. tit.) sed iudex iste habet iurisdictionem à lege ipsa l. apertissimi C. de iudic. exercitationem uero seu potestatem exercendi assequitur ex decreto seu præcepto iudicis, ut latè explicui in commentarijs ad l. i. ff. de offic. eius cui mand. est iurisd. in præfation. nu. 40. & in uers. Mandata iurisdic. nu. 19. 20. 22. & nu. 44.

249 Sunt enim electi à lege ipsa, & sic data est potestas à Principe ut in authen. de iudicib. §. uetus, distributio autem fit per delegantes, & sic mihi uidetur defendi posse, q. iudex (de quo fit mentio in d. l. ij. C. de sent.) habeat potestatem à lege, non autem ab ipso magistratu, & propterea non est mirum: si ualuit sententia talis iudicis, prout etiam ualent gesta Barbarij: à populo seu à Principe electi, quæ alioqui ualitura non sunt si fiat electio ab eo: qui incapax, seu indignus legibus soluere seu dispensare non potest, l. Herennius ff. de decurion. c. ex ratione de etate & qualitat. & ibi Abb. col. 2. nu. 9. & communiter Doct. Alex. in consi. 138. nu. 1. uol. i. idem hoc loco tradit Bald. in p^o lectu. col. viij. c^o princ. ubi ait: q. si deficit potestas conferentis,

IN L. BARB.

85

non ualet collatio, & quicquid inde sequitur nullus est momenti, ut ibi per Baldum.

250 Quarto requiritur secundum multos publica utilitas, ad hoc ut habeat locum dispositio legis nostræ, ideo scribit Bald. hic in p^o lectu. col. v. in xi. oppo: q. tunc prodest communis error, quando officium est omnino publicum, secus si sit utilitate priuatum, & in ead. lectu. col. vij. circa principium uersicu. Sed contra glo. ait: q. in lege nostra uersatur publica utilitas, & propterea sustinentur acta, secus secundum eum si priuata utilitas uersaretur, imo etiam dicit idem Bald. col. viij. circa fin. q. requiritur publica utilitas multorum, & propterea inferebat: q. ex quo publica utilitas ex persona Barbarij ad eius commodum considerari non potest, non fuerit prætor. Idem Bald. in ij. lectu. col. ij. post med. uersicu. Item oppo. ratio. Subdit idem Bald. col. iij. post medium uersicu. Venio ad rationem in ij. lectu. quod etiam in iurisdictione delegata uersatur publica utilitas, & propterea tolerantur eius gesta, aimo ualet etiam unicus actus, quia in iurisdictione publica utilitas consideratur etiam in singulis actibus Baldus ibid. col. iij. circa medium uersicu. Modo restat. semper enim publicè utilis est iurisdictione, ut ait Bald. in prima lectu. col. vij. post medium uersicu. Vnum non omitto, & publicam utilitatem considerant Abb. & Fel. & alij in c. cum dilecta de rescript. & Abb. & Fel. in c. ad probandum de re iudic. Bald. in l. ij. C. de sent. Imol. in l. qui dam consulebant ff. de re iudic.

251 Contrarium quod publica utilitas non sit necessaria, tenet expressè Bald. in l. non dubium col. fin. in

COMMENTARIA

x.oppo.c.de legib.per tex.in l.ij.C.de sent. & idem Bal.
in l.ij.col.fi.C.de feruit & aq.Idem Bald.hic in 2^a lect.
col.iiij.c^a med.uerfi. Modo restat, idem probat, & hoc
mihi uidetur sentire text. noster, ibi propter utilitatem
eorum, qui egerunt, loquitur.n.de utilitate priuatorum,
& litigatorum,quo casu iurisdictio non dicitur publice
utilis,ut per Bal.hic col.ij.in 2^a lect.uerf.Venio ad ra
tionem,& Fel.in c.cum dilecta col.ij.uerf. Lex Barba
rius de rescrip.facit tex.in l.i.C.de testam & q. publica
utilitas non sit necessaria: sentit Bald.in d.l.ij.C.de sent.
& las.hic col.pen.& Abb.& Fel.& cōmuniter Doct.in
d.c.cum dilecta de rescript.(licet saepe uacillē) & hac
est uera & magis communis opinio, & hoc tenet omni
no,q. non sit necessaria utilitas publica ad hoc:ut locus
sit dispositioni legis nostrae.

252 Ex his fit solida conclusio: q. ad hoc, ut dis
positio legis nostrae locum habeat, sufficit autoritas
Principis & possessio officij, planē non est necessarium
quod concurrat publica utilitas, nec communis error.
Hac conclusio sic firmata non procedit in delegato se
cundum Inno.in c.cum dilecta de rescript.rationem ad
ducit:quia in delegato nō uersatur publica utilitas,quae
uersatur in ordinario, pro hac opinione facit uulgaris
regula:seruum communionem iuris ciuili non habere l.
q. testamento §. seruus ff. de testam. licet q. regulariter
seruus non potest esse delegatus l. cum Praetor §. fi. ff. de
Iud.nec in iudicio esse l. seruus C. de Iud.nec ualet iudi
ciū postea detecta seruitute l. non ideo C. de Iud.
& per Dec.in c.sciscitatus col.ij.in princ. de rescript.

253 Contrariam sententiam: q. dispositio huius

IN L. BARB.

84

legis procedat etiam in delegato:tenent cōmuniter Doct.
& sic seruus qui est in possessione libertatis: potest dari
Iudex etiā a magistratu,de hoc est tex.in l.ii.C. de sent.
per quem las.hic col.fi.tenet:dispositionem legis nostrae
habere locum in delegato,& ait ad illū tex non bene pos
se responderi,eandem sententiam probat Bal.hic col.vij.
uerf.Vnum non omitto,ubi refert Cyn.dicentem: tex.in
l.ij.C.de sent.non habere locum in seruo,quia ibi nō uer
satur publica utilitas,cum sit factum unicū,& causa uni
ca,tamen respondet Bal.iurisdictionē esse iuris publici,
& ideo in quolibet actu suo uersatur & cōsideratur pu
blica utilitas l.i.§.publicum ff.de iust.& iur.& etiā sen
tit Abb.in c.cum dilecta col.v.de rescrip.uerf.Sed nunc,
& q. dispositio legis nostrae habeat locum in delegato:
tenent omnes Doct.in d.c.cū dilecta contra Inno,ut attē
statur ibi Fel.col.ij.uerf.Lex Barbarius n.ij.de rescri.
Idem tenent Ang.& Salic.in d.l.ij.C.de sent.& hanc opi
nionem communem appellat Fel.ibid.col.ij.c^a fi. q. etiam
sequuntur But.Imol.& in c.sciscitatus eod. titu. de re
scrip.Eandem opinionem tenet Abb.in c.sciscitatus col.
iiij.in fin.de rescrip.nu.12.& ibi Moder.in add. qui di
cunt q. glo.& oēs id ibi tenent,& ibi limitant tripliciter
& ibi And.sic.nu.29.col.v.uerf. In eadem.

254 Hanc eandem sententiam probat Abb. in d.c.
cum dilecta col.iiij.nu.10. de rescript.per tex.in d.l.ij.
C.de sent.& per textum expressum in c.2.§. fin. iij. q.
vij.& ibi glo.& dicit Abb.in loco allegato:q. est cōmu
nis opinio,& ibi Sebast.Sapp.in addit.nuncupat cōmu
nem,& ait eā tenere But.& Imol.in c.sciscitatus de re
script.& Imol.in l. quidam consulebant col.xij.uerf. Et

C O M M E N T A R I A

aduerte ff. de re iud. Abb. in c. gratam circa fin. nu. 111 de rescript. idem tenet & ait, q. hæc opinio est uerior, scilicet q. cōmunis error faciat ius etiam in delegato.

255 Idem etiam probat Soz. in c. fraternitatis de heret. quod procedit: quando error est in persona delegati, ut ibi tradit Abb. col. iiij. in fin. & ibi Moder. in addit. & q. gesta à delegato inhabili ualeant, tenet Abb. in c. nihil nu. 12. col. fin. in principio de elect. idem Abb. in c. ad probandum col. ij. in princ. de re iud. ubi idem dicit in arbitro & arbitratore, alleg. Spec. in tit. de arbit. in §. differt. uers. Item secundum eum, & ita se habet cōmunis opinio, q. sententiam ego admitto, non propter cōmunem errorem (quia de illo nihil penitus curo) sed propter potestatem Principis delegantis, quia n. ratione potest ignoras dare magistratum, eadem ratione potest causam unam delegare, nec ratio differētiæ reddi potest ergo idem ius liij. §. nam diuus ff. de iniust. rupt. nec ego me fundo in publica utilitate, sed in auctoritate delegantis per hunc text.

256 Fallit nisi sit uitium in supplicatione secundū Bald. hic col. 7. in fi. & Abb. in d. c. cum dilecta col. iiij. in fin. nu. 10. & col. sequ. uers. Sed nunc, & ideo dicit ibi Sapp. in addit. q. ualet quidem quod geritur, quando obreptio uersatur circa qualitatē personæ, sed si obreptio est circa concernentiam cōmissionem, gesta non ualidantur, nisi Iudices pronuntiarent se esse Iudices competentes. Eadē tradit ibi Fel. col. ij. in fi. uers. Limita, amplius dicit Abb. ubi supra quod quando error uersatur in cōmissione, si est probabilis: ualebit processus, nisi lex casset eum in poenam per tex. in c. i. de rescrip. lib. v. i. nel.

I N L. B A R B.

85

Quando altera partium est in culpa, & agitur de ualiditate in eius fauorem.

257 Item fallit, quando rescriptum delegationis est falsum, detecta enim falsitate declarabitur processus nullus, etiam si pronuntiasset se competentem, Fel. in d. c. cū dilecta col. iiij. in princ. uers. Secund. tradit idem Fely. in c. super literis in ix. limit. eo titu. de rescript. Item fallit quando rescriptum delegatorum est nullum, nam detecta nullitate corrumpit etiam processus c. i. de rescrip. lib. 6. not. Doct. in c. ad audientium extra eo tit. & Fel. in d. c. cum dilecta col. iiij. uers. Tertius Moder. in addit. ad Abb. in c. sciscitatus col. iiij. de rescript. & ibi Fel. col. iiij. nu. 5. idem tenet.

258 Item fallit, quando obijcitur exceptio surreptionis simplicis, in his enim si exceptio obijciatur ab initio, surreptio simplex uitiat rescriptum, & processum Fely. in d. c. cum dilecta col. iiij. in principio Doct. in d. c. ad audientiam, & hoc tenent communiter Doct. q. exceptio surreptionis uitiat rescriptum ad lites, Fel. in c. ad audientiam col. xij. nu. 17 uers. Litere ad lites de rescript. tex. est in c. si autem, & in c. plerunq. eod. tit. tradunt Doct. in c. sciscitatus de rescrip. rationes differētiæ ibi adducit Fely. col. ij. Item fallit quando ignorantia inhabilitatis esset supina, Fel. in c. sciscitatus col. iiij. nu. 5. de rescript. quod ego non admitto, quia (ut sæpe dixi) Index iste non habet iurisdictionem ex errore sed à lege, ut supra pluries dixi. Itē fallit, quando partes sciebant defectum Iudicis, secundum Sapp. in addit. ad Abb. in d. c. cum dilecta col. iiij. & Ant. Franc. ibid. eo. v. in d. c. sciscitatus col. iiij. nu. 5. quæ limitatio eodē morbo

COMMENTARIA

laborat, quo superior proxima, ideo non est uera. Item fallit in spiritualibus, ut ait Ant. Franc. in addit. ad Abb. in loco alleg. per ea quæ tradit Bald. in l. ij. C. de sent.

259 Item fallit in pupillo, cui non nocent huiusmodi gesta, ita scribit Ant. Franc. in addit. ad Abb. in d. c. cum dilecta col. v. alleg. Spec. in quodam loco, quem ego non inueni, nec mihi placet hæc limitatio, ut latius dixi supra in glo. in uerb. functus in quæstione illa an Barbarius fuerit uerus Prætor. Item procedit ante quam declaratur per sententiam, q. iste Iudex est inhabilis, tolerantur enim ea quæ ante huiusmodi sententiam gesta sunt, idem Moder. in addit. ad Abb. in loco allegato, et l. as. hic col. pen. in quarta limit. Item secundum eosdem Moder. procedit dummodo concurrat possessio faciendi, tales actus per text. in c. consultationibus de iur. pat. ita loquitur text. in d. l. ij. ibi in libertate morabatur C. de sent. dixi supra in illo requisito an possessio officij sit necessaria.

260 Item fallit (et hic aduerte) quando mandatur iurisdictio à magistratu, quia uoluntarium est hoc mandatum non autem à lege iniunctum, ut dixi in l. i. in uersic. Mandata iurisditione nu. 77 ff. de off. eius cui mand. est iurisdictio, et habet iurisditionem ab ipso mandante, non autem à lege l. i. §. qui mandatum eo. tit. Doct. in l. more ff. de iur. om. iud. qui magistratus contra leges nil moliri potest l. deprecatio ff. ad l. Rhod. de iact. l. forma C. de off. præf. præto. ideo non poterit mandare iurisditionem incapaci contra l. cum Prætor §. penulti. ff. de iudic. maxime quia inferior ignorans non intelligitur dispensare, etiam si posset, secundum com

IN L. BARB.

86

munē opinionē Doct. de qua per Alex. in l. quidā consuebit col. ij. ff. de re iud. et hæc bene nota, quia hæc est magna limitatio seu declaratio à nemine animaduersa, et in hoc casu potest sustineri sententia Inno. à ceteris omnibus reprobata, secus est in Iudice dato etiam à magistratu, ut supra dixi, et hoc casu procedit cōis opinio Doct. Item procedit quā Imperator delegat, ut dixi supra latius in iij. requisito, ubi de cōi errore tractatur in fin.

261 Secundo non procedit dispositio legis nostre in spiritualibus secundum multos, in his enim spectatur ueritas, non opinio, ita scribit Bald. in l. ij. col. ij. nu. 10. C. de sent. uers. Sed nunquid ubi ait, in puris spiritualibus cōmunem errorem nihil operari, idem tradit ipsemet Bald. in l. ij. col. fi. nu. 85. C. de seruit. et aq. ubi ait spiritualia potius inniti ueritati quam opinioni subdēs q. quilibet non cōfirmatus est intrusus, et propterea ius ipsi nō patrocinator: nec eius gestus, et sic eius gesta uiribus nō subsistunt, imo etiam si sit cōfirmatus, et inutiliter, ita q. cōfirmatio nō ualeat ob uitium occultum, (puta quia sit falsus uel hæreticus uel schismaticus) ualebūt quidē gesta in temporalibus, sed nō ualebūt ab eo gesta in spiritualibus secundum Bal. in d. l. ij. nu. 85. et Moder. in add. ad Abb. in c. cū dilecta col. v. de rescript. idē tradit Bal. in l. nō mut. at C. de lib. caus. ubi ait: q. nō ualebūt gesta in spiritualibus ab intelligibili ad sūmū pōtificatū asūpto atq. euecto. Idē tenet Moder. in add. ad Abb. in c. cū dilecta col. v. de rescri. secus est in pphanis secundū Bal. ubi allegat Inno. hoc tenentem in c. nihil de elect. idē probat And. sic. in add. ad Bald. in d. l. nō mut. at et l. as. hoc in loco in pen. col. uers. Quarto limitatur ubi

COMMENTARIA

ait quod idem hic tradit Angel. & hoc loco Ias. in col. xvij. uersic. primo ubi exemplificat in ea scemina; quæ olim ob ignorantiam Cardinalium assumpta est ad summum pontificatum, adde Abb. hoc tenentem in c. ij. in fi. de presbyt. non baptizat. ubi ait: q. in dependentibus ab ordine, seu in sacramentalibus attenditur ueritas non autem opinio, ex quo infert: q. ordinatus ab eo qui episcopus uulgo existimabatur: nullum recipit ordinem, licet secundum eum sit secus in iurisdictione.

262 Puto aduertendum ad id quod dicit Bald. de hæretico dum ait: q. ualēt eius gesta in prophanis, nam sentit contrarium glo. xxiiij. q. i. in c. i. in uerb. quod autem ubi ait: q. hæreticus licet occultus, non potest excommunicare, subdit tamen: q. cetera ualent ab eo gesta, itē q. tolerabitur sententia excommunicationis, q. diu ipse est occultus, licet sit nulla, & sic restringitur supradicta conclusio, idē probat Inno. in d. c. nihil de elect. idē probat Ias. hic col. xvij. uersic. Secundo limita. allegat et Archi. in c. pen. de offic. de se. & Alb. hic idē tenētes, quos uide.

263 Puto etiam aduertendum ad aliud, dum concluditur: q. in spiritualibus attenditur ueritas, & non opinio, nam ipse Ias. de hoc dubitat hic col. pen. uersic. Quarto, & expressius col. xvij. uersic. Quid autem tenet contrarium, ubi loquitur de eo: qui confessus est sua peccata imaginario sacerdoti, ab eoq. absolutionem obtinuit, & concludit ualere huiusmodi absolutionem, allegat glo. in c. dudum il secundo in uerb. deceptæ de elect. ubi est casus de eo: qui plures parochiales ecclesias obtinebat, & ait tex. q. illud factum est ab eo in suam perniciem, & in detrimentum animarum parochialium, quæ

IN L. BARB.

87

ut ait text. per ipsum damnabiliter sunt deceptæ, subdit ibi: q. licet sacerdos ille non haberet potestatem soluendi uel ligandi, tamen propter fidem quam habebant confluentes ad eum tanquam ad uerum prælatum saluantur, & sic ex sola fide abluuntur peccata parochialium, illam glo. sequitur Abb. col. vij. nu. 20. uersic. In glo. in uerb. deceptæ, & licet nonnullam difficultatem patiat illa glo. tamen tollitur ibi per Abb. & ait illam glo. communiter sequi Docto. Idem Abb. in d. c. ij. in fin. de presbyt. non baptizat. ait q. in spiritualibus ualent: q. ista salua si prælati quoad meritum propter fidem.

264 Et ex his declaratur hæc conclusio, ut in spiritualibus non ualeat quod geritur a falso prælato, hoc est spiritualia non conferuntur, tamen ista collatio prodest quoad meritum propter fidem, ne pereant, sed salui efficiantur, dicit ibi Abb. ut procedat etiam, si prælatus istenullum haberet titulum a superiore, quod secus est in prophanis; quæ sine titulo non ualent, ut supra dictum est, & fatetur Abb. in d. c. dudum, nu. 20.

265 Tertio non procedit dispositio huius legis in feudis & alijs similibus dignitatibus perpetuis, hoc expresse hic determinat Bald. in p. lect. col. xi. uersic. Sed an lex, quod etiam probat Ias. hic col. xvij. uersic. ij. allegant tex. in l. qui furere ff. de stat. hom. qui nihil probat, tu allegat tex. hoc expresse determinatē; in c. unic. §. per sonā, p. quos fiat iust. i. uerb. feud. q. tex. expresse dicit: seruo feudū dari nisi prædatur ignorātia, et ibi glo. i. uerb. ignorātia subiūcti q. si ego dedero feudū seruo; putās eū esse liberū, nō ualebit datio, idē ibi probat Bal. & clarius And. i. ser. nu. 3. & Alua. co. i. uersic. oppo. extra nu. 1.

C O M M E N T A R I A

266 Contrarium tenet Afflictus in d. 6. personam ubi ait: quod quando error est particularis; non ualet datio feudi, secus si error sit communis, nam tunc (secundum eum) ualet datio feudi etiam seruo; qui communi errore habebatur pro libero, ita scribit Afflict. ibi col. pen. nu. 2. not. nu. 11. Ego puio decisionem Baldi esse ueram, quia (ut saepe dixi) communis error nihil prorsus facit id est ius nullum constituit, imo interdum nocet, prout in casu d. 5. personam ubi uittat consensum, et per illum text. limitatur dispositio legis nostrae ut non procedat in feudo, et est speciale in illo casu, nisi forte aliquis malit tentare, ibi agi de feudo bonorum, non autem de feudo iurisdictionis et imperij, quia haec non acquiritur domino, sed personae tantum cui dantur ut hic, tamen text. ille simpliciter dicit; quod quando praetenditur ignorantia, non ualet datio feudi seruo, cogita ego non recedo ab opinione glo. et Baldi quae est cōis.

267 Quarto dispositio legis nostrae secundum multos non procedit in eo, qui per sententiam dignitate motus est, licet n. postea rursus pro idoneo haberi incipiat, in nihil proderit de ipso opinio, nec error iste. Ideo si quid postea gesserit exauthoratus, id uires non habebit, exemplum penitur in notario, qui post sententiam condemnationis in longinquam regionem migravit, ubi sententiae notitia non habebatur, ibique rursus tabellionatus officium exercere cepit, et concluditur; instrumenta ab eo confecta uiribus non subsistere, ita scribit Bald. in l. nihil col. 2. nu. 2. uers. Et per hoc C. de uind. libert. ratio subiicitur, quia penitus caret potestate conficiendi instrumenta, nec potest sibi eam usurpare, quae a solo Princi

I N L. B A R R.

88

pe data est c. cum P. tabellio de fid. instru. eadem sententiam probat idem Bald. in authen. habita, col. vi. nu. 30. uers. Sequitur C. ne fil. pro patre, qua ratione uidetur idem dicendum in magistratu per sententiam priuato et incapaci reddito, facit text. in l. si aliquid C. de suscept. et arcar. lib. x. ubi qui delinquit in officio semel conuictus; non potest amplius idem officium exercere, tamen si super hoc rescriptum Principis impetrauerit.

268 Et ideo Bald. in l. ij. nu. 2. expresse ait, quod tabellio exauthoratus non potest iterum creari tabellio a Comite Palatino, quod sequitur Moder. ibi in add. Idem quod de tabellione dictum est; probat Ias. hoc loco col. xvi. in fi. uers. Illud est not. et dicitur, quod hoc probat, et scitu notatum; dignum existimat Ro. in l. si uero §. uiro ff. sol. mat.

269 Ad idem facit quod tradit Bald. in l. ij. col. fi. uers. Ultimo not. nu. 6. C. de libert. et eorum libe. ubi ait; quod Doct. ob delictum dignitate motus; non potest amplius subire examen, et dignitatem resumere, et subiicit uersus hmoi. Quem semel horrendis maculis infamia nigrat, Ad bene tergendum multa laborat aqua.

270 Et hoc ait procedere Fel. in c. fraternitatis nu. 10. uers. Quarto in fi. de haeretic. quia error iste et ignorantia haec originem sumpsit ex dolo et ex facto ipsius, ad hoc facit text. in l. ij. C. de diuers. offic. lib. xij. qui text. loquitur de milite exauthorato, amplius ad militiam non admittendo, et text. in l. qui cum uno §. ignominiam ff. de re milit. et uide Bart. in d. l. si aliquid, ubi expresse not. quod officialis damnatus in officio, amplius ad illud eligi non potest, uide etiam Moder. in addit. ad Bald. in d. l. nihil, et text. in c. ad aures de rescript.

COMMENTARIA

271 Restringitur hæc cōclusio ut procedat in casu quo sententia publicè lata fuerit more sententiarum, secus si clam, & in occulto lata sit sententia, uel ex sententia legis tantum quis damnatus sit; nulla declaratione facta à iudice, uidetur. n. q. his casibus non obsit sententia priuatiua, quo minus ualeant gesta, quia tunc notarius non intelligitur deiectus de possessione officij. Ita loquitur Bal. hic nu. 10. uersic. Sed pone sicut, & in l. i. col. ij. nu. 6. uersic. Idem si erat, & col. iij. nu. 12. uersic. Et hoc uerum, C. de testa. quibus in locis ait, q. sententia legis quæ non declaratur ab homine non priuat exercitatione, & de eo qui ex sententia legis non damnatus est: q. possit ante declaratoriam iudicis perseverante in officio, tradit Bald. in l. iubemus la secunda s. sanè col. ij. uersic. Adde tamen C. de sacro. eccle. & hoc est quod ait idem Bald. in l. ij. col. iij. nu. 14. uersic. Quid dices C. de senten.

272 Vbi ait, q. ualebūt gesta ab eo qui fuit exauktoratus, seu (ut ipse ait) degradatus à lege propter delictum occultum, allegat glo. q. singu. uocat in s. pen. in uerb. documenta in Auth. de tabellio. & hæc probat Fel. in d. c. fraternitatis nu. 10. de hæret. & ita concordandus est Bald. qui uidetur contraria & repugnantia sentire, & quem contrarium esse hic scribit las. col. pen. in princ. secundum eum Bald. hic col. vi. nu. 10. uersic. Sed pone, si ait de facto, et in l. ij. col. si. n. 14. uersic. Quid dices C. de senten. & in l. i. col. iij. nu. 12. C. de testam. uidetur discrepare ab his quæ dixit. Idem Bal. in d. l. nihil nu. 2. C. de iudi. lib. & propterea non probat hanc cōclusionem, sed tenet indistincte, q. ualent gesta dñati à modo reputetur habilis.

Sed

IN L. BARB.

89

273 Sed si diligenter intueantur uerba Baldi, non repugnat sibi nam in d. l. nihil, loquitur de publicè exauktorato, et deiecto, seu amoto à possessione officij, & tunc pub. q. non possit amplius ad officium aspirare, & q. gesta ab eo non ualeant Sed in hac l. non loquitur de dñato secretè contra morem sententiarum, sed ad tribunal proferri debent l. cum sententia, C. de pign. Ita et loquitur Bald. & se declarat in d. l. ij. nu. 12. de senten. Ita etiam debet intelligi Bald. in d. l. col. iij. nu. 1. Idem si erat publica C. de testame. & in d. l. col. iij. nu. 12. & licet Bald. in d. uersic. Idem si erat publica, uideatur loqui de casu: in quo publica est priuatiua, tamen aduertendum est, q. loquitur per hæc uerba. Idem si erat publica sed non in loco publico, per quod non apparet, q. sententia non erat lata in loco publico, sed quia sit publica, i. à publico magistratu lata, sententia quidam publica est, i. publici iuris, sed in occulto lata, ita omni modo Baldum, apparet q. non est sibi contrarius, quicquid hic dicat las. col. pen. in princ.

274 Videamus tamen an uera sit conclusio Baldi q. de magistratu damnato proponit. Hæc questio duplicem habet tractatum, potest n. quæri de eo qui priuatus officio & possessione rursum ex nouo titulo, nouam adipiscitur magistratum, & hoc casu exemplum seu similitudo notarij nō quadrat questionī nostræ, nā Bal. loquitur de tabellione exauktorato, qui uigore primi priuilegij perseverat in exercitatione & in possessione officij, nos proposuimus questionem de eo, qui iam omni sit possessionem primi magistratus & effectus est inhabilis ad futurum, nunc adipiscitur ex nouo titulo & ex no

M

COMMENTARIA

ua creatione nouum magistratum. Secundus est casus quando magistratus & clam damnatus & officio multatus, remanet tamen & perseverat in officio, quia illi nondum adempta est possessio, & hoc casu optimè quædrat exemplum notarij cui in longinquas regiones migravit.

275 Quo ad primæ caput, Bald. in d.l. nihil. C. de uind. libe. sentit q. non ualeant gesta damnati, dum ait q. damnatus publice efficitur incapax etiam possessionis officij, adeo q. amplius ad eam restitui non potest, nec ualeat noua creatio à Comite Palatino facta, & sic uidetur sentire: q. etiam si de nouo crearetur tabellio, tamē non ualere eius gesta. Ita in proposito idem uidetur dicendum de magistratu dānato, et inhabili effecto, ut etiam ex noua creatione non possit adipisci nouum magistratum & gesta ab eo uires non sunt habitura, hoc uidetur probare tex. in d.l. si aliquid C. de suscepto. & Archar. lib. xij. ubi est casus, q. qui semel deliquit in officio obidq. damnatus, amplius ad illud assumi non potest, quod adeo uerum est, ut etiam illi non profit rescriptū principis officium illi concedentis, & ibi hoc not. Barto ad idem est tex. in l. ij. C. de diuers. offi. lib. xij. qui de milite exaucto ratio loquitur, amplius ad militiam non admittendo, & tex. in l. qui cum uno §. ignominiam ff. de re milit. & ui. de Modern. in d.l. nihil C. de uindict. libertat. & text. in c. ad aures de pœnis

276 Hæc est magna restrictio ad text. nostrum, si uera est sed ego uereor eam non esse ueram, q. etiam non probat Ias. ut supra uisum est, sed ratio Iasonis non placet, quia communi errori innititur, de quo ego non curo

IN L. BARB.

90

(ut sæpe dixi. se.) mihi uidetur q. militet ratio tex. nostri, negari enim nō potest, quin Princeps possit decernere præturam etiam inhabili, et exauctorato, quia omnia potest Princeps, l. i. in uerb. placuit ff. de constit. Princ. l. ij. §. nouissimi ff. de origi. iur. hic etiam concurrunt potestas & uoluntas Principis, prout etiam in Barbario interuenerunt, ut ait Bal. hic in prima lect. nu. 8. & lat. supra ostensum est in questione præturæ Barbarij, super glo. in uerb. functus. Ideo uidetur negari non posse, quin translatus sit magistratus uerus à Principe in indignum, negari etiam non potest quin ualeant gesta ab eo siue Princeps sciens dederit siue ignorans (ut de Barbario dixi) quia error in qualitate hominis non uitiat, l. demonstratio falsa ff. de conditione & demonstr. Bald. hic nu. 10. in prima lectura.

277 Non obstat tex. in d. l. si aliquid cum similibus, quia potest intelligi de eo: qui uult ingredi magistratum, nam anteaq. ingrediatur, potest resisti ne ingrediatur uigore illius legis, & expectabitur secunda iussio, prout aliter sæpe expectanda est, ut in authen. ut nulli Iudi. §. hoc uero iubemus. Sed posteaq. admissus est: cessat dispositio illius legis. Secundo respondetur: quod illa lex efficit indignum, & procedit quo ad ipsi, ut non audeat exercere magistratum, etiam si fuerit electus, alioqui contrafaciens punitur tamen non dicitur text. quod non ualeant gesta ab eo. Ideo per hanc legem ualebunt, sic etiam Barbarij gesta ualent (ut hic ait text.) tamen ipse punitur detecta seruitute, per text. in l. ij. C. si seruus uel libertus ad decurionem aspir. lib. x. Cogita quia magna est auctoritas Baldi, tamen

COMMENTARIA

mihī uidetur: q. eius sententia non sit uera, & in dubio tueri debemus acta ut ualeant, quæ sententia est humanior, & ideo amplectenda per hunc tex. Hæc procedit in eo; qui semel de officio motus & possessione deiectus, rursus ex nouo titulo nouum magistratum adeptus est, & sic sopita est prima quæstio.

278 Quod uero attinet ad secundum caput, quando is qui damnatus est, nunq̃ amiserit possessionem primi officij, licet sit damnatus & priuatus dignitate, uel ipso iure, ob crimen, uel clam à Iudice, sed sine nouo titulo perseuerauerit in magistratu uidetur, q. ualeant eius gesta, hoc optimè probant ea quæ à Baldo tradita sunt de notario, in locis paulo ante allegatis, quæ non repeto per quæ uidetur concludendum q. ualeant sine nouo titulo, & ex his ampliatur dispositio legis nostræ. Ad idem facit id quod tradit Io. and. in c. mora de reg. iur. in vi. in mercurial. dum loquitur de statuto Episcopi, quo priuabantur omnes sacerdotia obtinentes, qui infra mensem titulum institutionis suæ in memorialia Episcopi redigi non curassent, euenit q. quidam canonici id facere neglexerunt tamè in possessione beneficiorum legitimè adpta perseuerauerunt, interim uacauit ecclesia, hiq; prælatum elegerunt, quærit ibi Ioan. and. nu. 8. uers. Statutum, an ualeat huiusmodi electio, & multis hinc inde adductis concludit ualere.

279. Inmittit ibi nu. 15. hoc potissimū fundamentum, quod cum quis habuerit ab initio legitimum titulum, licet postea incidat in poenam priuationis, tamen ualent eius gesta quamdiu toleratur, & creditur ex primo titulo licitè possidere, & ideo licet beneficium eius, qui ip

IN L. BARB. 91

so iure priuatus est, possit alteri conferri, tamè remanet possessor, cuius possessionis tantum est commodum quod ab ea deijci, detrudine non potest, nisi causa cognita, subiicit itaque Ioan. and. quod ualebit electio ab huiusmodi canonicis facta, quamdiu in possessione morantur, quod etiam probat Alex. in consil. c. xxxviii. col. pen. uers. Non obstat uol. primo, his enim casibus ob primordium ueritatis prodest perseueratio & continuatio pristinae possessionis etiam sine nouo titulo, quod etiam probat Felyn. in d. cap. fraternitatis col. ij. uers. Fallit quarto nu. 10. de hæret. Idem probat Abb. in cap. nihil col. fin. in princ. nu. 12. de electio ubi ait: quod si prælatus incidit in occultam hæresim, licet ipso iure sit priuatus sacerdotio cap. quo iure viij. dist. tamè ualent eius gesta, idem esse ait quando dubitatur de priuatione, nam ex quo toleratur in officio, ualent eius gesta.

280 Ad hoc facit text. in cap. licet Episcop. & ibi glo. & Doct. lib. vi. ex quo habetur, q. ipso iure priuatus beneficio remanet possessor, nec potest inauditus deijci aut deturbari cap. cum secundum & ibi Franch. in ultimo not. de hæret. lib. vi. cap. licet Episcopus de præbend. eod. lib. & Alex. in consil. c. iiii. col. fin. nu. 23. uers. Vnde dicit Bald. uolum. primo: ubi ait quod quando uasallus est ipso iure priuatus feudo, non potest dominus se intromittere in corporali possessione feudi, antequam feratur sententia declaratoria, cuius rei illa est ratio, quia licet dominium sit amissum, tamen non est amissa possessio, huc optime quadrant ea quæ tradunt Abb. Fely. Dec. & cæteri in c. sciscitatus de rescript. ubi tractant de eo cuius inhabilitas superuenit post ad-

COMMENTARIA

ptam dignitatem, ex quorum dictis, & ex superscriptis in quaestione nostra concluditur quod ualent gesta damnati, nondum possessione amoti, & ita se habet communis sententia, per ea quae late cumulat Andre. Tiraquel. in l. si unquam in uerb. reuertatur nu. 176. C. de reuoc. donat. quae possessio adeo est legitima, ut praescribendi potestatem praebet cap. si. de praescriptio, quod fieri non posset si cum dominio translata esset possessio cap. sine possessione de regu. iur. lib. vi. secus uidetur quando inhibitio superioris interuenit, uel priuatio notoria est, ut tradit Abb. in cap. nihil col. fin.

281 Quinto dispositio legis nostrae non procedit in excommunicato occulto secundum opinionem; quam ego tenebo per textum in capitu. fina. de procuratoribus, & tex. in cap. decernimus de sentent. excommunic. lib. sexto, & text. in cap. ad probandum extra de re iudica. nec refert quod excommunicatio sit occulta, quia hoc in nullo alio prodest: nisi quod excusat commercium habentes cum eo, sed iste communis error, nullum affert priuilegium ipsi excommunicato, prout generaliter saepe antea dixi de communi errore in ceteris; Docto. tamen tenent contrarium in cap. ad probandum de re iudica. ubi Abbas late tractat, colum. iij. & iij. & concludit ualere gesta iure publici officij ab excommunicato tolerato & occulto, sed gesta iure priuato non ualent, siue sit nota excommunicatio, siue sit ignota, & occulta, ut sentit Felyn. in dicto cap. ad probandum colum. ij. uersicu. Limita dummodo, & haec fuit decisio Ioan. cald. in dicto cap. ad probandum prout ibi refert Abbas col. iij. in fin. uersic. Venio ad secundum, qui loq.

IN L. BARB.

92

Cald. in gestis iure publici officij hoc tenet, scilicet quod ualeant, si excommunicatio erat occulta, & ille reputabatur publice pro excommunicato, allegat textum nostrum, & tex. in l. ij. C. de sentent. & per tex. in dicto cap. ad probandum, sumendo ibi argumentum a contrario sensu, ad idem allegatur text. in cap. ij. §. fina. iij. q. viij. hanc eandem sententiam, quod ualeant gesta per praelatum occulte excommunicatum & toleratum ratione publici officij, probat Abbas in cap. consultatio nibus colum. ij. num. 7. & quod ualeant gesta ab excommunicato occulto ratione publici officij, probat Felyn. in dicto cap. ad probandum columna secunda numer. 3. uersicu. Caterum, per illum textum a contrario sensu, quem omnes notant (ut ipse ait) Ideo scribit Bart. in l. i. in ultimo not. C. de testamen. quod non sufficit probare: quod iudex erat excommunicatus, tempore quo tulit sententiam, nisi etiam probetur, quod tunc temporis sic habebatur, & publice ita reputabatur. De qua conclusione ego dubito, quia nullibi probatur, quod ualeant gesta excommunicati occulti, sed bene probatur simpliciter non ualere gesta excommunicati, nec distinguitur publicus a priuato, imo uidetur quod minus ualeant publici actus quam priuati, ut in dicto cap. decernimus, nec distinguitur occultus a publico. Non obstat text. in d. c. ad probandum super quo omnes se se fundant, quia ille text. loquitur de gestis duorum delegatorum quia erant idonei, & si soli per se in casu permissa tulissent sententiam. ualisset, sed quia una cum excommunicato scientes illam tulerunt, odio commercij uetiti non ualuit huiusmodi sententia per tex. in d. cap. fin. de

COMMENTARIA

procurat. & ita debet intelligi text. in d. c. ad probandum, quæ male torquet Doct. de quo tamen infra latius videbimus.

282 Retenta tamen pro nunc communi opinione, intellige eam procedere in excommunicatione maiori, prout intelligit glo. in d. ca. decernimus, nam de minori non ambigitur: quod omnia ualent gesta ab excommunicato, etiam notorio, Domin. in cap. si is cui. ad fi. de offic. delegat. libro sexto, Felyn. in dicto capitulo ad probandum num. 5.

283 Item procedit etiam si post sententiam probetur & patefiat excommunicatio iudicis, nam nihilo minus ualebit sententia, nisi probetur quod fuit denunciatus, secundum Innocen. in c. exceptionem in prin. C. de exceptio, Fely. in d. c. ad probandum nu. 5. de quo tamen paulo infra uidebimus.

284 Item secundum Docto. ualeat rescriptum impetratum pro Iudice excommunicato, dummodo sit absolutus quando recipit rescriptum, licet esset excommunicatus tempore impetrationis, secundum glossam in cap. dilectus el secundo in uerb. receperunt, de præbend. & tradit Felyn. in d. cap. ad probandum num. 5. qui restringit conclusionem non procedere quando excommunicatio notoria est, uel impetranti nota, sed ego credo sufficere impetrantem cum illo commercium non habere c. fin. de procurato.

285 Item secundum Docto. ualent gesta huiusce Iudicis: qui uulgo excommunicatus habebatur, tamen re uera non erat excommunicatus, & sic ueritas præuolent, scribit Bald. in l. ij. col. i. nu. 6. C. de sent. probat Fel.

IN L. BARB.

93

in d. c. ad probandum, & And. sic. in c. sciscitatus nu. 30: de rescript. quæ sententia est uera.

286 Item secundum Abb. ualent acta, licet excommunicatio si. nota, in uno loco, dum tamen sit ignota in loco ubi sit actus, ita Abb. in d. c. sciscitatus col. v. uerfi. Sed circa hoc de rescript. quod ego non admitto ut infra uidebimus.

287 Item secundum Abb. ibid. col. iij. in fin. ex sententia Cald. hæc conclusio procedit non solum in profanis, sed etiam in sacris si u spiritualibus, ideo dixit singul. Immo. in c. i. de schismat. & spiritualia sacramenta uerè conferuntur ab excommunicatis, & schismaticis, & hæreticis, ac alijs similibus qui ea conferunt in forma ecclesiæ, & collata habent uim omnimodam, ex quo tolerantur ab ecclesia, & sic initiati seu ordinati ab his recipiunt sacramentum & sacramenti executionem, absque dispensatione, cuius opinionem benignam ait et probat Abb. in d. c. ad probandum col. iij. nu. 1. 5. Idem Abb. probat in c. fraternitatis in fin. nu. 3. de hæreti. & ait q. sacramenta ab hæreticis recipi possunt, & q. si ignoranter recipiuntur, confertur non solum substantia sacramenti, sed etiam gratiæ, nam Iudas fuit hæreticus c. eos i. q. i. tamen baptizauit & ualuit ut ibi per eum. Idem tenent Moder. in addit. ad Fel. in d. c. cum dilecta col. ij. de rescrip. & Abb. Contrarium tenet glo. in ix. q. i. in c. i. & glo. id. c. i. de ordinat. ab Episcop. & 10. Cald. in disputa. quarta qui dicunt, q. ordinatus ab excommunicato non recipit executionem, tamen Abb. tenet ampliationem in distincte & puto eam esse ueram, quando gerens huiusmodi acta, habet titulum à superiori, licet ipse sit indi-

COMMENTARIA

gnus, prout dixi de Barbario, qui habuit titulum præ-
turæ à populo, & sic si bene consideretur, aut nulla aut
modica differentia reperietur inter sacra seu spiritua-
lia & prophana, tenendo opinionem meam: q̄ etiam in
prophanis error communis non faciat ius.

288 Fallit hæc conclusio in sententia excommuni-
cationis, quæ lata ab excommunicato etiam tolerato, &
occulto non ualet secundum Cald. in d. c. ad probandum,
not. glo. in uerb. quod autem xxi. ij. quæsti. i. c. i. Idem
not. glo. in cap. i. in uerb. excommunicato de ordinat. ab
Episcop. qui renunciat. idem q̄ est in absolutione excom-
municationis per eandem rationem, ut tradit idem Cal.
& refert Abb. in d. c. ad probandum col. iiij. in princip.
hanc eandem opinionem q̄ non ualeat sententia excom-
municationis ab excommunicato occulto lata tenet Io.
An. in c. pia de except. lib. vi. & cōmuniter tenet Doct.,
ut attestatur Abb. in loco alleg. col. v. nu. 15. Ratio
est, quia cum ipse sit extra ecclesiam, alium ei iurare non
potest, ut tradit glo. in d. c. i. de ord. ab Episcop.

289 Aduerte quia Abb. in d. c. ad probandum col.
iiij. nu. 15. de re iud. tenet contrarium, & putat q̄ etiam
ualeat sententia excommunicationis lata ab excommu-
nicato occulto, & tolerato, rationem adducit: quia ex-
cōmunicatio pertinet ad iurisdictionem: ideo secundum
eum debet ualere, quemadmodum ualent & cetera gesta
ab isto, etiam spiritualia, allegat doctrinam Innoc. in d.
cap. i. de schismat. de quo supra facta est mentio, alleg.
etiam Innoc. in terminis hoc tenentem in cap. si uero de
sentent. excommunic.

290 Ad allegata in contrarium respondet: q̄ lo-

IN .L. BARB. 94

quantur de non toleratis, idem tenet Fel. in d. c. ad pro-
bandum col. iiij. nu. 7. uers. Limita primo, & dicit q̄ ean-
dem tenent Inno. & Ant. in c. si uerè de sent. excommun.
& Lapp. in allegat. 89. col. viij. nam dignitas hoc facit,
non persona, item quia excommunicatio est iurisdictio
nis & clarum est secundum ipsum: q̄ ea quæ pertinent
ad iurisdictionem ualent gesta ab occulto excommu-
nicato. Item quia sententia excōmunicationis facilius
penetrat quam aliæ ita residet Fel. ubi supra & de abso-
lutione, idem tenet Fel. in d. c. ad probandum col. iiij. in fi.
nu. 6. & col. seq. mihi placet prior & cōis sententia quia
caret auctoritate is, qui est excōdicatus, ideo quod agit
nō ualet, interim tñ toleratur q̄diu latet inhabilitas, &
sic pro excōdicato habebitur, sed detecta inhabilitate ex-
communicantis, cassabit ut sentit glo. in d. c. i. xxiiij. q. i.

291 Fallit etiam supradicta conclusio: ut non
procedat in gestis in fauorem eius qui sciebat hunc ma-
gistratum esse excommunicatum, nam non proderunt
huiusmodi gesta: licet pertineant ad publicum officium,
hoc tradit Cald. in dicto capi. ad probandum, uel sal-
tem retractabuntur in odium eius: qui cum excommu-
nicato huiusmodi commercium habet. Idem tradit
Abbas ibidem. colum. v. nume. 15. uers. Limita Cald.
subdit Abb. q̄ eandem opinionem sequitur Anto. de but.
& q̄ fuit originalis opinio Io. an. post Io. de deo in c. di-
lectus ij. de præben. ubi ait q̄ non ualet impetratio iudi-
cis excommunicati & tolerati ab eo: qui sciebat eum es-
se excommunicatum, ideo scribit Fel. in d. c. ad proban-
dum nu. 5. q̄ non prodest communis error, quando liti-
gatores sciebant excōmunicationem, quæ alijs erat igno-

COMMENTARIA

ta, quod et tradit Abb. in c. scilicet itatus col. v. uersi. Quod ad secundam de rescript. ait tamen Abb. q. hoc ultimo casu (uidelicet in impetratione Iudicis) impetratio est nulla ipso iure, quia id non pertinet ad publicum officium secus si pertineret ad publicum officium quia (secundum eum) tunc ualent gesta, sed retractantur in odium scientis. uide etiam Abb. in c. si duobus col. pen. de appel. et Fel. in d. c. ad probandum col. iij. nu. 8. uersi. Limita secundo et Abb. in c. post cess. onem col. pen. uersi. Idem si erat occulta de probatio.

292 Et ex his secundum Doct. declaratur quinta principalis conclusio quae dicit: q. gesta per excommunicatum occultum ualent, ut procedat in his quae concernunt publicum officium et publicum interesse, ita loquitur Cald. in d. c. ad probandum et ibi Abb. col. iij. in fin. in uers. Venio ad secundum et col. sequi nu. 15. licet mihi non uideatur tuta haec decisio, ut infra uidebimus. In priuatis autem negotijs dat aliam distinctionem Ab. in d. c. ad probandum col. iij. in princ. nu. 11. 12. 13. et 14. quam referre non est opus, sed concluditur q. in priuatis nihil refert an excommunicatio sit occulta; an manifesta, quia utroq. casu idem seruatur secundum Fel. in c. ad probandum col. ij. uers. Limita de re iudic. ubi ait: ita tenere communiter Doct. et (ut ipse ait) est Theorica aurea Innoc. in c. cum dilectus de consuet. adde Abb. in c. intelleximus col. v. uers. Sed quæro nu. 12. de iudi. ubi ait in his quae concernunt priuatam utilitatem non esse differentiam inter publicum et occultum, et propterea scribit idem Abb. in c. ueritatis col. fin. uersi. Venio nunc nu. 47. de dol. et contumac. q. ea quae sunt ra-

IN L. BARB.

95

sione priuati officij; non ualent, siue sint gesta à publico excommunicato, siue à tolerato, alleg. not. per Inno. in d. c. cum dilectus de consuet. et in c. consideramus et in c. Vintonensis de elect. et in c. gratum de postul. praela. quem sequitur Io. an. in c. i. de rescript. lib. vi. et Cal. in disput. incip. excommunicatus.

293 Subdit Abbas q. iura quae distinguunt inter excommunicatum publice et occulte, procedunt in his quae geruntur ratione publici officij, et hoc ratione publicae utilitatis, sed in his quae geruntur ratione priuati officij: cessat illa distinctio, ex quo concludit Abb. ibid. q. electio facta ab excommunicatis quantuncq. occultis: non ualeat siue ante electionem, siue postea probetur excommunicatio, et ibi dicit Abb. q. electio pertinet ad canonicos singulares iure priuato, licet pertineat ad capitulum ratione publici officij, et propterea electio facta per canonicos occulte excommunicatos: tanquam facta ex iure priuato non ualeat ut ibi per eundem. subdit Abb. idem esse in eo qui impetrat rescriptum, atq. illud non ualere siue sit publice excommunicatus impetrator, siue occulte, idem Abb. in c. fin. col. fin. nu. 11. de procurato. tenet quod impetratio facta à procuratore excommunicato non ualeat, siue occulta sit excommunicatio siue publica, siue nomine proprio siue alieno impetret per text. in c. i. de rescript. lib. vi. ubi sine distinctione dicitur: q. rescriptum ab excommunicato impetratum: est ipso iure nullum, nec fieri debet differentia inter publicum et occultum, quia illa differentia (secundum eum) habet locum in his quae geruntur ratione publici officij, ita secundum eum loquitur text. in c. ad probandum de

COMMENTARIA

re iudic. subdit Abb. nu. 12. q. in his quæ geruntur iure priuato; non est differētia inter occultum & publicum, quoad actus ualiditatem, eadem tradit Abb. alijs in locis: quos allegat Fel. in d.c. ad probandum col. ij. uersic. Limita, & hæc uidetur esse communis sententia.

294 Hanc conclusionem supra factam; q. gesta ab occulte inhabili iure priuato non ualeant, declarat Fel. tripliciter in d.c. ad probandum col. ij. nume. 2. uersicu. Super qua nota tres.

295 Primo non procedit quando publica utilitas suadet; q. ualeant gesta iure priuato per occulte inhabilem, hoc ait sensisse Bart. hic in lectura circa fin. probat exemplo, nam testis non habet officium ex publico, ut per Innoc. in c. nihil est ad fin. de elect. tamen ualet testimonium infamis, quando infamatio est occulta tempore testimonij, licet postea detegatur, glo. est ualde famosa in l. cum lege ff. de testam. de qua meminit Bald. in l. ij. col. i. C. de sent. & in l. i. col. iij. C. de secund. nupt. & in l. ij. col. iij. C. de testam. & in l. Cassius ff. de senat. & in c. super eo de testib. hoc intelligit Fel. procedere: quando infamia testis non est in iudicio probata, aliqui si sit probata, repellitur testimonium, & sic sentit: q. testimonium excommunicati tolerati ualebit in iudicio.

Item secundum eum procedit in testimonio extra iudiciali: in eo enim sufficit esse bonæ opinionis, ita intelligit illam glo. Fel. ubi supra, & sic sentit: q. ualebit testimonium, in quo descriptus est testis excommunicatus, qui pro non excommunicato habebatur per text. in §. sed cum aliquis inst. de testamen. sed ego hoc non puto transire sine scrupulo, quia ff. de iure in seruo in casu

IN L. BARB. 96

illo, ut patet ex uerb. liberalitate, & ita ibi ponderat Io. Fab. de quo infra uidebimus,

296 Secundo differentia inter publicum & occultum procedit secundum Fel. in officio quod est publicum auctoritate & utilitate secus si officium sit auctoritate publicum: sed utilitate priuatum, ut sunt tutor & curator, in his enim occulta inhabilitas uitiat; non minus quam publica, ut ait Fel. in d. cap. ad probandum col. ij. uersic. Intellige secundo allegat Abb. in c. post cessionem col. fin. uersic. Et ex his singulariter de probat. pro qua (secundum eum) facit text. & quod not. Doct. in l. i. C. de testam. huic tamen conclusioni obstant ea quæ paulo infra deducam.

297 Tertio ualent gesta pendente appellatione etiam iure priuato à condemnato de crimine irrogante infamiam, nec retractantur, licet deferatur instantia tametsi eo casu infamia retrahatur, l. furti. §. i. ff. de his qui not. infam. Fel. in d.c. ad probandum col. ij. uersicu. Tertio ita residet.

298 Nefas quodammodo uidetur dissentire à tam inueterata tamq. crebro suffragio recepta & comprobata sententia, & ego quidem non improbo, tamen quædam mihi uidentur animaduersione digna, quæ non puto prætereunda.

299 In primis dum dicitur non ualere gesta in fauorem scientis iudicem excommunicatum esse, puto aduertendum esse, quia ualiditas gestorum non dependet (ut sæpe dixi) ab ignorantia nec à scientia litigatorum, sed à potestate iudicis, & propterea non uidetur tuta hæc conclusio, tamen potest sustineri, fauore excommu-

COMMENTARIA

nicationis: quæ est salubris seu medicinalis, & hoc mihi uidetur exprimere text. in c. fin. de procurat. ut enim dī scant fideles cauere à commercio excommunicatorum, & ut excommunicati humano correcti cōmercio citius sanentur, & conuertantur ad ecclesiam constitutum est: q. uon ualeant gesta etiam ab idoneis, in quibus scienter admissi fuerint excommunicati, ut probat egregiè ille text. & ego soleo dicere: speciale esse in casu illo, cum cautum non reperiatur, q. si geratur negotium cum interuentu alterius inhabilis non ualeat, quando potest geri sine illo, & sic sustinetur conclusio Doct. in casu isto.

300 Secundo est aduertendum: q. extat cōstitutio Martini quinti & concilij Basiliensis, quam desiderauit glo. in cle. grauis in uerb. suppositis de sent. excommun. de qua meminit Fel. in d. c. ad probandum nu. 8. uersif. Cogitabam, qua cōstitutione succurritur illis: qui cōmercium habent cum excommunicatis non denunciatis, ut sine periculo animarum cū eis cōmercium habeant, cuius tenorem recitat Fel. in c. Rudolphus col. xxv. nu. 39. uersif. Sed re uera de rescript. cuius uerba hæc sunt, insuper ad euitanda scandala, & multa pericula quæ conscientij, timoratis contingere possunt, misericorditer indulgemus, ut nemo deinceps à cōmunione alicuius sacramentorum administratione, uel receptione, aut alijs quibuscunque diuinis intus uel extra prætextu cuiuscunque censuræ à iure uel ab homine generaliter promulgatæ, teneatur abstinere, uel aliquem uitare, aut interdictionem ecclesiasticam obseruare, nisi sententia uel censura huiusmodi fuerit publicata, uel denunciata specialiter & expresse, non obstantibus constitutionibus & cæ.

saluo

IN L. BARB.

97

saluo q. si quem pro sacrilega manuum in clericos iniectiore sententiam atam à canone adeo notorie consueuerit incidisse: q. factum non possit aliqua tergiversatione celari, nam à cōmunionem illius (licet non fuerit denunciatus) uolumus abstinere iuxta canonicas sanctiones.

301 Ob hanc cōstitutionem Fel. in d. c. Rudolphus col. xxvi. n. 40. uersif. Et gusta ait: q. licet sententia occulte excommunicati non ualeat in fauorem scientis eum esse excommunicatum, licet alij ignorent tamē hodie post hanc cōstitutionem ualebit sententia huiusmodi, etiā pro sciente lata, dūmodo excommunicatus non fuerit denunciatus, mouetur quia per hanc cōstitutionem sublatum est odium conuersantis scienter cum excommunicato contra text. in c. cum non ab homine de sent. excom. propter quod olim irritabatur sententia conuersantis, quo odio sublat. o. erit etiam sublatum effectus odij, & sic ualebit sententia hæc, & in fauorem scientis lata, hoc idem determinat Fel. in d. c. ad probandum nu. viij. uersif. Cogitabam de re iudic. putat tamen utrobique Fel. q. in alijs uitijs seu inhabilitatibus occultis, non ualebit sententia in fauorem scientis.

302 Ego puto aduertendum esse, nam hæc cōstitutio Martini indulget conuersationem in diuinis tantum ex quo sequitur: q. quo ad iudicialia & alia negotia remanent firmæ ueteres cōstitutiones l. præcipimus in fi. C. de appell. cum similib. Ita. n. fieri debet interpretatio ut minus corrigat. l. ij. C. de noxal. c. cum dilectus de consuetud. nec. credendum est, totum ius canon. non uoluisse subuertere l. si quando à Princ. C. de inoff. testa. men. imo indulgentia in uno casu semit q. in cæteris contrarium obseruatur, arg. l. i. in uersif. Huius rei si de off.

N

COMMENTARIA

eius cui mandat. est iurisdictio maxime in correctorijs. l. precipimus in fin. C. de appellatio. & sic puto: q. non sit sublata dispositio de qua in c. fin. de procurat. nec dispositio de qua in c. ad probandum de re iudic. & si quæ aliæ sunt similes, de alijs rebus quam de diuini loquentes, & sic Fel. non recte percepit sensum illius constituti nis, de qua tamē ualde gloriatur in d. c. Rodolphus col. anpe. nu. 40. & ait hoc esse lucrosū.

303 An autem sit uera decisio Cald. quam omnes referunt & sequuntur in d. c. ad probandum, & quam auream limitationem ad hanc legem appellat Fel. in d. c. Rodolphus, uidebimus paulo infra, licet enim eam communiter sequantur Doct. & probent simpliciter ualere gesta iudicis: cuius occulta est excommunicatio, q. q. non ualeant quando est nota parti, idemq. asserunt de seruitute & alia quacūq. inhabilitate (ut supra uisum est) tamen hæc non carent scrupulo.

304 Et q. non ualeant gesta ab excommunicatis toleratis: mihi uidetur probare text. in c. fin. de procur. ubi non ualeat mandatum factum ab uniueritate, in quo interuenerunt excommunicati, quod procedit in tribus casibus, ut ibi ait tex. Primus est: quando decuriones idonei scientes collegas esse excommunicatos, eos admiserunt ad syndicum creandum, & hic non est casus noster. Secundus est quando maior pars decurionū erat excommunicata, & sic quando ipsi excommunicati dederunt authoritatem mandato seu actui, & hic casus mihi uidetur ad propositum nostrum facere, nam oportet sateri q. in casu isto alij decuriones idonei nesciebant istos esse excommunicatos, alioqui esset idem casus cum supra no

IN L. BARB.

98

minato, & sic nō ualeret actus alia ratione, scilicet quia idonei commercium habuerunt cum excommunicatis. Tertius est casus, quando nomina excommunicatorum sunt descripta in mandato, tunc non ualeat mandatum, secus si nō sint descripta, nam tunc ualeat, qui casus ad propositum nostrum facit, nam oportet sateri q. illi erant occulte excommunicati, & ignorabatur eorum excommunicatio, alioqui si fuissent publice excommunicati, licet nomina eorum non fuissent in instrumento descripta tamen alia ratione non ualisset mandatum, quia scilicet alij scientes cum eis interuenuissent, nec potest dici quod omnes qui interuenerunt erant excommunicati, quia hic casus est supra decisis, & alia ratione, quia scilicet ipsi excommunicati dant authoritatem mandato, nec etiam potest dici q. collegæ nesciuerint, quia præsupponimus rem publice notam, cuius ignorantia non est tolerabilis in l. si tutor in uerb. ostēderis & ibi Bart. & Doct. C. de peric. tut. & sic mihi uidetur probari ex d. c. fin. de procurat. q. gesta ab excommunicatis etiam occultis & toleratis non ualent.

305 Non ob. text. in d. c. ad probandum, qui text. inducitur à Docto. per argumentum à contrario sensu, nam ego dico, q. nō debet sumi huiusmodi argumentum, sed est casus omissus, qui remanet in dispositione iuris communis. l. si uero § de uiro ff. sol. mat. & ego sol. res nere in l. i. ff. de off. eius cui mand. est iurisdict. quod argumentum à contrario sensu nunquam habet locum in iure nostro, nisi in duobus casibus, scilicet quando ex permittit: seu indulget aliqui d. in aliquo casu p. a. l. i. r. i. uel è contra prohibet seu ne. at. exp. r. d. i. p. a. l. i. r. i.

COMMENTARIA

aliquo casu particulari, his enim casibus ualet argumen-
tum hoc, nam tunc concludimus; in cæteris casibus ius
commune esse in contrarium, & hoc argumentum est il-
lud: quod fortissimum appe- at iurisconsultus in d. l. i. &
ita procedit text. in l. qui testamento §. mulier ff. de te-
stam. & in l. ex eo ff. de testib. & l. i. §. i. ff. ad municipal.

306 Præterea (etiam secundum communem opini-
onem Doct. in d. l. i. ff. de off. eius) hoc argumentum non
procedit quando resultaret correctio legum, & sic non
est admittendum hoc argumentum quia tolleret disposi-
tionem d. c. fin. de procurat. & ut obiter habeas declara-
tum text. in d. c. ad probandum, quem non intelligit glo.
nec intelligunt Doct. sed in eo se inuoluunt, dum quæ-
runt, quare nō ualuit sententia à tribus lata, in qua unus
tantum excommunicatus erat, multa effundunt inutiliter
Doct. & scopum non attingunt, tu dic: uim consistere in
uerb. publice inmodatus, præsupponit ergo text. q. ex-
communicatio erat publice lata, & per consequens q.
collegæ non poterant prætereignam ignorantiam excom-
municationis, per ea quæ irradit glo. in d. l. si tutor C. de
pericu. tut. ex hoc sequitur: q. duo alij scienter tulerant
se sententiam cum excommunicato, & propterea non ua-
luit, propter uetitum commercium per text. in d. c. fin.
de procurat. non autem defectu iurisdictionis, ut putat
glo. quæ sententia ualisset: si ignota & occulta fuisset
excommunicatio, non dico sententiam istius excommu-
nicati ualuisse, absit hoc, licet glo. id asseueret, sed dico ua-
luisse sententiam duorum, quibus nihil imputari potest
arg. text. in d. c. fin.

307 Et sic si uis sumere argumentum à cōtrario

IN L. BARB. 95

sensu ex hoc text. sumitur ab effectu, hoc est à scientia
præsumpta ut à contrario si scientia non præsumatur;
cisset dispositio illius text, & sic ualebit sententia isto-
rum; tamen non ualebit sententia excommunicati, quia ibi
non queritur de iurisdictione excommunicati, nec utrum
ualeant gesta ab eo, sed utrum ualeant gesta ab alijs; in
quibus & ipse interuenit, hic est sensus illius textus
quicquid dicant Doct.

308 Aduertendum etiam: q. text. in d. c. ad proban-
dum, non ait simpliciter q. cassetur sententia: si unus ex
delegatis fuerit publice excommunicatus, sed ait: q. si con-
stiterit hanc sententiam esse infirmandam, ob id q. unus
ex delegatis esset publice excommunicatus: tunc casse-
tur, hoc est si ob eā causam de iure cassanda erit; cassetur,
& de nouo causa agitur, sentit ergo non esse semper
cassandam, licet tertius fuerit publice excommunicatus,
& ideo ait cassetur si constiterit id est si euenerit casus;
quo debeat cassari, ob id q. unus ex ipsis esset publice ex-
communicatus, quid enim si sine pso alij duo sententiam
protulissent? profectò ualebit sententia per text. in d. c.
fin. de procurat. item quid si uerè ignoret hanc excom-
municationem? profectò ualeret sententia duorum, in qua
etiam interuenit tertius inhabilis, quia ipsi uerè ignora-
uerunt, & sic pœnam pati non debent, & q. ualeat ipsis
ignorantibus; probat text. in d. c. fin. qui non distinguit
qualitatem excommunicationis, hoc est an sit publica
uel occulta, sed considerat tantum scientiam ueram, ad-
mittetur ergo probatio in contrarium.

309 Quamobrem si uis sumere ex isto tex. argu-
mentum à contrario sensu, debet sic sumi q. si constiterit

COMMENTARIA

q. non debeat cassari, ob id q. unus ex iudicibus est publicè excommunicatus, non cassabitur, & causa ex integro non tractabitur, & sic non potest sumi argumentum à contrario, q. excommunicati occulti sententia ualeat quia nec etiam in sensu directo dicit tex. q. sententia publicè excommunicati non ualeat, sed loquitur de sententia trium, ex quibus unus erat publicè excommunicatus, & nihil de nouo introducit, sed se remittit ad ius antiquum, ibi, sicut de iure fuit faciendum, & ibi si constituit infirmam, circūscripto igitur huiusmodi statuto seu canone, uidendum est an de iure sufficiat semper ad infirmam sententiam, q. unus ex delegatis sit publicè excommunicatus, & hoc optimè percipi potest ex c. fin. de procurat. illud tantum noui affertur ex illo tex. q. ea quæ dicta fuerant de constitutione procuratoris in d. c. fin. extenditur ad prolationem sententiæ, & quando facta fuit dicta decretalis, emanauit ad effectum ut tribueret iurisdictionem illis iudicibus; ad quos scribebatur; in cæteris se refert ad ius antiquum.

310 Et ex his habes enucleatum & expressum uerum sensum ad text. in d. c. ad probandum, quem Doctores non intellexerunt, & propterea multa falsa axiomata ab ipsis superædificata corruunt, uidetur tamen; q. ex quo hodie sublata est constitutio, qua prohibebamur commercium habere cum excommunicatis q. cessent etiam poenæ & effectus; qui resultabant ex conuersatione prohibita, ut inquit Fely, in d. c. ad probandum col. pen. nu. 3. uers. cogitabam de re iudi. sublata autem est hæc prohibitio per constitutionem Martini quinti incip. in super ad eundem tādū, & concilij Basiliensis, de qua meminit Fel. ubi supra

IN L. BARB.

100

311 Ego puto; quod summus Pontifex noluerit totam machinam iuris unico uerbo dissoluere argum. l. si quando in princ. C. de inoff. test. & cum sit correctoria, ita interpretanda est; ut minus corrigat ius ciuile, quam fieri possit l. ij. C. de noxal. c. cum dilectus de consuetud. dico igitur constitutionem Martini ad eum effectum tantum fuisse introductam, ut animas non ligaret, & sic ne cōuersantes incurrerent excommunicationem, stricte igitur erit interpretanda, ut procedat in casu suo, sed non erit extendenda ad omnes alios effectus; qui ex cōuersatione resultabant, alioqui fateri oportet; ualere mandatum uniuersitatis; in quo interuenerunt excommunicati contra tex. in c. fin. de procurat. Item ualebit rescriptum impetratum pro Iudice excommunicato, & alia multa, quæ communiter recepta sunt, destruentur.

312 Ego credo satis esse; quod excommunicationis poena tantū indulgeatur, quod patet ex ratione constitutionis, quæ ait; quod uult succurrere cōsciētijs timoratis, uult igitur tollere tantū poenā animæ, & ea quæ cōsciētiā ledūt, cætera quæ sunt tēporalia nō tollūtur per illā cōstitutionē, itē indulgetur tantū cōmercij licētia in diuinis, in cæteris igitur intactum manet ius antiquum l. præcipimus in fin. C. de appell.

313 Item dū dicit generaliter; q. sciēti nō prodest cōis error, et sic limitat hūc tex. Fel. in d. c. ad probandum col. pe. in ij. lim. uers. Et ista nu. 8. de re iud. et ibi multos allegat id tenētes, adde q. idē tenet Ab. in c. sciētiatus co. v. de rescri. nu. 13. uers. Tertio casu et ibi Sapp. in add. et idem Fel. in d. c. sciētiatus col. iiij. uers. Secundo fallit tamen mihi non placet, ut dixi in quæstione delegati.

FINIS.

N 4

Hec sunt scilicet lector quæ Camillo Plautio præcep-
tori in hac lege dicenda uisa sunt, in quibus alia
accumulari poterit, ne tamē pomum Atha-
lantæ sequeremur finem hic impo-
suimus. Vale.

Errata quæ inter excudendum exciderunt.

Numerus aut primus folia, secundus uerò lineas indicat:

Et primo fol. 7. lin. 16. saltem. 9. 16. à terg. compete-
bat 14. 8. proinde simul 14. 25. à terg. erit 16. 23. seruum
18. 5. finis parenthesis ponitur post dictiones uisa est
21. 13. pupillum 21. 5. à terg. in loco ob ponitur &
23. 5. finis parenthesis ponitur post est 28. 5. bonorum
in loco bonorum 28. 16. reijcitur una propositio in
28. 27. unumq; 30. 26. à terg. seu. 30. 29. iustinentur
34. 1. à terg. 72. 36. 16. C. ibid. silentiarijs. 38. 4. à ter-
go utilitas. 46. 4. à terg. fieret 53. 17. titulum 65. 10.
à terg. speculacrem 72. 29. à terg. facta 74. 30. ideo
80. 15. à terg. dubitat 83. 19. imo 83. 26. à terg. pos-
sit. 86. 25. ineligibili 88. 7. etiam 89. 6. & 90. 28. à ter-
go licet 93. 26. in loco id. 96. 5. secus.

INDEX EORVM QVAE in hoc uolumine continentur.

A.

Absurda multa ex communi opinione, quæ dicit Barba-
rium non fuisse uerum Prætozem nu. 45. 46. & 87.
Acta Barbarij an cōtra contumacē ualeāt nu. 39. et 40.
Acta Barbarij ualent mero iure nu. 38. & 59.
Aequitas & publica utilitas nō sunt rationes decidendi
in hac lege nu. 63.
Aequitas sola an sit ratio decisionis nostræ nu. 29.
Alienatio falsi tutoris nulla est. num. 211.
Antiquitas temporis cum fama probat scripturas ima-
ginarij tabellionis nu. 181.
Argumentum à maiori tractatur nu. 19.
Argumentum à contrario sensu habet locum in nu. 308
& quando sumitur in cap. ad probandum de re iud.
Atqui quid significet nu. 71.

B

Baldus à contrarietate defenditur. nu. 273.
Baptizatus nemo presumitur etiam si pro baptizato
habeatur nu. 141.
Barbarius an liber fuerit secundum glosam sic nu. 109.
contrarium est uerius & communiter tenetur, defen-
ditur nu. 36. latius nu. 110. usque ad numerum 119.
Barbarius fueritne uerus Prætor q. sic nu. 58. dispu-
tatur usque ad numerum 89. ubi ponitur conclusio
q. sic contra cōmunem pro cōmuni ad lucuntur funda-
mētā n. 58. usq; ad n. 66. pro alia à n. 68. usq; ad 88.
Barbarus remansit seruus nu. 36.
Benignum idest iustum nu. 28. & 29.

I N D E X.

C

- Cap. ad probandum de re iud. quomodo intelligatur nu. 305. 309. & 218.
- Cap. cum dilectus de fide instrumentorum procedit in consuetudine decem annorum nu. 151.
- Cuius imaginarius non potest manumittere nu. 206.
- Clericus ex habitu præsumitur, & captus restituitur ecclesiastico Iudici nu. 124.
- Collatio inhabilis Episcopi ualet nu. 197.
- Communes opiniones contrariae nu. 41. usq; ad nu. 45.
- Conclusio quod cōis error facit ius interuenientibus requisitis de quibus supra an procedat in delegato nu. 252. usq; ad nu. 260. ubi multipliciter declaratur aliterq; a Doctoribus. Item non procedit in spiritibus nu. 261. usq; ad nu. 264. Nec in feudis 265. Nec in remoto à dignitate per condemnationem & iterum assumpto nu. 267. usq; ad nu. 280.
- Consensus in iure constituendo necessarius nu. 210.
- Consensus ex falsa causa impulsus non uitiat constitutionem Legislatoris nu. 11.
- Coniecturis non est locus in claris nu. 189.
- Cōsuetudo per errorē induci pōt nu. 155. cōtra n. 203.
- Consuetudo ualidam probationem facit nu. 131.
- Contractus filijfamilias mutui qui pro patrefamilias habebatur ualet nu. 197.
- Correctio legis uitanda nu. 306. & 312.

D

- Damnatus in officio nō potest amplius gerere illud nu. 279 & 275. Vide in numero 276. & 278
- Decisio Pomponij an sit uera nu. 23. & 24.

I N D E X.

- Decisio Pōponij refricatur in dubiū nu 76. & est de iure nō de facto nu 77. & approbatur ab Vlpia. n. 79
- Degradatus ob delictum occultum & clam non intelligitur deiectus à possessione nu 272.
- Delegatus an ex hac lege l. acta utiliter faciat nu. 252. usque ad nu. 260.
- Descriptio matriculæ quid operetur in notario imaginario nu. 171. & quid si præsens sit Comes Palatinus quando describitur nu. 172.
- Dignitas non præsumitur nu. 81.
- Dispensatio fit tacite a Principe sciente & aliquid dante incapaci nu 50. & 96. dum tamen sciat ibidem.
- Dispensatio tacita non fit per inferiorem magistratum nu. 230.
- Diuisio utilis nu 16.
- Doctor exauthoratus non potest iterum intrare examina & suscipere doctoratum nu. 269.
- Duo ad perficiendum actum requiruntur uoluntas & potestas nu 2. imo interdum tria nu. 31.
- Dubitatio legis nostræ ex errore pfluit n. 31. et 213.

E

- Error an in hac lege consideretur & quando & an tanquam uniuersalis error, an tanq; Legislatoris error consideretur nu. 213.
- Error communis an faciat ius, q; sic secundum cōmunem nu. 194. disputatur usque ad numerum 197.
- Error communis cum titulo & possessione necessarius an sit nu. 235.
- Error communis ex dolo proueniens inhabili non prodest numero 270.

I N D E X.

- Error communis quid sit* nu. 221.
Error communis secundum communem opinionem non facit ius simpliciter sed multa requiruntur 222.
 Et 223. usque ad numerum 251. requiritur titulus à Principe nu. 223. nec sufficit inualidus nu. 228. tacitus tamen titulus sufficit nu. 232. etiam possessio officij requiritur 234. communis error requiritur 235 quod tamen non est uerum 237.
Erroris communis uariæ sententiæ nu. 12.
Error communis non prodest scienti excommunicationem iudicis occultam nu. 291.
Error in uno esse potest et in alio erit consensus nu. 6.
Error legislatoris facit ius nu. 5.
Error multipliciter consideratur nu. 238.
Error parit dissensum nec unquam aliquid tribuit siue sit communis siue particularis nu. 10. Et error uniuersorum erit dissensus omnium particularis tantum erit unius dissensus, interdum tamen licet nihil inducat non impedit nu. 95. Et quanto magis abest error tanto minus dubitabilis est casus nu. 242.
Error populi non liberi an operetur titulum nu. 241.
Error Principis facit ius nu. 239.
Error Principis sufficit licet alij omnes sciant n. 243.
Error tollit consensum numero 4. Et 64. non semper numero 95.
Exauthoratus si iterum assumptus sit ad officium an ualeant gesta ab eo nu. 267.
Excommunicatus an possit excommunicare nu. 262.
Excoicatio minor non nocet quominus acta ualeant 282.
Excommunicati non denunciati gesta ualent nu. 283.

I N D E X

- Excommunicatus non denunciatus hodie uitari non debet* 300. Et sequenti, quod qualiter procedat uide 302. Et uideas in nu. 313.
Excommunicatio occulta in loco gestorum licet alibi sit nota prodest nu. 286.
Excommunicatus toleratus iure priuato nihil agit, numero 292.

F

- Falsum committit, qui notariatum usurpat* nu. 142.
Fauor publicæ utilitatis an possit in casu nostro n. 87.
Feudū inhabili ignoranter dari non potest n. 265. et seq.
Fides scripturæ priuæ non est de reseruatis Principi nu. 152.
Functus dignitate quis dicatur nu. 78. Et 112.

G

- Gesta excommunicati imaginarij ualent* 284.
Gesta excommunicati tolerati ualent numero 199. secundum aliquos, contrarium tamen uerius est numero 303. Et 304.
Gesta excommunicati occulti an ualeant nu. 281. usque ad finem operis.
Gesta in fauorem scientis non ualent nu. 299.
Gesta intrusi non ualent 224.
Gesta Pontificis inhabilis ualent nu. 201.
Gibellinus pro Ghelpho habitus et ad officium assumptus an sit uerè officialis nu. 229.

H

- Habitus pro seruo cum non sit omnia rectè agit* n. 208.
Honores peti an possint numero 53. Et 54. uide regulam cum fallentijs nu. 56.

I N D E X

I

Ignorantia in Principe non praesumitur eorum quae ceteris nota sunt nu. 247.
 Ignorantia particularis quādo excusat tunc error communis collat hanc particularem ignorantiam n. 219.
 Illationes 12. quae fiunt ex conclusione q. Barbarius non fuit uerus praetor nu. 98. usque ad nu. 108.
 Imaginarium et uerum opponuntur nu. 70.
 Incapax nemo est quo ad legem nu. 33. et 94.
 Inconuenientia non sunt multiplicanda nu. 61.
 Indigni capiuntur sed deponuntur nu. 97.
 Indigni sunt serui et priuandi et plectendi nu. 35.
 Indignus et priuandus potest exercere officium quam diu toleratur nu. 170.
 Inducta ad augmentum non operatur diminutionem nu. 72.
 Instrumenta in publica forma sustinentur nemine contradicente nu. 179.
 Instrumenta notarij imaginarij an ualiant cōis est quod sic nu. 121. contraria est uerior, disputatur usque ad nu. 163. ponitur conclusio contra communem. 136. reprobatur ad obiecta nu. 137. usque ad nu. 144. et a nu. 145 usque ad nu. 156. magis uidetur ista affirmatiua cōis saltem inter canonistas nu. 159. concordantur opiniones n. 160. declaratur haec conclusio multis modis 164. usque ad n. 193. ubi ponitur 15. declarationes
 Iudex inhabilis dari potest a magistratu nu. 260.
 Iurisdictio mandari non potest inhabili nu. eod.

L

Lex fingendo uere facit in his quae dependent a potestate sua nu. 88. ideo errant Doctores qui dicunt quod

I N D E X.

Barbarius fingitur praetor a lege respondetur ad contraria nu. 90.
 Lex Herennius ff. de decur. quomodo procedat n. 246.
 Lex ista non habet locum in inferiore qui dispensare non potest nu. 246.
 Lex ij. C. de sententijs quomodo procedat nu. 217.
 Lex iij. in fine de sup. leg. quomodo procedat nu. 215.
 Lex iij. in princ. ad Maced. quomodo procedat n. 216.
 Lex si aliquid C. de suscept. lib. 10. quomodo procedat nu. 277. et ratio eiusdem nu. 109.
 Libertas datur seruo a populo quando sciens illi dat dignitatem nu. 50.
 Libertus cellans conditionem suam ad arrogandum se dando non fit ingenuus nu. 205.
 Literae testimoniales fidem faciunt nu. 192.

M

Magistratus sine titulo nihil ualide agit nu. 225.

N

Notarium esse et quod adhibeatur fides scripturis alieni cuius differunt nu. 153.
 Notarius exauthoratus clam facere potest instrumenta quādiu toleratur nu. 164. nisi sit amotus a possessione nu. 169
 Notarius habens priuilegium nullum facit instrumenta ualida nu. 174. q. uerum non est 175.

O

Obreptio uitiat nu. 60. non tamen semper nu. 93.

P

Paragraphus sed cum aliquis Inst. de test. est in eo casu specialis nu. 204.
 Patientia et scientia eius qui potest habilitare non in-

I N D E X

ducit habilita'tionem nu. 233.
Peccata ex sola fide ab'iun'tur nu. 263.
Populus ignorans praturam seruo dare potest nu. 48.
     etiam sine dispensatione & sic remanet indignus &
     deponendus nu. 57. *scienter autem dando dispensat,*
     & sic licetē retine'tur nu. 50. & 96.
Possessio habilitatis an requiratur nu. 236. q. non 237.
Possessio inhabilis ad tabellionatū non prodest nu. 187.
Possessio officij necessaria est cum titulo ex communi ex-
     rore nu. 234.
Possessio priuati à lege est legitima, & præscriptionem
     parat nu. 279. & 280.
Possessio priuilegij non releuat possessorem nu. 139.
Possessio tabellionatus non prodest scripturis futuris
     sed factis tantum nu. 190.
Possessor priuilegij præsūmitur habere priuilegium
     numero 126.
Potestas Principis maxima nu. 3.
Potestas Principis & populi equiparantur nu. 52.
Potestas quid significet nu. 80.
Pre'scriptio tabellionatus 100. annos requirit n. 582.
Primatio legis non aufert possessionem nu. 277.
Priuatus ipso iure beneficio remanet possessor nu. 180.
Priuilegia Manfredi Imperatoris filij nō ualēt nu. 211.
Priuilegium tabellionatus probandum est nu. 143.
Publi' autilitas an sit necessaria in hac lege nume. 250.
     quod non numero. 251.

Q

Quæstio una in hac lege principaliter proponitur
     numero 18.

Ratio

I N D E X.

R

Ratio decidendi non est communis error in lege nostra
     sed est ratio dubitandi nu. 9. 31. & 213. *Idco quāto*
     magis error abest tanto minus est dubitabilis casus
     noſter nu. 242 & 31.
Ratio determinandi nu. 28. 213. & 214.
Ratio dubitandi quæ sit nu. 25. 26. & 27.
Responsio de iure non de facto danda est à Iuriscōsul-
     to numero. 73.

Reseruata Principi quanto tempore præscribantur.

S

Scientia & patientia Principis in officiali an titulū ope-
     retur numero 176.
Scientia populi aut litigatorum non nocet nu. 243. *licet*
     contra numero 244.
Scientia populi requiritur ut Barbarius fiat liber non
     ad hoc ut fiat Prætor nu. 21. & 22.
Scienti inhabilitatem Iudicis non prodest communis er-
     ror numero 291.
Scripturarum multitudo desideratur in notario ut illis
     ex consuetudine fides adhibeatur nu. 188.
Sensus huius legis duplex quorum differētia est magna
     nu. 14. *alter datur sensus* nu. 15.
Sententia clam lata non deijcit officialem de possessione
     officij numero 271.
Sententia declaratoria fertur contra Barbarium non
     autem priuatiua nu. 62. *imo non* nu. 108.
Sententia excommunicationis ab excommunicato ferri
     non potest nu. 292. *contra alios* nu. 289. *tamen sus-*
     ciñetur communis ibidem.

I N D E X

Sententia humanior est amplectenda & quæ dicitur humanior nu. 47. & *iusta dicitur humanior* nu. 92.
Sententia legis non priuat possessione nu. 271.
Servi nō funguntur ciuilibus officijs tamen quoad Principem non sunt incapaces sed indigni num. 8. & 33.
uide nu. 18. *interdum ciuilibus funguntur officijs* nu. 115. *nemo enim est incapax quo ad legem* nu. 33. & 94. *sed sunt indigni* nu. 35. & 94. & *donec deponantur admittunt legitime* nu. 170. *tamen sunt deponendi & plectendi* nu. 94. 96. *simulq;* 97.
Seruus nō impedit magistratū n. 33. *imo cōtra* n. 58.
Spiritualia ex lege nostra utiliter non fiunt num. 261.
Spiritualia sacramenta ab excommunicatis conferuntur & schismaticis nu. 287.
Spurius qui pro legitimo habebatur non succedit 211.

T

Tabellio damnatus de falso iterum creari non potest à Comite Palatino nu. 268.
Tabellio imaginarius possessione se iuare non potest quo ad se nu. 160. *secus quo ad fidem dandam scripturis si aliqua concurrant indicia* nu. 167.
Tabellionatus incidenter deductus probatur per possessionem nu. 183.
Tabellionatus non acquirit qui per longum tempus illum exercet nu. 156.
Tabellionatus non inest à natura nec præsimitur nu. 137. *sed à Principe solo datur* 141.
Tempus longum est decem annorum nu. 132.
Testamentum filijs milias qui pro patre familias habebatur non valet nu. 209.

I N D E X.

Titulus ex tacito cōsensu proueniens an sufficiat 23.
Titulus inualidus an profit nu. 174.
Titulus inualidus inferioris non prodest nu. 229.
Titulus inualidus non sufficit cum cōi errore nu. 228.
Titulus superioris interuenire debet ad hoc ut communis error faciat ius nu. 223. & 227.

V

Verbum sanctus habet inclusam uim iuris num. 73. 78. & 111.
Veritas cæteris rebus anteponenda nu. 32.
Veritas in scholis attendenda est nu. 202.
Veritas in spiritualibus an attendatur nu. 263.
Versiculus atqui uera explicatur nu. 69.
Versi. attamen uideamus explicatur nu. 76. & 111.
Versi cum populus explicatur nu. 80.
Versi. Sed si sciuisset quomodo intelligatur numero 20. 113. & 207.
Versi. Sed nihil explicatur nu. 68. & 110.
Utilitas litigatorum an sit publica uel priuata numero 84. & 86.

A D A M V S N O D I V S M V R
 S E N S I S L E C T O R I.

Qui leges populis condunt, & iura gubernant,
Hos uti semideos prisca propago rata est.
In terris siquidem diuini numinis instar
Nutu horum humanum statq; caditq; genus.
Sic Prætor quondam magno ueneratus honore est,
Cuius in arbitrio lex ferè tota fuit.

Hic promulgabat leges ex more recentes:
Et rigidum poterat ius abolere uetus,
Hinc ne deterius pareret quid summa potestas,
Illius officium sanctio facta docet.
Quæ quia erat multum cæcis obscura latebris,
Plautius illustrem reddidit arte sua.
Qui ueluti Theseus labyrinthum euadere filo
Perdocet, et dubijs aua aperta facit.
Illius ergo uiri splendet gloria semper,
Ac insigne suum nomen in astra feret.
Nec uero merito fraudandus honore Farandus,
Qui præceptoris sedulus edit opus.
Peneq; suppressum contemptu authoris, ab unda
Lethæa renocat, dat quoque luce fru.

L V D O V I C I   S C R I B A N I
P L A C E N T I N I   C A R M E N .

Parma suo nimium foelix letetur alumno,
Qualem non alium sæcula nostra ferunt,
Hanc Iacobus Arena olim illustrauerat, at nunc
Plautius ingenio tollit ad astra suo.
Felix Parma iterum, at longè feliciter illud
Oppidulum, cui omnis inuidet Italia.
Fons anellatum dico, quo Plautius infans
Primum materno prodijt ex utero.
Denique letetur legum studiosa iuuentus
Doctorem tantum nacta fauente Deo.
Hoc duce inexplicitos addiscet soluere nodos,
Et tuta uasias pupe secabit aquas.
F I N I S .